

સમર્પણ.

અ. સૌ. સ્વ. બ્હેન વીમળાબેન ઉર્ફે રાણીબેન—

તમારી હૈયાતી નહિ છતાં તમને આ પુસ્તક અર્પણ કરવાની ઇચ્છા થવાનું કારણ તમારા સદ્ગુણો છે. અને તમારા તેવા ગુણોનું અનુકરણ બીજી બ્હેનો પણ જરૂર કરશે.

નાનપણથીજ ધર્મપ્રેમ, સાદાઇ, સરળતા, અને ઉચ્ચ જ્ઞાન મેળવેલાં હોવાથી તમારા ગૃહવ્યવહારમાં પણ કુટુંબી જનોને સંપૂર્ણ સંતોષ આપી તમારૂં નામ અમર કરી ગયાં છો. એજ તમારા ધર્મ–પ્રેમની યાદગીરી નિમિત્તે આ પુસ્તક તમને સસ્નેહ સમર્પું છું.

લી. ધર્મબંધુ અચરતલાલ.

આભાર.

શ્રીયુત શેઠ શ્રી બાબુ સાહેબ ભગવાનલાલજી પનાલાલજી કે જેમની મારા ઉપર સ્નેહભરી લાગણી, અને સાહિત્ય માટેનો સારો પ્રેમ છે તેઓશ્રીએ તેમનાં સ્વ૦ પુત્રી **વીમળા** ઉર્ફે **રાણીબેનની** યાદગીરી નિમિત્તે આ પુસ્તકની પ્રથમથી બસો નક્લના ગ્રાહક થઇ મારા કાર્યને સહાનુભુતી આપી છે તે માટે તેઓશ્રીનો આભારી છું.

લી. નમ્ર સેવક
અચરતલાલ.

આભાર.

આપુત્ શેઠ શ્રી ભાણ સાહેબ ભગવાનલાલજી પનાલાલજી કે જેમની મારા ઉપર સ્નેહભરી લાગણી, અને સાહિત્ય માટેનો સારો પ્રેમ છે તેઓશ્રીએ તેમનાં સ્વ૦ પુત્રી **વીમળા ઉર્ફે રાણીબેનની** યાદગીરી નિમિત્ત આ પુસ્તકની પ્રથમથી બસો નકલના ગ્રાહક થઇ મારા કાર્યને સહાનુભૂતી આપી છે તે માટે તેઓશ્રીનો આભારી છું.

લી. નમ્ર સેવક

અચરતલાલ.

...ગ્રં. નં. ૧૮   વર્ષ ૫ મું સં. ૧૯૮...

બપ્પભટ્ટસૂરિ

અને

આમરાજા.

ભાગ ૨ જો.

લેખક

મણીલાલ ન્યાલચંદ શાહ.

પ્રકાશક,
જૈન સસ્તી વાંચનમાળા—ભાવનગર.

વીર સં. ૨૪૫૩   વિ. સં. ૧૯૮૩

કિંમત રૂા. ૧—૦—૦

જૈન સ. વાં. નં. ૧૮ વર્ષ ૫ મું સં. ૧૯૮૩

બપ્પભટ્ટસૂરિ

અને

આમરાજા.

ભાગ ૨ જો.

લેખક

મણીલાલ ન્યાલચંદ શાહ.

પ્રકાશક,

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા-ભાવનગર.

વીર સં. ૨૪૫૩ વિ. સં. ૧૯૮૩

કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

આભાર.

શ્રાયુત્ શેઠ શ્રી બાબુ સાહેબ ભગવાનલાલજી પનાલાલજી કે જેમની મારા ઉપર સ્નેહભરી લાગણી, અને સાહિત્ય માટેનો સારો પ્રેમ છે તેઓશ્રાએ તેમનાં સ્વ૦ પુત્રી **વીમળા ઉર્ફે રાણીબેનની** યાદગીરી નિમિત્તે આ પુસ્તકની પ્રથમથી બસો નકલના ગ્રાહક થઇ મારા કાર્યને સહાનુભૂતી આપી છે તે માટે તેઓશ્રીનો આભારી છું.

લી. નમ્ર સેવક
અચરતલાલ.

પ્રસ્તાવના.

પૂર્વે થયેલા મહાન્ પુરૂષોનાં ચરિત્રો (ઇતિહાસીક પુસ્તકો) આપવાનો અમારો ઉદ્દેશ હોઇને ઉત્તરોત્તર તેવા ગ્રંથો એમો અમારા માનવંતા ગ્રાહકોને આપતા આવ્યા છીએ.

આ પુસ્તકનો પ્રથમ ભાગ આપવામાં આવ્યો ત્યારેજ તેના બીજા ભાગના ઉપરા ઉપર માગણી હતી. ઇતિહાસીક હકીકત વાંચક વર્ગને વધુ પ્રીય હોય તે સ્વાભાવીક છે. તેમાં પણ આવા મહા પુરૂષનાં ચરિત્રોમાં તો અવનવું જાણવાનું મળી આવે છે. આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના પ્રથમ ભાગમાં વિસ્તૃત આપેલી હોવાથી આ પુસ્તકમાં આવેલી હકીકત ટુંકમાંજ જણાવીએ છીએ.

શ્રી બપ્પભટ્ટસૂરિએ શંકરાચાર્ય અને બૌધો સામે કરેલો પડકાર અને વિજય, કનોજરાજ આમરાજની જૈનધર્મની-અહિંસાવ્રતની ઉપાસના, શ્રી શત્રુંજય અને શ્રી ગિરનારની બપ્પભટ્ટસૂરિ સાથે સંઘ સહિત કરેલી યાત્રા, દિગંબરોએ દબાવેલુ ગિરનાર તિર્થ, આમરાજના પૌત્ર ભોજરાજાએ ગાદી ઉપર આવતાંજ અંગીકાર કરેલો જૈનધર્મ વીગેરે હકીકતોનો સમાવેશ કરી આ પુસ્તક ઐતિહાસિક હકીકતથી અલંકૃત કરવામાં આવ્યુ છે.

[illegible]

પ્રકાશક

રાણી બેનનો ગ્રહસ્થાશ્રમ ધાર્મિક અને નૈતિક જીવન સાથે આનંદ પૂર્વક ચાલતો હતો તેમને બે પુત્રો અને એક પુત્રી પ્રાપ્ત થયાં હતાં. આવી રીતે દરેક પ્રકારની સાનુકુળતાથી તેમનું જીવન આદર્શ બન્યું હતું. છતાં કુદરતને આ વૈભવ નહિ ગમ્યો હોય તેમ આવી દરેક પ્રકારની જાહોજલીમાં વિઘ્ન આવ્યું. અને રાણી બેનની તબીયત વધારે બગડી. શ્રીમંત કુટુંબમાં સારવારની શું ખામી હોય! પરંતુ આયુષ્યની અલ્પદોરી પાસે મનુષ્ય શું કરી શકે! સં. ૧૯૮૨ ના કારતક વદી અમાસના રોજ તેઓ સ્વર્ગવાસી થતાં તેમની પાછળ તેમના કાકાશ્રી જીવનલાલજી, મોહનલાલજી અને તેમના પિતાશ્રી ભગવાનલાલજી તરફથી સારી રકમ કાઢવામાં આવી હતી. તેમજ શેઠ કેશવલાલ ભાણાભાઇ તરફથી પણ સારી રકમ કાઢવામાં આવી હતી.

રાણી બેન બે પુત્રો (વસંત કુમાર—અને બાબુ) અને એક પુત્રી (સુશીલા) તેમની પાછળ મુકી ગયાં હતાં. પરંતુ મોટા પુત્ર વસંતકુમારે માત્ર બે વર્ષની બાળ વયમાંજ આ માયાવી દુનિયાનો ત્યાગ કર્યો.

રાણી બેનના સ્વર્ગવાસને એક વર્ષ થયું છતાં તેમના સદ્ગુણો-કર્તવ્ય પરાયણતા અને ધર્મનિષ્ઠતા, ઉભય કુટુંબમાં તેમની યાદી આપી રહ્યાં છે.

સ્ત્રીઓનાં આવાં ઉચ્ચજીવન દરેક સ્ત્રીઓ વાંચી, સાર ગ્રહણ કરી પોતાના જીવનને ઉચ્ચ બનાવી, કુટુંબમાં વાત્સલ્યભાવના વધારે એજ ચાહના રાખીએ છીએ.

લી:

અચરતલાલ.

પ્રસ્તાવના.

પૂર્વે થયેલા મહાન પુરુષોનાં ચરિત્રો (ઐતિહાસિક પુરાવા) આપવાનો અમારો ઉદ્દેશ હોઇને ઉત્તેજક એવા [illegible] માનવના વાચકોને આપતા આનંદ થાય છે.

આ પુસ્તકનો પ્રથમ ભાગ આપવામાં આવ્યો ત્યારેજ તેના બીજા ભાગની ઉપરા ઉપર માગણી થતી. ઐતિહાસીક હકીકત વાચક વર્ગને ખુબ પ્રીય હોય તે સ્વાભાવીક છે. તેમાં પણ આવા મહા પુરુષોનાં ચરિત્રો તો, અવનવું જાણવાનું મળી આવે છે. આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના પ્રથમ ભાગમાં વિસ્તૃત આપેલી હોવાથી આ પુસ્તકમાં આપેલી હકીકત ટુંકાણમાં જણાવી શકીએ છીએ.

શ્રી બપ્પભટ્ટસૂરિએ સંભળાવેલ અને [illegible] સાથે કરેલો પ્રચાર અને વિજય, ગોપગિરિરાજ આમરાજની જૈનધર્મની-અહિંસાધર્મની ઉપાસના, શ્રી શત્રુંજય અને શ્રી ગિરનારજીની બપ્પભટ્ટસૂરિ આદિ સંઘ સહિત કરેલી યાત્રા, દિગંબરીઓએ દબાવેલું ગિરનાર તિર્થ, આમરાજના પૌત્ર ભોજરાજાએ ગાદી ઉપર આવતાંજ અંગીકાર કરેલો જૈનધર્મ વગેરે હકીકતોનો સમાવેશ કરી આ પુસ્તક ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએથી અલંકૃત કરવામાં આવ્યું છે.

આવા પ્રભાવીક પુરુષોનાં ચરિત્રોને અમારા વાચકો સાદર [illegible] અમને વધુ ઉત્સાહી બનાવે તેમ અમો ઇચ્છીએ છીએ

પ્રકાશક

વિષયાનુક્રમણિકા

ॐ ह्रीं श्रीं पार्श्वनाथाय

બપ્પભટ્ટસૂરી

અને

આમ મહારાજા.

—⁂—

ભાગ ૨ જો.

—⁂—

પ્રકરણ ૧ લું.

—

શંકરાચાર્ય કામશાસ્ત્ર શીખવા જાય છે.

મનુષ્ય પ્રકૃતિથી કુદરત જગતમાં કંઈંક અદ્ભુત કાર્ય કરે છે એમ કુદરતની લીલાનો કોઈ પાર પામી શકે નહીં કોયલના કંઠમાં મધુરતા મુકી ત્યારે એને શ્યામ સ્વરૂપા બનાવી કસ્તુરીમાં સુગંધિ અર્પી તો કાળી કરી આવળાના

ફુલડાં મનોહર–રળીયામણાં કીધાં, ત્યારે સુગંધ રહિત બનાવ્યાં. તપસ્વીમાં ક્રોધ મુકયો. ગુલાબના પુષ્પને કાંટા ઉત્પન્ન કર્યા. વિધિનો ન્યાય તો જુઓ ? મનુષ્યના અંતરમાં સારભૂત એવો વિદ્વત્તાનો ગુણ પ્રગટ કર્યો. ત્યારે એનામાં અભિમાનનો દોષ મુકયો !

શંકરાચાર્ય વિક્રમની નવમી સદીમાં સમર્થ વિદ્વાન હતો. જોકે કુમારિલ ભટ્ટ એનાજ અદ્વૈતમતનો ઉપાસક હતો, છતાં એની પ્રસિદ્ધિ સાંભળીને એની સાથે પણ વાદ વિવાદ કરવાને એની જીહ્વાનો ચળવળાટ વધી પડયો. ઉતાવળી ગતિએ પ્રયાગ આવ્યો તો કુમારિલભટ્ટને અગ્નિનું શરણ લેતાં જોયો, પોતાનાથી બની શકે એટલી શકિતનો ઉપયોગ કરીને શંકરાચાર્યે કુમારિલને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. પણ શંકરાચાર્યમાં તો યૌવન અને વિદ્યા એ બન્નેનો મદ હતો. કુમારિલ વૃદ્ધાવસ્થાએ પહોંચેલો હોવાથી એનામાં કંઇક ઠરેલતા, ગંભિરતા હતી. એને લાગ્યું હતું કે પોતે જે કરે છે તે ઠીકજ કરે છે. પછી અનેક કલ્પાંત કરો તોપણ નિરૂપાય ?

ધગ ધગતી ચિતાનું શરણ અંગીકાર કરીને હજારે મનુષ્યોની સમક્ષ કુમારિલે એવી રીતે પાપનું પ્રાયશ્ચિત કર્યું એને ઘણોય પશ્ચાત્તાપ થયો કે મેં વિશ્વાસઘાત કર્યો, એ કાંઇ ઠીક કર્યું નહીં. એ પશ્ચાત્તાપથી જ એણે પોતાનુ શરીર અગ્નિદેવને અર્પણ કરી દીધું હતું.

કુમારિલને અગ્નિમાં દહન થયેલો જોઇ શંકરાચાર્યને એની મુર્ખતા ઉપર તિરસ્કાર આવ્યો. એને લાગ્યું કે કુમા-

શિવ વિદ્વાન્ છતાં ઘેલો બની ગયો હતો. નહીતર આવું અજ્ઞાનજન્ય પગલું ભરે ખરો ? વળી એની સાથે મારી વાદ વિવાદ કરવાની ઇચ્છા તો અધુરીજ રહી. હાં ! પણ એણે કહ્યું કે ' એનો બનેવી મંડનમિશ્ર માહીષ્મતી નગરીમાં રહે છે. તે જગતમાં અદ્વિતીય વિદ્વાન ગણાય છે. એની સાથે વાદ કરજો, ' તો ઠીક છે. હું પણ એ મંડનમિશ્રની 'વિદ્વત્તા જોઉં તો ખરો ? મારી આગળ એ બિચારો કોણ માત્ર છે. એને જીતી મારો શિષ્ય બનાવું તોજ હું ખરો !" એમ વિચારી એણે માહીષ્મતી જવાની તૈયારી કરી.

શંકરાચાર્ય કુમારિલભટ્ટની પાસેથી પોતાના શિષ્યો સહિત કુચમજલ કરતો માહીષ્મતિ નગરીમાં આવ્યો. માહીષ્મતિ નગરી તો રહી વિશાળ ! આમાં સ્વામીજીને મંડનમિશ્ર પંડિતનો પત્તો ક્યાંથી લાગે ? નગરમાં ચાલતા ચાલતા માર્ગમાં એક બાઈને સ્વામીજીએ મંડનમિશ્રનું ઘર પુછયું. સ્વામીજીને આવી રીતે મંડનમિશ્રનું મકાન પુછતા જોઈ [illegible] વિચારમાં પડી. એણે [illegible] કરી " આપને મંડનમિશ્રનું કામ છે ? આપ શું એમનો [illegible] કરવા ઇચ્છો છો ? [illegible] એ એકજ [illegible] ગણાય છે

[illegible] કોણ છે ? શું મંડનમિશ્ર [illegible] એના આટલા બધા વખાણ કરી રહી છો ! સ્વામીજીએ પુછયું

" હા ? હું એ મહાપંડિતજીની [illegible] આપ કોણ

છો વારૂ ? ” બાઇએ શંકરાચાર્યને પૂછ્યું. એની તેજસ્વી મુદ્રાનો પ્રભાવ જોઇ દાસી અવનવાતર્ક કરવા લાગી.

“ હું શંકરાચાર્ય ? આજે શંકરાચાર્યનું નામ દુન્યાના ખુણે ખુણે પહોંચ્યું છે. જેને લોકો મહાદેવનો અવતાર, સર્વજ્ઞ, સમર્થ તરીકે ઓળખે છે, સમજી ? ” શંકરસ્વામીએ કાંઇક ગર્વથી કહ્યું.

“ શું આપ સર્વજ્ઞ ? ” દાસી જરી હસી.

“ એ તો હું તારા પંડિત સાથે વાદ કરી એને જીતીશ ત્યારે ખબર પડશે. ”

“ પણ હુંજ કહું છું કે આપ સર્વજ્ઞ નથી. ” દાસીએ દૃઢતાથી કહ્યું.

“ તું એમ કહેવાની હિંમત કેમ કરે છે. વારૂ ? ” સ્વામીજી બોલ્યા.

“ આપ યદિ સર્વજ્ઞ કહેવાવ છો તો એક મંડનમિશ્રનું ઘર ક્યાં આવ્યું તે પણ આપ જાણતા નથી. સર્વજ્ઞ હોય એ તો સર્વ કંઇ જાણે ? ” દાસીએ ખુલાસો કર્યો.

દાસીનાં વચન સાંભળી શંકરાચાર્ય ઝંખવાણો તો પડ્યો. પણ એક મંડનમિશ્રની દાસી આવી રીતે જીતી જાય એ તેને ગમ્યું નહીં, માટે યુક્તિ વાપરીને બચાવ તો કરવો જોઇએ “ અરે દાસી ? સર્વજ્ઞ તો સર્વ કંઇ જાણી શકે એ તારૂં કહેવું સત્ય છે. પણ કોઇ સમયે સર્વજ્ઞ સર્વજ્ઞ છતાં પણ વ્યવહાર સાચવવા જાણતાં છતાં પણ પૂછી શકે. સીતાને રાવણ

"હા, હું પાતેજ, સાક્ષાત્ શંકર છું. શંકરના અવતારે આ દુન્યામાં કંઇ નવા જુની કરી વેદાંત ધર્મની વૃદ્ધિ કરવા આવ્યો છું. અરે કહે ? તારો મંડનમિશ્ર ક્યાં રહેછે, તે ?"

શંકરાચાર્યનો જવાબ સાંભળી દાસીએ મંડનમિશ્રનું ઘર બતાવ્યું, એ મુજબ સ્વામીજી મંડનમિશ્રને ઘરે પહોંચી ગયો.

મંડનમિશ્રની સ્રી સરસ્વતીને મધ્યસ્થ રાખી શંકરાચાર્યે મંડનમિશ્ર સાથે વાદવિવાદ શરૂ કર્યો, એ વાદમાં મંડનમિશ્ર હારી ગયો, જેથી તે શંકરાચાર્યનો શિષ્ય થયો ત્યારે સરસ્વતીએ કહ્યું. "સ્વામીજી ? તમે મારા પતિને તો જીતી ગયા છો પણ મને જીતો તો તમારી વિદ્વત્તા જાણું !"

હવે શંકરાચાર્ય અને સરસ્વતીનો વાદવિવાદ શરૂ થયો, સરસ્વતીએ સ્વામીજીને કામશાસ્રની વાતો પૂછવા માંડી, પણ સર્વજ્ઞનો દાવો કરનારો શંકરાચાર્ય એનો ઉત્તર દઇ શક્યો નહી, તેથી સ્વામીજીએ કહ્યું "તમારી વાતોનો ખુલાસો હું છ-માસ પછી કરીશ." એમનો વાદવિવાદ એવી રીતે અધુરો રહ્યો.

સ્વામીજી કામશાસ્રનો અનુભવ કરવાને તૈયાર થયો.

ઉપરથી લાગે છે, કે એ રાજાનો જીવ નથી પણ કોઇ યોગી છે." રાણીએ કહ્યું.

"અમને તો પહેલેથીજ શક હતો, કેમકે મરેલા માણસો કોઈ દિવસ જીવતા થતા નથી, પણ રાજાજી બેઠા થયા ત્યારથી જ અમને તો લાગ્યું કે દાળમાં કંઇક કાળુ છે. પણ હવે તમારી શી ઇચ્છા છે ?" પ્રધાને પૂછ્યું.

"ઇચ્છા એ વળી ? આવો ગુણસમુદ્ર, કળાનિધાન પુરૂષ ચાલ્યો ન જાય એ માટે કંઇ બંદોબસ્ત કરવો જોઇએ રાજાના કરતા અમે તો સર્વે એનાથી અધિક પ્રસન્ન છીએ." રાણીએ જણાવ્યું.

"મને લાગે છે કે કોઇ યોગીયે પરકાય પ્રવેશીવિદ્યાવ યોગ માહાત્મ્યથી પોતાના શરીરમાંથી નિકળી સુખ ભોગવવ ખાતર રાજાના શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો હશે. માટે આપણે એન શબની તપાસ કરવી જોઇએ." પ્રધાને મત આપ્યો.

"તપાસ શું કરવી વળી ? માણસોને-નોકરોને હુકમ કરો કે બારગાઉ ફરતાં જેટલાં મનુષ્યનાં મૃતક હાથ લાગે એ બધાં બાળી નાખે. શોધીશોધીને મૃતકોને અગ્નિ શરણ કરો એટલે એને ચાલી જવાનો અવકાશ રહે નહી." રાણીયે પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો.

"તમારૂં કહેવુ સત્ય છે. હું આજથીજ નોકરોને હુકમ કરૂં છું. કે આપની આજ્ઞાનો તરતજ અમલ કરે ?" રાણીની રજા લઇ પ્રધાન ચાલ્યો ગયો.

પ્રધાને નોકરોને હુકમ કર્યો કે "બારગાઉ ફરતાં જે જે મૃતક મળે એને શોધીને અગ્નિ શરણ કરો ! બાળી મૂકો !" પ્રધાનનો હુકમ સાંભળીને રાજપુરુષો તીરની માફક છુટ્યા. મૃતકોને શોધી શોધીને અગ્નિને હવાલે કરી રાજઆજ્ઞાનું પાલન કરવા લાગ્યા.

અંતઃપુરમાં રાજવી તો એક ભોગમાં જ આસક્ત હતા. થોડા દિવસોમાં એણે ભોગનીકળા–કામશાસ્ત્રનીકળા દરેક રાણીઓ પાસેથી શીખી લીધી. ચોરાશી આસન પોતે જાણતો હોવાથી દરેક રાણીઓ સાથે વિવિધ આસનોવડે સંભોગ કરવા લાગ્યો. એની સંભોગની કળા ઉપર રાણીઓ તો ખરી પ્રીતથી–રાજવી ઉપર ફીદા ફીદા હતી. રાણીઓ પણ પોતાની કળા બતાવવામાં ખામી આવવા ન દેતી. બન્ને જ્યાં કળાવાન હોય. યૌવનના તોફાનમાં વિહરતાં હોય. સુરૂપ, સાધનસંપન્ન હોય ત્યાં ભોગના સુખમાં શી ખામી હોય ?

કામ શાસ્ત્રનો પાઠ શીખતાં અને પ્રાણપ્રિય એવી રાણીઓની અભિનય કળાના રસનો મીઠો સ્વાદ ચાખતાં એક માસ ઉપર પણ કેટલાક દિવસો પસાર થઈ ગયા. પણ આ ભોગમાં લુબ્ધ થયેલા જીવને અહીંથી જવાનું ગમતું નહોતું. સ્નેહના પાશમાં જકડાયેલા જીવડા એ પાશ તોડી શકે ખરા કે ? સંસારમાં શત્રુઓ સામેના તીક્ષ્ણશસ્ત્રનો પ્રહાર સહન કરનારા અને લોખંડી ભીંતને તોડનારા વીરપુરુષો પણ આ કોમળ પાશને છેદી શકશે ખરા કે ? એ પુષ્પધન્વાની સાથે યુદ્ધ કરવામાં કોઈ એને જીતી ગયા છે કે ? એના અમોઘ

ઉપરથી લાગે છે કે એ રાજાનો જીવ નથી પણ કોઇ યોગી છે." રાણીએ કહ્યું.

"અમને તો પહેલેથીજ શક હતો, કેમકે મરેલા માણસો કોઈ દિવસ જીવતા થતા નથી, પણ રાજાજી બેઠા થયા ત્યારથી જ અમને તો લાગ્યું કે દાળમાં કંઇક કાળુ છે. પણ હવે તમારી શી ઇચ્છા છે?" પ્રધાને પૂછયું.

"ઇચ્છા એ વળી? આવો ગુણસમુદ્ર, કળાનિધાન પુરૂષ ચાલ્યો ન જાય એ માટે કંઇ બંદોબસ્ત કરવો જોઇએ. રાજાના કરતા અમે તો સર્વે એનાથી અધિક પ્રસન્ન છીએ." રાણીએ જણાવ્યું.

"મને લાગે છે કે કોઇ યોગીયે પરકાય પ્રવેશીવિદ્યાવડે યોગ માહાત્મ્યથી પોતાના શરીરમાંથી નિકળી સુખ ભોગવવાં ખાતર રાજાના શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો હશે. માટે આપણે એના શબની તપાસ કરવી જોઇએ." પ્રધાને મત આપ્યો.

"તપાસ શું કરવી વળી? માણસોને–નોકરોને હુકમ કરો કે બારગાઉ ફરતાં જેટલાં મનુષ્યનાં મૃતક હાથ લાગે એ બધાં બાળી નાખે. શોધીશોધીને મૃતકોને અગ્નિ શરણ કરો? એટલે એને ચાલી જવાનો અવકાશ રહે નહી." રાણીએ પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો

"તમારૂં કહેવું સત્ય છે. હુ આજથીજ નોકરોને હુકમ કરૂ છું. કે આપની આજ્ઞાનો તરત જ અમલ કરે?" રાણીની રજા લઇ પ્રધાન ચાલ્યો ગયો.

" સંન્યાસી બાવા ? આ શબ આપની પાસે કોનું પડયું અમને સોંપી દ્યો ? " રાજપુરૂષોએ કહ્યું.

" શામાટે ભાઇ ? તમને સોંપવાનું કારણ ? " આનંદગિરિએ પૂછયું.

" રાજ આજ્ઞા ? રાજાનો હુકમ થયો છે કે પોતાના રાજ્યમાં જે શબ મળી શકે એને અગ્નિમાં હોમી દેવાં ? " રાજપુરૂષોએ જણાવ્યું.

" રાજાનો હુકમ ? " સંન્યાસીઓ વિચારમાં પડયા. તેઓ નહોતા જાણતા કે–' રાજા એ તો પોતાના ગુરૂ શંકર સ્વામીનો આત્મા હતો "

" હા ? રાજાનો ? "

"રાજા આવો હુકમ કરે નહી. સાચુ કહો તમને હુકમ ખુદ રાજાએ કર્યો છે કે બીજાએ ? " નક્કી કરવા આનંદગિરિએ પૂછયું.

" અમોને હુકમ તો પ્રધાનોએ આપ્યો છે, પણ એ રાજ આજ્ઞાજ કહેવાય. એ હુકમનું અમારાથી ઉલ્લંઘન ન થઇ શકે ? " રાજપુરૂષોએ કહ્યું.

" ભાઇ ? આ શબ અહીંયાજ રહે તો ઠીક. એ અગ્નિ સંસ્કારને લાયક નથી. " સંન્યાસી આનંદગિરિએ કહ્યું.

" એનું કાંઇ કારણ ? આપને શબ તો આપવુ જ પડશે નહીં આપશો તો જબરાઇથી આપની પાસેથી અમે આંચકી લઇને બાળી નાખશું. રાજઆજ્ઞાનું અમારાથી ઉલ્લં ઘન ન કરી શકાય. તમે સમજો છો આજ્ઞા ભંગ કરવાથી

સહિત અમારાં બાળ બચ્ચાંનું સત્યાનાસ વળી જાય તે! એ માણસોએ જણાવ્યું.

"પણ ભાઇઓ ? આ શબ કાંઇ મરેલા માણસનું નથી એ આત્મા થોડા સમયમાં સમાધિમાંથી જાગૃત થવાનો છે અત્યારે એ તો યોગનિદ્રામાં વિચરે છે."

"આપનું કથન કદાચ સત્ય હશે, પણ એ કેમ માની શકાય, બાપાજી ?" માણસોએ શંકા બતાવી.

"બે ચાર દિવસમાં એમની યોગનિદ્રા પૂર્ણ થશે અને એ મહાપુરુષ જાગ્રત થશે. એ જગતના પણ ગુરૂ છે—પરમ ગુરુ છે." આનંદઋષિજીએ ખુલાસો કર્યો.

"આપના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખી બે દિવસ પછી આવશું, એટલામાં જો તમારા ગુરૂ સમાધિ નહીં છોડશે, તો અમે તમારૂં [illegible] સમેતને એને બાળી નાખશું."

રાજપુરૂષો એમ કહીને ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. પણ એ ત્યાંથી ભાગી ન જાય તે માટે છૂપી તપાસ રાખવા લાગ્યા.

રાજપુરૂષોના ગયા પછી શિષ્યો વિચારમાં પડી ગયા અને પરસ્પર વાતો કરવા લાગ્યા "આહ ? ગુરૂજી એક માસ [illegible] [illegible]

[illegible]

એક શિષ્યને રાજાની રક્ષાનું કામ સોંપી ગુરૂને શોધવા બે શિષ્યો ચાલ્યા. અનુક્રમે આ અમરક નૃપના નગરમાં આવ્યા. ત્યાં એમણે સાંભળ્યું કે અહીંયાં રાજા મુએલા પાછા ઉઠવાના થયા. જેથી એમને ખાતરી થઇ કે એ રાજામાંજ આપણા ગુરૂ રહેલા છે. ભોગોમાં, ગીત–ગાનમાં લોભી બની રાજ્યકાર્યની ચિંતા તજીને સ્ત્રીઓમાં લુબ્ધ થઇ ગયા છે. રાજા સંગીતના બહુ શોખીન હતા. જેથી એમણે ગવૈયાઓનું રૂપ ધારણ કર્યું. કેમકે કોઇપણ રીતે રાજાની પાસે તો જવું જોઇએ. એમને પ્રતિબોધ પમાડી સાવધાન કરવા જોઇએ. સતાર, સારંગી, તબલા વગેરેથી એમના ગાયનની નગરમાં પ્રસિદ્ધિ થઇ ગઇ. રાજાએ પણ એમની પ્રસિદ્ધિ સાંભળીને ગાયકોને પોતાની પાસે બોલાવી ગાન શરૂ કરાવ્યું.

" જાગ મુસાફર રૈન ગવાઇ ભયી ભોર વેળા,
ભયી ભોર વેળા, ફીટયા જો અંધેરા. જાગ૦ ૧
સોતે સોતે સારી રાત ગવાઇ,
મોહ નિદ્રાસેં જાગો ભાઇ.
ગાન તાનમેં બુદ્ધ બુદ્ધ ગવાઇ,
સ્વામી સુના ગુ સેજ બીછાઇ. " જાગ૦ ૨

સંગીતરૂપે આનંદગિરિ અને પદ્મપાદે રાજાના કાન ચમકાવ્યા. રાજાના બાહુની ગર્ગરમાં મસ્તકના બ્રહ્મદ્વારમાંથી પ્રવેશ કરેલો આત્મા જાગ્યો ' તત્ત્વમસિ ' ના શિષ્યોનો ઉપદેશ એના હૃદયમાં આરપાર ઉતરવા માંડ્યો. એણે જોયું

શંકરાચાર્યે દક્ષિણ દેશમાં ફરીને સર્વ પંડિતો વાદમાં જતી લીધા. ત્યાંથી વિદર્ભ દેશમાં ગયા. ત્યાંની રાજધાની ચંપા નગરીના રાજા સુધન્વાને વેદમતનાં તત્ત્વ સમજાવી વેદાંતી બનાવ્યો–પોતાનો ચુસ્ત શિષ્ય બનાવ્યો.

શંકરાચાર્યની એવી ઇચ્છા હતી કે એવા બે ચા રાજાઓ પોતાના પક્ષમાં આવે તો તલવારના બળે લોકો વેદધર્મમાં આકર્ષી શકાય. એ રાક્ષસી આકાંક્ષા પાર પાડવા એણે ચંપાના ધણીને વેદમતનો ચુસ્ત ઉપાસક બનાવ્યો વેદાંતમતનો પ્રચાર કરવાનો રાજાને ઉપદેશ કર્યો. "રાજન્ જે રાજા પોતાના ધર્મની ઉન્નતિ કરે, પોતાની પ્રજાને પોતાને ધર્મ પાળતી બનાવે એને સ્વર્ગ અને વૈકુંઠના ફલની પ્રાપ્તિ અવશ્ય થાય. અરે તલવારના બળથી પણ લોકોને ધર્મ પ્રાપ્ત કરાવવો, વેદાંતી બનાવવા. કેમકે કેટલાક ભોળા માણસ ન સમજે તો એમને તલવાર અગર ભાલાની અણી બતાવી પણ આપણો ધર્મ પાળવાની ફરજ પાડવી. એમ કરતાં હત્યાકાંડ થાય તોપણ એ પાપ નથી. વેદ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે યજ્ઞમાં હિંસા થાય એ હિંસા નથી. આ પણ એક જાતનો ધર્મવૃદ્ધિનો યજ્ઞ જ છે. લોકોને વેદાંતમતમાં આકર્ષી આપણે એમને સ્વર્ગે પહોંચાડીયે છીયે." કોઈ પણ પ્રકારે પોતાના મતની વૃદ્ધિ કરવી એ શંકરસ્વામીનો ઉદ્દેશ હતો. તરત ચંપાના ધણીએ શંકરસ્વામીનો ઉપદેશ માન્ય કર્યો.

"ગુરૂ ? બૌદ્ધ અને જૈનના અહિંસાના તત્વોના લોકો ઉપાસક બની ગયા છે, એ કાંઇ સહેલાઇથી માનશે નહી

પ્રેમને ભય-તો અવસ્ય બતાવવો જ પડશે...", રાજાએ અભિપ્રાય આપ્યો.

"એ બૌદ્ધ અને જૈનો તો નાસ્તિક કહેવાય રાજા ? જો તું મારો ભક્ત હોય, તને વેદાંત ઉપર પ્રીતિ હોય, તો તારા રાજ્યમાંથી બૌદ્ધ અને જૈનોનું તો કાસળજ કાઢજે. એ લોકો ન સમજે તો તલવારની ધાર બતાવી એ સર્વ લોકોને વેદાંતી બનાવજે. અન્યથા એ ધાર સાથે ભેટાડી દેજે. એ બૌદ્ધ અને જૈનોએજ આપણા વેદાંતમતનું નિકંદન કાઢયું છે, માટે એ વેર તું મારો ભક્ત હોય તો બરાબર લેજે."

"આપ સમા પરમગુરૂનું વેદવચન હું અંગીકાર કરૂં છું. આપની આજ્ઞા ઇશ્વર આજ્ઞા સમાન ગણીને હું એનું પાલન કરીશ. તલવારને બળે બૌદ્ધ અને જૈનોને હું વેદાંતી-શૈવધર્મના અનુયાયી બનાવીશ. અન્યથા રહેંસી નાખીશ. એ આપ સત્ય જાણજો." રાજાએ પોતાનો નિશ્ચય કહી સંભળાવ્યો.

"શાહબાસ રાજા ? ધન્ય છે તારી ધર્મપ્રીતિને ? ભક્તો તો તારા જેવાજ થજો, શૈવ-સ્માર્તધર્મનો ઉદ્ધાર કરનારા થજો." શંકરસ્વામીએ શાહબાશી આપી.

"અગર જો આપની ઇચ્છા હોય તો દેશપરદેશ મારા સકલ સૈન્ય સાથે હું આપની સાથે રહું. જૈનો અને બૌદ્ધોને સ્માર્તધર્મમાં ખેંચવાને મારી શમશેરનો ઉપયોગ કરૂં." રાજાએ જણાવ્યું.

હાલમાં તો તારા રાજ્યમાંજ એની શરૂઆત કર. જે શ્રી પરશુરામે સાત વાર નિઃક્ષત્રિય પૃથ્વી બનાવી એમ તા રાજ્ય તું જૈન તેમજ બૌદ્ધ વગરનું બનાવી દે. એથી તા ઉપર હું અધિક પ્રસન્ન થઇશ, તને વૈકુંઠ આપીશ." શંક સ્વામીએ રાજાને પોતાના પક્ષમાં લઇને એ રાક્ષસી મહત્વ કાંક્ષાનો આરંભ શરૂ કરી દીધો.

" આપણી આકાંક્ષા આપ શ્રીમાનની કૃપાદૃષ્ટિથી સત્ સિદ્ધ થશે એ આપ નિઃસંદેહ જાણજો. "

તે પછી શંકરસ્વામી દેશ પરદેશ ભમતો શિષ્યો સા વાદવિવાદમાં સર્વે પંડિતોને હરાવી પોતાના સ્માર્ત્ત ધર્મ અનુયાયી બનાવતો અવંતી દેશ તરફ ચાલ્યો.

પ્રકરણ ૩ જું.

અહિંસા પુરૂષને નિર્બળ બતાવતી નથી.

પ્રાતઃકાળનો સમય થતાં સૂરિવર રાજા સભામાં આવ તે પહેલાં આમરાજાએ નર્ત્તકી પાસેથી સર્વ વૃત્તાંત જાણે હોવાથી સૂરિજીને જોતાંજ આમરાજા શરમાઇ ગયો. એ જોતાં એના મનમાં પશ્ચાત્તાપ થયો કે "આવા પુરૂષ પુંગવ મેં આટઆટલો પરિચય છતાં બરાબર કિંમત ન કરી, બ એમની અનુકુળ ઉપસર્ગદ્વારા કદર્થના કરી, એ મિત્ર છતાં શત્રુનું કામ કર્યું. મારા ક્ષુદ્ર હૃદયમાં આ પુરૂષ માટે કુશં

ઉત્પન્ન કરી મેં ઉતાવળે અભિપ્રાય બાંધી લીધો. જેવા એ સરસ્વતી પુત્ર કહેવાય છે એવાજ ત્યાગ, વૈરાગ્યમાં પણ એ નરોત્તમ–શ્રેષ્ઠ છે, એ તો મહામતિ છે, માત્ર મારીજ અલ્પમતિ છે. મેં આ ઠીક કર્યું નહીં."

પશ્ચાત્તાપ પામેલો રાજા આ પુરૂષ પુંગવના સામે જોઇ શકયો નહી. એમની સાથે વાત કરવાની પણ હિંમત ચાલી નહી. તેથી ગુરૂએ કહ્યું. "રાજન ! એમાં ખેદ શાનો ! ઉત્તમ પુરૂષની ઉત્તમતાની કસોટી કરવી એ રાજાની ફરજ કહેવાય.

સુવર્ણ જ્યારે અગ્નિમાં પડે ત્યારેજ એની શુદ્ધતાની માલુમ પડે. મનુષ્યના વ્રતોની દૃઢતા ત્યારેજ કહેવાય કે ઉપસર્ગના સમયે પણ એ દૃઢતા ટકી શકે. મહર્ષિઓના ગુણ દોષની તપાસ રાજા ન કરે તો બીજો કોણ કરે ? માટે એમાં શોક શો ? સત્વની કસોટી તો ત્યારેજ થાય કે જ્યારે જરૂર હોય ત્યારે એ સત્વ કામ લાગે. ગમે તેવા પ્રસંગોમાં પણ એમનાં એ બળ, એ પરાક્રમ, એ ધૈર્યતા અડગ રહી શકે. હરિશ્ચંદ્ર ત્યારેજ જગત પ્રસિદ્ધ થયો કે વિશ્વામિત્રે એમના સત્યવ્રતને બરાબર કસોટીએ ચડાવ્યું. દ્રૌપદીજીની મહાસતીમાં ગણના ત્યારેજ થઇ કે મુશ્કેલીમાં શામ, દામ, ભય ને ભેદ વગેરે કુટિલ નીતિનો ઉપયોગ કરવા છતાં સમર્થ પુરૂષો પણ એમનું શિયલ ભાગી શક્યા નહી સ્થુલીભદ્ર ત્યારેજ જગત પ્રસિદ્ધ થયા કે ખટરસ ભોજનના સ્વાદ લેતા ને કોશ્યાવેશ્યાની ચિત્રશાળાનાં મનોવેધક ચિત્રો નજર આગળ તરવરતા છતાં પણ ચાર ચાર માસનો એનને ચલાયમાન કરવાની કોશ્યાની

ગુરૂએ એની ઉત્તરાર્ધ ગાથા કહી સંભળાવી, " પ્રિય; તમની આવવાની રાહ જોતી એને સંભારતી એ વાસભુવનમાં જાય છે."

એવી રીતની અવનવી સમસ્યાઓમાં એમનો ઘણો કાલ સુખમાં જતો હતો. એક દિવસ આમરાજા અને સૂરિ વાર્તા— કરતા એકાંતમાં બેઠા હતા. ધર્મચર્ચા ચાલતી હતી. આમરાજાએ પૂછ્યું. " ગુરૂ! આત્માના હિતને માટે મારે શું કરવું ?"

" રાજન્ ? એક રાજા તો ઘણું કરી શકે. પોતાના આચાર વિચારોની છાયા એના સરદારો, ભાયાતોને પ્રજા પર પાડી શકે. પોતાના વર્ત્તનથી પ્રજાને આકર્ષી શકે. અનાથ. દીન. હીન અને દુર્બળ જનોનો ઉદ્ધાર કરી સંપ્રતિરાજા, વિક્રમરાજા વગેરેના પગલે ચાલી શકે ? " સૂરિવરે જણાવ્યું.

" ભગવન ! આપના ઉપદેશની મને ધીરે ધીરે અસર થાય છે. હું પણ ઇચ્છું છું કે બાર વ્રતધારી શ્રાવક હું થઇ શકું ? રાજાઓ બાર વ્રત પાળી શકે ?" રાજાએ પૂછ્યું.

" બેશક ? અગીયાર વ્રત રાજાઓ પણ પાળી શકે ચક્રવર્તીનું રાજ્ય પણ ભોગવી શકે, એમાં શું તમને નવાઇ લાગે છે વારૂ ? " સૂરિએ કહ્યું

" રાજાઓ અહિંસા ધર્મ [illegible] પાળી શકે વારૂ [illegible]ઓ સામે એને સમશેર ઉ[illegible] ચલા

મહેનત વ્યર્થ થઇ. અભયારાણીની એ સીતમ સતાવણી છત પણ સુદર્શન શ્રેષ્ઠીએ પોતાનું શિયલ જાળવ્યું, ત્યારેજ શુળીનું સિંહાસન થયું. મહાન્ પુરૂષોની તો કસોટી સમયેજ પરીક્ષા થાય."

ગુરૂનો બોધ સાંભળી રાજાની ચિંતા દુર થઇ "ભગવન્ આપ ગઇ વાતનું સ્મરણ કરશો ના! આપ તો બ્રહ્મસ્વરૂપ છો. જે આત્માએ ઉચ્ચ સ્થીતિ પ્રાપ્ત કરી હોય એને આ લોકની ગમે તેવી મોહકચીજો તો શું બલ્કે દેવલોકના બાળાઓ વિદ્યાધરી કે કિન્નરીઓ પણ પોતાના હાવભાવવડે ચળીત નજ કરી શકે!"

રાજાને સમસ્યાઓના ખુલાસા મેળવવામાં ઘણી મજા પડતી. વારે વારે નવીન સમસ્યાઓ બનાવી ગુરૂને પૃછતો એમની તરફથી તરતજ એ સમશ્યાનો ખુલાસો મળતો.

એક દિવસ રાજા રાજમાર્ગેથી જતો હતો. તેવામ કોઈ ખેડુતની સ્ત્રી એરંડાનાં પાંદડાં વીણતી ઘરની પાછળ ગઇ. રાજાએ એ સંબંધી અર્ધી ગાથા જોડી કાઢી.

બપ્પભટ્ટસૂરિએ તરતજ એનો જવાબ અર્ધી ગાથામાં આપ્યો. એમનો તાત્કાલિક જવાબ સાંભળી રાજા વિસ્મય થયો. "આહા? જોયો સરસ્વતીનો પ્રભાવ?"

વળી કોઇ દિવસે સાયંકાળને સમયે રાજાએ એક સ્ત્રીને વાંકી ડોકે હાથમા દીપક લઇ વાસભુવન તરફ જતા જોઇ અર્ધી ગાથા કહી. "વાંકી ડોક કરી આ સ્ત્રી દીવો લઇ શું જુએ છે.'

ગુરૂએ એની ઉત્તરાર્ધ ગાથા કહી સંભળાવી. " પ્રિય-તમની આવવાની રાહ જોતી એને સંભારતી એ વાસભૂ-વનમાં જાય છે. "

એવી રીતની અવનવી સમસ્યાઓમાં એમનો ઘણો કાલ સુખમાં જતો હતો. એક દિવસ આમરાજા અને સૂરિ વાર્તા-વિનોદ કરતા એકાંતમાં બેઠા હતા. ધર્મચર્ચા ચાલતી હતી. ત્યાં આમરાજાએ પૂછ્યું. " ગુરૂ ! આત્માના હિતને માટે મારે શું કરવું ? "

" રાજન્ ? એક રાજા તો ઘણું કરી શકે. પોતાના આચાર વિચારોની છાયા એના સરદારો, ભાયાતોને પ્રજા ઉપર પાડી શકે. પોતાના વર્ત્તનથી પ્રજાને આકર્ષી શકે. દાનથી અનાથ, દીન, હીન અને દુર્બળ જનોનો ઉદ્ધાર કરી શકે. સંપ્રાતરાજા, વિક્રમરાજા વગેરેના પગલે ચાલી શકે ? " સૂરિવરે જણાવ્યું.

" ભગવન ! આપના ઉપદેશની મને ધીરે ધીરે અસર થતી જાય છે હું પણ ઇચ્છું છું કે બાર વ્રતધારી શ્રાવક હું બની શકું ? રાજાઓ બાર વ્રત પાળી શકે ? " રાજાએ પૂછ્યું.

" બેશક ? અગીયાર વ્રત રાજાઓ પણ પાળી શકે છતાં ચક્રવર્તીનું રાજ્ય પણ ભોગવી શકે, એમાં શું તમને નવાઇ લાગે છે વારૂ ? " સૂરિએ કહ્યું.

" રાજાઓ અહિંસા ધર્મ કેવી રીતે પાળી શકે વારૂ ? શત્રુઓ સામે એને સમશેર ઉચકવી પડે. કતલ ચલાવવી

પડે. લડાઇમાં અનેક પંચિંદ્રિય જીવોનો નાશ થઇ જાય ત્યાં એનું અહિંસાવ્રત કેવી રીતે સચવાય ?" રાજાએ કહ્યું.

"ઘણીજ ખુશીથી અહિંસાવ્રત પાળી શકાય. અહિંસા વ્રતનું પાલન કરનાર રાજા શત્રુ સામે તલવાર ઉપાડી શકે. પોતાના દેશના રક્ષણને માટે, પ્રજાના હિતને માટે એની તલવાર સદા દુશ્મનો તરફ ચેડા મહારાજની માફક મ્યાન બહારજ રહે. યુદ્ધ સિવાય બીજે સ્થાનકે અહિંસા વ્રત પાળે ને યુદ્ધની જયણા કરે."

"એ ચેડા મહારાજ કોણ ?" રાજાએ પૂછયું.

"મહાવીર સ્વામીના ભકત બારવ્રતધારી શ્રાવક, મગધપતિ અજાતશત્રુની સામે એમની તલવાર ખુલ્લી હતી. એ ભયંકર જાદવાસ્થલીમાં એક કરોડ ને એંસી લાખ માણસોનો નાશ થયો હતો. છતાં એ બાર વ્રતધારી રાજા યુદ્ધને મોખરે રહી લડ્યા હતા. મનુષ્યે છેલ્લામાં છેલ્લી ઘડી પર્યંત યત્ન કરવો એ એની ફરજ છે. પણ ફળ તો દૈવાધિન રહેલું છે. અહિંસાનો અર્થ એવો નથી કે આત્માની શકિત ગોપવી નિર્બળ બનવું. ચુસ્ત અહિંસાવાદી પણ ગૃહસ્થ શત્રુનો પરાભવ છતી શકિતએ મુદ્દલ સહન ન કરે તો પછી રાજા તો કેમ સહન કરે. એ તો દેશનો, પ્રજાનો બચાવ કરે. યુદ્ધભૂમિ ઉપર પોતાનું પરાક્રમ બતાવી દેશભક્તિ બતાવે. પ્રજાનું રક્ષણ કરે રાજ્યધર્મનું પાલન કરે."

"ભગવન ? યુદ્ધના હજારોની કતલોથી. એનું અહિંસાવ્રત ખંડન કેમ ન થાય ?" રાજાએ શંકા કરી.

" કારણ કે શ્રાવકને સવાવસો દયા કહેલી છે. બનતાં લગી એ છકાયમાં પાંચકાયની તો જયણા કરે. અને ત્રસકાયની રક્ષા કરે. એ ત્રસકાયમાં પણ બે પ્રકાર હોય, સાપરાધીને નિરપરાધી. જે નિરપરાધી હોય તેનું શ્રાવક પછી ભલેને તે રાજા હોય તો પણ રક્ષણ કરે. શિકાર કરવો, નાહક કોઈને મારી નાખવો કારણવગર કોઇને દુઃખ દેવું, માંસ ભક્ષણ કે મદિરા પાન કરી મદાંધ થઇ જુલમ કરવો, વિના કારણે પ્રજાને કનડવી વગેરે બાબતો એને તીવ્ર પાપ બંધન કરી નરકગતિમાં લઈ જનારી થાય. અહિંસાવ્રતમાં નિરપરાધીને જ ન મારવાની એ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા હોય. ને અપરાધીને અવશ્ય શીક્ષા કરે. મન ચૈતાં યુદ્ધની તો એ છુટજ રાખે, અપરાધીઓની જયણા રાખે. નહીતર રાજ્યમાં અંધાધુની પ્રસરે, રાજ્ય વ્યવસ્થા ટોળાય અને એના ભાયાતો કે સામંતો પણ એના હુકમની અવજ્ઞા કરી એની સામે થાય, માટે લગાર પણ ભૂલ થાય તો રાજા એને યોગ્ય શીક્ષા કરી બીજાઓ ઉપર પોતાનો પ્રભાવ—પ્રતાપ બેસાડે. તેમા પણ અવિરતિ શ્રાવક હોય તેને તો કોઇ પણ પ્રકારનો પ્રતિબંધ નહી હોવાથી ગમે તેમ વર્તી શકે. છતાં દેવગુરૂ અને ધર્મ ઉપરની ભક્તિથી એ જૈનધર્મ તો પાળી શકે, અહિંસાવ્રત નહિ પાલનારો પણ જૈન તો બનીજ શકે ? "

" ભગવન્ ? હું પણ ઇચ્છુ છું કે મારી આખી પ્રજા આપની ભક્ત બની જૈનધર્મ પાળે, એ માટે મારે શું કરવું જોઇએ ?" રાજાએ પૂછ્યુ

" એ તો સૌની મરજીની વાત કહેવાય કાંઇ તલવારને

બળે ધર્મ ફેલાવાય નહી. તલવારનો ઉપયોગ કરવા જતાં તો નરો હત્યાકાંડ થાય. એવું કરનાર અને ઉપદેશ આપનાર ધર્મને બહાને અનેક મનુષ્યોનો નાશકરી–કરાવી નરકગતિમાંજ જાય. ધર્મ એતો આત્મ કલ્યાણની અણમોલી ચીજ કહેવાય. એતો કોઈ ભાગ્યવંતજ લઈ શકે. ચિંતામણિ રત્નો કાંઇ ઘણા માણસો પાસે હોતાં નથી. રાજન્ ! જેને સંસાર સાગર તરવાની અભિલાષા થાય તેજ ભવસ્થિતિ પરિપાક થતાં ઉત્તમ વસ્તુ મેળવી શકે. તમો પોતેજ એવો ઉત્તમ ધર્મ આરાધી આ ભવસાગર તરી જાઓ. પ્રજાનું કલ્યાણ કરી, દાન માનથી એમને સંતુષ્ટ કરી, સંતસાધુ અને સજ્જનોના શુભાશિર્વાદ મેળવી હરિચંદ્ર કે રામચંદ્રની માફક સત્યરાજા થાઓ તોજ તમારૂં શ્રેય: થાય. જેવી દૃષ્ટિ તમારા કુટુંબ ઉપર હોય તેવીજ દૃષ્ટિ તમારી રૈયત ઉપર અવશ્ય હોય. ગરીબથી અમીર પર્યંત અને રંકથી રાય પર્યંત ઇન્સાફ સરખોજ હોય, તો એ રાજા એક આદર્શ રાજા થઇ શકે. રાજા એ તો પ્રજાનો પિતા કહેવાય છોકરૂં જેમ માબાપને ફરિયાદ કરે એમ ગરીબ પ્રજાની ફરિયાદ રાજા સાંભળીને એમની અગવડો દૂર કરે. યોગ્ય ઇન્સાફ આપે પોતે પણ અનીતિ અને જુલ્મોના કામોથી ડરતો રહે. એવો પુણ્યવંત રાજા અહીંયાં પણ સુખે સમાધે રાજ્ય ભોગવી દેવલોકનાં સુખ ભોગવનારો પણ થઇ શકે, મોક્ષ પણ જઇ શકે. રાજ્ય ધર્મના વિશેષ ગહન વિચારો કોઇ અન્ય પ્રસંગે પણ તમને હું જણાવીશ. ”

“ અહા ? રાજ્યધર્મ કેટલો બધો ગહન છે. જેમ જેમ

એનો અભ્યાસ કરીયે છીએ, તેમ તેમ નવું ને નવુંજ જણાય એવી રાજનીતિ છે."

ગુરૂએ પણ 'રાજધર્મ અને અહિંસાધર્મ' ની વ્યાખ્યા રાજાને કહી સંભળાવી એના મનનું સમાધાન કર્યું.

પ્રકરણ ૪ થું.

ધર્મરાજની યુક્તિ.

બૌદ્ધાચાર્ય આનંદે પણ જ્યાં ત્યાં પોતાના ધર્મનો પ્રચાર કરવા માંડ્યો. જ્યાં વાદવિવાદ કરવાનો પ્રસંગ ઉભો થતો ત્યાં વર્ધનકુંજરને આગળ કરતો, એ વર્ધનકુંજર સરસ્વતીના વરદાનને પ્રભાવે સર્વને જીતી લેતો. દેશ પરદેશમાં એમના સાધુઓએ ફરીને પોતાના ધર્મનો પાયો દ્રઢ કરવા માંડ્યો. કુમારિલભટ્ટે જો કે એમને ઘણું નુકશાન પહોંચાડયું હતું. પણ એમના સાંભળવામાં આવ્યું હતું કે એણે પાપોનું પ્રાયશ્ચિત કર્યું. કરેલી ગંભિર ભૂલનો એ ભોગ થયો. ને આ દુનિયામાંથી સદાને માટે કાષ્ટભક્ષણ કરી રવાને થઇ ગયો. જેથી એમનું એક નડતર તો દૂર થઇ ગયું. પોતાના મતની વૃદ્ધિમાં જે આડખીલી-ફાંસ હતી, એ અનાયાસે નીકળી ગઇ. જેથી તેઓ મનમાં ઘણા હર્ષવાન થયા પણ એટલામાંજ તેમના હૈયા ઉપર એક મોટો નવત આઘાત થયો. એમણે સાંભળ્યું કે એના કરતાંય જબરો આજે પોતાની સામે શંકરાચાર્ય–

પ્રસન્ન કર્યો. રાજા સામે. એણે પડકાર કર્યો. "મહારાજ! આપની સભામાં કોઇ પણ પંડિત હોય તો મારી સાથે વાદ કરે ?"

એના રહસ્યને નહી જાણનારા ગૌડદેશના પંડિતો એની સામે વાદ કરવાને ઉઠ્યા, પણ કોઇ એની વાગ્ધારા ઝીલવાને સમર્થ થયો નહી. રાજાનો માનિતો કવિરાજ વાક્પતિ પણ એને ન જીતી શક્યો. એના પાંડિત્યથી ગૌડની રાજસભા ઝાંખી પડી ગઇ. રાજાએ એની વિદ્વત્તાની કદર કરી. પોતાની રાજસભામાં રહેવા વિનંતિ કરી. રાજાની વિનંતિને માન્ય કરી વાદી વર્ધનકુંજર ધર્મરાજના મેમાન તરીકે રહ્યો. ગૌડની રાજસભામાં એ બધાનો મુખ્ય થઇને રહ્યો. અને જગતમાં મહાવાદી તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો. રાજાને પણ એણે પોતાના ધર્મનાં તત્વો સમજાવી બૌદ્ધધર્મનો રંગ લગાડવા માંગ્યો.

એક દિવસ ધર્મરાજ અને વર્ધનકુંજર ખાનગીમાં બેઠાબેઠા ગોષ્ટિ કરતા હતા, તેવામાં ધર્મરાજને એક વિચાર સ્ફુર્યો. "મહારાજ ! આપ વાદવિવાદમાં જીતી શકાતા નથી તે શું આપની વિદ્વત્તાનો પ્રભાવ કે કોઇ દિવ્યશકિતનો ?"

"રાજન ? વિદ્વત્તા કરતા દિવ્યશક્તિનો વધારે !" વર્ધનકુંજરે ઉત્તર આપ્યો

"તો શુ આપને ત્યારે જગતમા કોઇ ન જીતી શકે ?" રાજાએ ખાતરી કરવા પૂછ્યુ.

"કોની મગદૂર કે મને જીતી શકે ? સરસ્વતીનું મને વરદાન છે જગતમા તેથી જ મને કોઇ જીતવા સમર્થ નથી."

"ખચીત આપનો પ્રભાવ અચિંત્યજ છે. મારી સભા આપનાથી ઉજ્વળ છે." રાજાએ કહ્યું.

"રાજન્ ? એ બધો બાદ્ધમતનોજ પ્રભાવ છે એ ધર્મમાં અમોઘશક્તિઓ રહેલી છે. ખચીત તમે પણ બાધ્ધ ધર્મના ઉપાસક થાવ તો મહાન્ અશોક અને કનિષ્કની માફક તમારૂં રાજ્યવૃદ્ધિ પામે." વર્ધનકુંજરે કહ્યું.

"આપની વાણી સત્ય છે. મારા રાજ્યને વધારવામાં આપ મદદગાર થાઓ તો હું બૌદ્ધ થઈ જાઉં ? આપનો અનન્ય ભક્ત થઈ જાઉં ?" રાજાએ પોતાનો મનોગત અભિપ્રાય આપ્યો.

"તમે કહો કેવી રીતે હું તમારો મદદગાર થાઉં કહો તમારી શી ઇચ્છા છે?" સાધુએ પૂછ્યું. બન્ને ગરજાઉ હતા. એક બીજાના કાર્યમાં સ્વાર્થે રોકેલા હતા એ તેઓ સમજતા હતા.

"મારા મનમાં એક વિચાર સ્ફુર્યો છે કે કાન્યકુબ્જના રાજા મારા દુશ્મન છે પણ યુદ્ધમાં હું એને પહોંચી શકું તેમ નથી. આપણે વાદવિવાદમાં તૈયાર [illegible] છું એને [illegible] યુદ્ધનું આમંત્રણ દઉં. એમાં એવી શરત કે જીતેલા હારેલાનું રાજ્ય [illegible]" રાજાએ કહ્યું.

"[illegible] તમારે કહેવાનું તાત્પર્ય હું સમજી ગયો તમારે દૂત મોકલી કનોજના રાજાને આમ જણાવવું કે તમારા રાજ્યના જે પંડિત હોય તે મારા વાદી સાથે વાદ કરે. એમાં

જે હારે તેનું રાજ્ય જીતેલો લે." સાધુએ રાજાના મનને ઉત્તેજન આપ્યું.

"બરાબર! આપ મારું કહેવું સમજી ગયા છો. આપ જો જીતશો તો દુનિયામાં આપની કીર્તિ વધશે. આ ધર્મરાજ આપનો અનન્ય ભક્ત થશે."

"રાજન્! તમે નિઃસંદેહ રહો. જગતની કોઇપણ શક્તિ વાદવિવાદમાં તો મને જીતવા સમર્થ નથી. કનોજનો ગમે તેવો સમર્થ પંડિત હશે, તોપણ હું વાદમાં એને હરાવી દઇશ, એ તમારે નિશ્ચય જાણવું."

"ઠીક, ત્યારે હું એ રાજાને વાગ્યુદ્ધનું આમંત્રણ કરું છું. એ મારા કટ્ટા શત્રુને કોઇરીતે પણ હું હરાવવા ઇચ્છું છું. મારી તો એજ ઇચ્છા છે કે કોઇપણ પ્રકારે હું એને જીતી લઉં? ચાહે તો એને રાજ્યભ્રષ્ટ કરું અથવા તો મારો તાબેદાર—ખંડીયો રાજા બનાવી દઉં. મને પણ લાભ થતાં આપના બૌદ્ધમતની વૃદ્ધિ થશે." રાજાએ સેવાનો સ્વીકાર કર્યો.

વર્ધનકુંજરને આ યુક્તિ ગમી જ [illegible] ગર્વ એને એક રીતે તો લાભ જેવું થયું. આમ રાજાના જીતવાથી એનું રાજ્ય પણ વૃદ્ધિ પામશે. એ પોતાનો અનન્ય ભક્ત થતાં [illegible] ધર્મ વૃદ્ધિનો પ્રસંગ ઊભો થાય તો શત્રુની સામે ધર્મરાજ પણ પોતાના લશ્કર સૈન્ય સાથે ઊભો નહિ રહે [illegible] ! ને તાબેદાર થયેલો કનોજ

રાજા પણ પોતાના સૈન્ય સાથે એની મદદે આવે; કેમકે એને પોતાની દિવ્ય શક્તિ ઉપર ભરોંસો હતો. ગમે તેવા વાદીને પણ એ જીતવા સમર્થ હતો. જગતના પંડિત અને વિદ્વાનો એને મન તૃણ સમાન હતા. ઘણા વાદીઓનો પરાજય કરવાથી એનો ગર્વ પણ આસમાન સુધી પહોંચી ગયો હતો. જેથી આ યુક્તિ સાંભળ્યા પછી એના મનમાં અનેક તરંગો ઉઠવા લાગ્યા. હવે તલવારના બળથી સ્માર્ત્ત ધર્મનું ગૌરવ વધારનાર શંકરાચાર્ય એને તુચ્છ લાગ્યો. જૈનોનો તો એને હિસાબજ નહોતો. "સિંહ આગળ ગરીબ બિચારા બકરાનું શું ગજું ? મદોન્મત્ત ગજેંદ્રો આગળ સસલાં પોતાનો ટકાવ કરી શકે ખરાં ? હું કોણ ? જગતમાં અદ્વિતીય મહા વાદી ? બૌદ્ધમત એ જગતમાં સર્વોપરી જગતપૂજ્ય ધર્મ ? એના ઉપાસકો તો મોટા રાજાઓજ હોવા જોઈએ. એ શંકરાચાર્યના દિવસો હવે ભરાઇ ગયા છે. મારો ચમત્કાર જ્યારે જોશે ત્યારે બિચારો પોતાની શુદ્ધ બુદ્ધ ખોશે. એ રાંક મગતરૂં આ કેસરીના પ્રભાવ નજ જાણે ! ગજેંદ્રો ત્યાંજ સુધી ગર્જી શકે કે જ્યાંસુધી કેસરીની વીરહાક એમને કાને અથડાય નહીં! બસ હવે તો બેડો પાર !"

— ❋ —

પ્રકરણ ૫ મું.

શંકરાચાર્ય માળવામાં.

માળવાની રાજધાની ઉજ્જયિની નગરીમાં તે સમયે જે રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તે અહિંસા ધર્મનો ચુસ્ત ઉપાસક હતો. એની રાજસભામાં શંકરાચાર્યે પડકાર કર્યો. પોતાની વિદ્વત્તાથી માળવાના પંડિતોને આશ્ચર્યચકિત કર્યા. શંકરાચાર્યે શૈવધર્મનો ઝુંડો ઉપાડી એ રાજસભામાં સર્વે મતનું ખંડન કરીને પોતાનો સ્માર્ત્તધર્મનો સ્થંભ રોપ્યો. શંકરસ્વામીની વિદ્વત્તા જગજાહેર હતી. એના આગમનથી વેદાંતમતના અનુયાયીઓ ઘણા ખુશી થયા. રાજાની સન્મુખ શંકરાચાર્યે જણાવ્યું કે " હે રાજન્ ! અહિંસાનો ઉપાસક બની તું નાસ્તિક ક્યાં બની ગયો ? ક્ષણીકવાદી બૌધ્ધો તો દેશપાર થવાની સજાને લાયક ગણાય. એ બૌદ્ધ અને જૈનોએ અહિંસા ધર્મ ફેલાવી આપણા વેદધર્મનું નિકંદન કાઢયું છે. જગતમાં પ્રાચિનમાંપ્રાચિન તો વેદ ધર્મ છે. બીજા બધા ધર્મો તો વેદાંતમાંથી નિકળેલા છે. એ દંભીલોકોનો દંભ તો જુઓ. રાજા મહારાજાઓને પણ એમણે ભરમાવી અહિંસાના ભકત બનાવી દીધા શિકાર ન કરવો, માંસમદિરાનો ઉપયોગ ન કરવો, જુલમ ન કરવો વગેરે હકીકતોવડે જૈનોએ રાજાઓને નિર્બળ બનાવી દીધા. રાજાઓ તો શિકાર કરી શકે, અનેક પ્રકારની લીલાઓ કરી શકે, માંસમદિરાથી પોતાના

શરીરનું પોષણ કરી શત્રુ સામે પોતાની તલવાર ઉઘાડી રાખી રાતી ચોળ આંખ રાખી શકે. કેમકે રાજાઓ તો પ્રભુના અંશ રૂપ કહેવાય. હે માલવરાજ ? તું પણ શાણો છતાં તને અહિંસાનો ચેપ ક્યાંથી લાગી ગયો કે એ દંભી લોકોના ફંદમાં ફસી ગયો."

શંકરાચાર્યના અનુકુલ ઉપદેશની અસર માળવરાજના મગજમાં ઉતરવા લાગી. એ રાજવૈભવ, રાજમદ ને માંસ ભક્ષણ, મદિરાપાન ને શિકાર ખેલવામાં અપૂર્વ આનંદ થતો જણાયો. રાજાનાં એતો ઉચિત કર્મ કહેવાય. શિકાર ખેલવાથી રાજામાં સ્ફુર્તિ આવે. લક્ષ્યવેધી પણ એથીજ થવાય. માંસ મદિરા એતો રાજાના અંગમાં ચપળતા લાવે ને શરીર મજબૂત થાય. આંખમાં કેફ આવે વગેરે બાબતો પડતા કાળને લીધે રાજાને ગમી—અનુકુળ લાગી.

" સ્વામીજી ? આપનો ઉપદેશ મારા અંતરમાં અસર કરે છે. આપનું વચન મને સત્ય સમજાય છે. આપ જેવા ગુરૂને અભાવે ભોળા લોકો ભરમાઇ જાય એ નિઃસંદેહ છે." રાજાએ કહ્યું.

" રાજન્ ! એ અહિંસાએ આપણા વેદાંતમતને અતિ હાની પહોંચાડી છે. આજ કેટલાય વર્ષોથી એ અહિંસાએ આપણા યજ્ઞયાગો બંધ કરાવ્યા છે. મુર્ખ લોકો યજ્ઞમાં હિંસા માની એ દંભી લોકોના ભરમાવ્યા ભોળવાઇ ગયા છે."

" પરમગુરૂ ! પણ યજ્ઞમાં અજ હોમવામાં આવે છે

એ અજનો અર્થ શું કરવો ? અજના તો બે અર્થ થાય: ત્રણ વર્ષની જુની ડાંગર અથવા તો બકરો ! યજ્ઞમાં બેમાંથી કોનો હોમ થઈ શકે ? " રાજાએ અજના અર્થનો નિર્ણય પૂછયો.

" માળવરાજ ! યજ્ઞમાં તો અજ એટલે બકરાનોજ હોમ થાય. જુની ડાંગર એથી તો યજ્ઞનું કાંઇપણ ફલ નહી. છાગનો હોમ કરવાથીજ કરનાર અને કરાવનાર તેમજ છાગને પણ ફલ પ્રાપ્તિ થાય. " શંકરાચાર્યે પોતાના મતનું સમર્થન કરવા માંડયું.

" મહારાજ ! છાગાદિકનો હોમ કરવાથી તો એમના આત્માને દુ:ખ થાય ને હિંસાનું મોટું પાતક લાગે. એ જીવ-હિંસા ન કહેવાય ? "

"યજ્ઞમાં હોમાનાર પશુને તો સ્વર્ગ પ્રાપ્તિ થાય. અજ્ઞાન એવા પશુપણામાંથી મુક્ત થઇ એ સ્વર્ગના સુખનો ભોગવનાર થાય. એ શું ઓછું પુણ્ય કહેવાય ! "

" પણ પ્રભુ ! મરવા સમયે એને કેટલું બધું દુ:ખ થાય ? "

" એથી શું ! માતા બાળકને કડવી દવા પાય પણ એ કડવી દવાથી હમેશનો આરામ થાય એ તેં શું નથી સાંભળ્યું ? એ તો અલ્પ હાનીએ વિશેષ લાભ કહેવાય. ઘણા કાળપર્યંત એ સ્વર્ગ સુખનો અવશ્ય ભોગવનાર થાય. એવી શ્રુતિઓ વેદમાં પ્રસિદ્ધ છે. વેદમાં સ્પષ્ટ પાઠ છે કે યજ્ઞમાં થતી હિંસા, હિંસા ન કહેવાય. "

“ ગુરુજી ! એ જગ [illegible] અર્જુનમાં કેવી રીતે
થય ? પ્રત્યક્ષ પ્રાણીનો વધ-જીવનો નાશ થવા છતાં
! ન કહેવાય એ તે [illegible] !

“ શાંતનુ ! તને વેદના અર્થનું તને ભાન નથી. તેથીજ
બરાબર સમજાતું નથી. શ્રુતિઓના અર્થનું તને ભાન
તો સહેજે [illegible]

“ આપ [illegible] કૃપા કરી મારા અજ્ઞાનતાથી અમ-
અંતરનો અંધકાર દૂર કરી જ્ઞાનરૂપી દીપકની જ્યોત
ચો !”

“ શાંતે ? જગત બધું બ્રહ્મસ્વરૂપ કહેવાય. અહં બ્રહ્માસ્મિ,
બ્રોસિ સર્વ કોઈ બ્રહ્મ રૂપ હોય તોપછી ત્યાં કોણ કોને
છે ? જે બ્રહ્મ છે એતો હણાતોજ નથી. બ્રહ્મ તો શાશ્વત–
સ્વરૂપ છે. અજ્ઞાની લોકો સમજે કે અમુક મરી ગયો,
એ બ્રહ્મ તો કોઇ કાળે મરતોજ નથી. શ્રુતિમાં લખ્યું છે
રનારને જે હિંસક માને અને મરનારને મરેલો માને એ
અજ્ઞાનીઓમા શિરોમણિ છે. એ બ્રહ્મસ્વરૂપ આત્મા
નથી એને કોઈ મારવાને શક્તિવાન નથી. ”

“ ત્યારે દુન્યામા આ બધું દેખાય છે તે શું કહેવાય ? ”

“ દુન્યામા બે વસ્તુઓ દેખાય છે. એકતો બ્રહ્મ અને
માયા ! જગતના વ્યવહારમા આ બધી જે આળપંપાળ
એતો માયાનું સ્વરૂપ કહેવાય. જેમ ઇન્દ્રજાળીયો નજર
કરી અનેક પ્રકારના ખેલોથી આપણને આશ્ચર્ય ચકિત

"પૂર્વે અહીયાં વિક્રમના સમયમાં મહાકા[illegible] શ્વરના પ્રાસાદમાંથી શિવલિંગમાંથી એક જૈન સાધુ[illegible] અવંતી પાર્શ્વનાથનું તીર્થ પ્રગટ કરેલું. આજે પણ તા[illegible] મદદથી હું કોઇ જૈન તીર્થ ફીટાડીને એમાં ચકની સ્થાપ[illegible] કરીશ. સમસ્ત હિંદુ જાતિનું પરમધામ બનાવીશ." [illegible] દિવસ શંકરાચાર્યે ખાનગીમાં રાજાને કહ્યું.

"પ્રભુ ? આપને મદદ કરવા તૈયાર છું. મારૂં રાજ[illegible] ઐશ્વર્ય, સૈન્ય, સંપત્તિ આપના શરણમાં હાજર છે. આ[illegible] હુકમ કરો એટલી જ વાર છે."

"એમનું પુરાણું નામ સંખેશ્વર કહેવાય છે. [illegible] કહે છે કે એ સંખેશ્વરને [illegible] શ્રીકૃષ્ણે જરાસંધના યુદ્ધ સ[illegible] પ્રગટ કરેલા. એથી જ એ સંખેશ્વર કહેવાયા. એને જ [illegible] આનંદાતિરેકે શંકરાચાર્યે [illegible] સ્વરમાં કહ્યું.

[illegible] એ કામ [illegible] [illegible] [illegible]!"

[illegible]

જૈન તીર્થોનો ઉચ્છેદ કરાવીશ. જો કે એને સમજાવવામાં હું ફાવ્યો નથી, પણ એથી હું કાંઇ નાહિંમત થયો નથી. હું જરૂર એને શૈવ બનાવીશ." શંકરાચાર્યે પોતાનો બચાવ કર્યો.

"આપણે જગન્નાથપુરી ચાલો. ત્યાં આપણે ફાવશું. ત્યાં ઓરિસા–ઓડીયાના રાજાએ જીરાવલા પાર્શ્વનાથની અદ્‌ભૂત પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરી છે. જૈનોમાં એ પણ મોટું તીર્થ ગણાય છે, તો આપણે એને હિંદુઓનું તીર્થ બનાવી દઇએ." ફરીને શંકરાચાર્યે દલીલ કરી.

"એ આપની દલીલ વ્યાજબી છે. તન મન અને ધનથી હું આપને મદદ કરવા તૈયાર છું." રાજાએ મદદ કરવા કબુલ્યું.

"જ્યાં સુધી આપણી ધારણા સફલ ન થાય ત્યાંસુધી રાજન્ ? આ વાત ગુપ્ત રાખજો." રાજાએ એ વાત માન્ય કરી, એટલે જગન્નાથનું જૈનતીર્થ ઉચ્છેદ કરવાનો નિશ્ચય કરી રાજા અને શંકરાચાર્ય પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા.

પ્રકરણ ૬ ઠું.

વેર લેવાની નવી રીત.

એક દિવસ કનોજરાજ સભામાં ગાદીએ બેઠા હતા. એમના માનીતા સરદારો ને ભાયાતો એક બાજુએ બેઠા હતા બીજી તરફ રાજમંત્રીઓ ને પંડિતાદિ પોતાની પાસે બેઠક લીધી

હતી. રાજાની પાસે જમણા હાથ તરફ ઉચ્ચ સિંહાસન ઉપર બપ્પભટ્ટસૂરિ બેઠા હતા. વિવિધ પ્રકારે વાર્ત્તાલાપ ચાલતો હતો. એ વાર્ત્તાલાપમાં પ્રતિહારીએ આવીને ભંગાણ નાંખ્યું. કનોજરાજને નમીને તે બોલ્યો. " મહારાજ ? ગૌડ દેશથી ધર્મરાજનો દૂત આવેલ છે જે આપ શ્રીમાનની પાસે આવવાની રજા માગે છે. "

ધર્મરાજનો દૂત સાંભળી રાજા ચમક્યો. " ધર્મરાજનો દૂત ? એ તો આશ્ચર્ય ? એ શું સમાચાર લાવ્યો હશે ? એને સત્વર પ્રવેશ કરાવ ? " રાજાએ હુકમ આપ્યો. સર્વે સભ્ય જનોનાં મન જીજ્ઞાસાથી આતુર થઇ રહ્યાં હતાં.

મંદમંદ ડગલાં ભરતો ને કનોજરાજની રાજસભાની ભવ્યતાનું નિરિક્ષણ કરતો દૂત રાજાની સન્મુખ આવીને નમ્યો. " મહારાજ ? આપની વિચક્ષણતાથી ધર્મરાજને બહુ સંતોષ થયો છે. આપ આવીને અમારી મેમાનગતિ સ્વીકાર્યા વગર ગુપચુપ પસાર થઇ ગયા એ તો અમારા સ્વામીએ પાછળથી જાણ્યું. જાણે એટલે નવાઇ તો લાગે જ ને ? "

" એમ ? તારો રાજા મારો સત્કાર કરવાને ઇચ્છે છે તો મોકલ એને રણસંગ્રામમાં ? અમે બન્ને સામસામે સારી રીતે મલશું ? " આમરાજાએ કટાક્ષથી જવાબ આપ્યો.

" યુદ્ધભૂમિ ઉપરજ શૂરવીર પુરૂષો તો મળે, એ આપનુ. કથન સર્વથા સત્ય છે. છતાં યુદ્ધભૂમિ ઉપર આપના બેની ખાતર લાખો નિર્દોષ પ્રાણીની વ્યર્થ આહુતિ દેવી એ કાંઇ ઠીક કહેવાય

હી. એ દળકટોની કતલ વગર આપણે મટવું જોઈએ. "
તે કહી સંભળાવ્યું.

" તો તારા રાજાને મોકલ ? એ અને હું દ્વંદ્વ યુદ્ધ
કરશું. એમાં જે હારે એનું રાજ્ય જે જીતે તે લે, એવી શરત
કરશું. આપણે એક બીજાને ખીમાટે ભેગા થાશું. " રાજાએ
બીજી યુક્તિ બતાવી.

" એ પણ આપનું કથન વ્યાજબી છે. પણ આપ સમાન
ઉત્તમ પુરુષો બાહુ યુદ્ધ કરી નાના બચ્ચાની માફક ધુળમાં
આળોટે એ પણ કાંઇ ઇષ્ટ તો ના કહેવાય. " કહી એ યુક્તિને
ઉડાવી દીધી.

" તો તારો ને મારો સુભટ મલી એમના દ્વંદ્વ યુદ્ધથી
આપણે હારજીતની હોડ કરીએ ? " રાજાએ ત્રીજી યુક્તિ
બતાવી.

" એના કરતાંય મારા સ્વામીએ એક નવી યુક્તિ શોધી
કાઢી છે. " કહી કાંઇ નવીન વાત કરી.

" અને તે યુક્તિ ? " રાજા સાંભળવાને અધિરો થયો.
સર્વ સભા ઉત્સુક થઇ રહી.

" અમારા રાજ્યમાં સૌગતમતના વાદી વર્ધનકુંજર
રાજમાન્ય થયા છે એ મહાવાદી ઘણી પ્રજ્ઞાવાળો, અને
જેણે સેંકડો વાદીયોને જીત્યા છે એવો મહા વિદ્વાન છે. એની
સાથે આપનો કોઇપણ પંડિત હોય એ વાદ કરે ! એમાં જે
વાદી જીતે તે હારેલાનું રાજ્ય આંચકી લે ! એ શરત આપે

માન્ય કરવી પડશે." દૂતે પોતાના સ્વામીનો સં
કહી સંભળાવ્યો.

"રે દુત ? આ તે તારો ગડબડાટ છે કે તારા સ્વામી
જો આ શરત તારા સ્વામીને માન્ય હોય તો અમે વાદીને
ને આવશું. પ્રથમ તારા સ્વામીની સત્યતા માટે તું શું પ્ર
આપશે ?" રાજાએ દૂતને ફરીને ખાતરી કરવા કહી સંભળા

"કનોજરાજ ? કારણવશાત્ યુધિષ્ઠિરે પણ દ્રોણપ
અસત્ય ભાષણ કર્યું. પણ મારા સ્વામી તો કારણ પડે
સત્યતાનો ત્યાગ કરે નહી, એ આપ નિશ્ચય સમજજો."
પોતાના સ્વામીનીવતી ખાતરી આપી. "સાક્ષાત્ ધ
મૂર્ત્તિ જ અમારા ધર્મરાજ તો કહેવાય."

"એ.......મ ? તો ઠીક ? તારા રાજાને કહેજે કે
અમારા ગુરૂ બપ્પભટ્ટીસૂરિને લઇને આવશું તમે પણ વ
કુંજરને લઇને આવો. આપણે આપણા બન્નેનો સી
જ્યાં એક થાય છે ત્યાં મળશું." રાજાએ પોતાનો છે
સંદેશ કહી સંભળાવ્યો.

"અમારા સ્વામીને ત્યાં આવ્યા હતા એ સૂરિજી
આવશો, એમજ કની ?" દૂતે ચોકસી કરવાને પૂછયું.

"હા ? એજ ! તમારા ધર્મરાજના મેમાન ! પણ
તો ધર્મરાજના મેમાન વર્ધનકુંજર છે ને ? એ બન્ને વા
ભલે વાદ કરે. એમાં જે હારે તે માટે આપણી શરત ર
છે મને, પછી કાંઇ ?" રાજાને કહ્યું.

રાજાએ તે પછી દૂતને રજા આપી. આખી રાજસભા દંગ પામી ગઈ. "રાજાએ યુદ્ધનું આમંત્રણ ન કર્યું એ કાંઈ ઠીક કહેવાય નહી. હવે કોણ જાણે કે પરિણામ શું આવશે ?" બધાનાં મન ચિંતાતુર હતાં. "મહારાજ ! આપે એની શરત માન્ય કરી એ ઠીક ના કર્યું ? એ બાંદો મહા તર્કવાદી અને કુયુક્તિનો ઉપયોગ કરનારા કહેવાય. ન કરે નારાયણ ને કાંઇ વિપરિત થાય તો પરિણામ શું આવે ?" એક મંત્રીએ પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો.

"આપણે તો તલવારો જ બતાવવી જોઈએ. હાર કે જીત એ તો અસિની ધાર ઉપર રહેલી હોય. વાગ્યુદ્ધ એ તો નામર્દ બ્રાહ્મણોને માટે કહેવાય ?" બીજાએ કહ્યું.

"હવે જે થયું તે થયું, આપણે હારશું તો રાજ ભલેને એ લઈ જાય. એજ ભોગવે !" આમરાજાએ હસીને કહ્યું.

"આપણે તો આપણી શક્તિ જગતને બતાવવાની છે. બાકી તો કોણ હારે ને કોણ જીતે એ આપણે કેમ જાણીએ ? ભવિષ્યના પડદામાં રહેલી વાતો તો ભાવીને હાથ છે." સૂરિવરે કહ્યુ.

"સૂરિવર ? આપે સાભળ્યું હશે કે એ વર્ધનકુંજરે વાદમ એ કેટલા પંડિતોને જીતી લીધા છે. એનું નામ સાંભળીને એની આગળ પંડિતો પોતાનુ વિદ્યાગુમાન છોડી દે છે. જગતના વિદ્વાનોને જીતવાને સમર્થ એ વર્ધનકુંજર આજે મહાવાદી તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો છે ધર્મ રાજાએ એને પોતાના

[illegible] પવિત્રતાવાળી પણ ઉંચામાં [illegible] પ્રેમાળ નિષ્પાપ થશે.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

પ્રકરણ ૭ મું.

[illegible]

[illegible]

l યાત્રાએ જાય એ તો નવાઇ ! જગન્નાથ તો જૈનોનું તીર્થ
ળ ગણાય. કદાચ એ જીરાવલા પાર્શ્વનાથની પ્રાભાવિક
તેમાનાં દર્શન કરવા જતા હશે. પણ શંકરસ્વામીતો રહ્યા
ન સ્માર્ત્ત માર્ગી ?"

" અરે એતો પ્રચ્છન્ન બૌદ્ધ બન્યો છે. જુઓ તો ખરા !
પરથી શૈવધર્મનો ઉપદેશ કરતો એ તત્વો તો બૌદ્ધોનાં લે
બૌદ્ધનાં તત્વો એણે ગ્રહણ કર્યાં. છતાં બૌદ્ધનુંજ ખંડન
? જીરાવલા પાર્શ્વનાથની યાત્રા કરવા જાય છતાં જૈનોનો
સ્મન ! કલિયુગની વિચિત્રતા તો જુઓ !" વળી કોઇ
લવા લાગ્યા.

" શંકરસ્વામી તો વામમાર્ગી છે, એ મેં સાંભળ્યું છે.
મે તો શ્રીચક્રની સ્થાપના કરી એને પૂજે છે છતાં જીરાવાલા
પાર્શ્વનાથનાં દર્શને જાય છે ! શું એ જૈન થઇ ગયો કે ?"
જેને જેમ ફાવે તેમ બોલે એવી અનેક પ્રકારે લોક વાયકા
ડી રહી હતી.

જગન્નાથની આજુબાજુ એ બન્ને રાજાઓએ તંબુ
ઠગાવી દીધા. એ છાવણીનો દેખાવ મોટા શહેર જેવો થઇ
રહ્યો. લોકોને રોજગારનો પણ ઠીક તડાકો પડતો હતો. જેને
જેમ ફાવે તેમ વાતો કરવી ગમતી હતી. જગત ભિન્ન ભિન્ન
પ્રકૃતિવંડ ઘેરાયેલું હોવાથી જેમ દરેકના ભિન્ન ભિન્ન સ્વભાવો
જણાય છે, તેમ દૃષ્ટિ અને બુદ્ધિ તેમજ વિચારણા અને શક્તિ
પણ ભિન્નજ હોય, આજુ બાજુની જૈન પ્રજા પણ વિચારમાં પડી

ગઇ. "ઓહો ? શંકરસ્વામી જીરાવલે આવ્યા, એતો અદ્ભુત
જ ! આસપાસના સેંકડો જૈનો પણ જીરાવલામાં-જગમાં
ભેગા થયા, સર્વેના મનમાં કુતુહલ હતું. જીરાવલા મંદિર
મુસાફરીઓ, કામ કરનારા અને સેવા વગેરે પણ આવો મોટ
સંઘ જોઇને ખુશી થયા. વિશેષ ખુશાલી તો એ હતી કે શાક
ધર્મી—સ્માર્ત્તધર્મી શંકરાચાર્ય રાજાઓને લઇને આવ
હતા. રાજાઓ પણ સકલ સૈન્યથી પરિવરેલા હતા. જાણે
યુદ્ધ કરવાનેજ ખાસ ન આવ્યા હોય. જો કે હજી ચીનગા
લાગી નહોતી છતાં દરેકનાં હૈયાંતો ગુપ્ત રીતે ધડકતાંજ હત

છાવણીને બે ચાર દિવસ પસાર થઇ ગયા. પોતાનો
હેતુ પાર પાડવાને એમણે એક દિવસ મુકરર કર્યો. તે દિવ
બન્ને રાજાઓ શસ્ત્રબદ્ધ થઇને શંકરસ્વામી સાથે ચાલ
એમની સાથે વીણી કાઢેલા સેંકડો સુભટો હતા. તે સ
શસ્ત્રબદ્ધ હતા. અહીંયાં લશ્કરને પણ સાવધ રહેવાની ચેતવ
આપવામાં આવી. કેટલાક છુટા છવાયા ગામમાં ફરવા લાગ
કેટલાક મંદિરની આજુબાજુ ફરતા. કેટલાક રસ્તા ઉપર ફર
ને તપાસ રાખતા. જરૂર પડે સર્વેને તૈયાર થઇ હથીય
વાપરવાની સૂચના મળી ગઇ હતી.

યથા સમયે એ ત્રિપુટી જીરાવલાના મંદિર પાસે આ
પહોચી. મુખ્ય દરવાજા પાસે આવ્યા અને અંદર દાખલ થ
પહેરગીરો એ રાજાઓને તથા શંકરસ્વામીને જોઇને નમ
અને વિનંતિ કરી. " મહારાજ ! આપ દર્શન કરવા આવ
એથી અધિક ખુશાલી બીજી કઇ ? પણ શસ્ત્ર ઉતારીને જી

ઉંડપમાં જઈ શકાય." એમ કહી એક લેખ, એ સંબંધી બતાવ્યો.

શંકરસ્વામીએ એ લેખ વાંચ્યો. અને ચીનગારીની શરૂઆત કરી. "રાજાઓ પોતાના શસ્ત્રો નહી ઉતારે ?"

"સ્વામીજી ! આપ અને મહારાજ સર્વે સમજો છો કે એઓ મહાદેવના કે અન્ય કોઇ દેવળમાં જાય છે ત્યારે શસ્ત્ર એમને ઉતારવાં પડે છે, આપણુ એક મંદિરજ છે ને ?" દ્વારપાલે આજીજી કરી.

"તું એક હિંદુ થઇ અમારો વાક્ય થઇ અમારો દ્વેષી બને છે. ?" એમ કહી એનો જવાબ સાંભળ્યા વગર એઓ અંદર ઘુસ્યા એ સમયે એમના સુભટો, સરદારો પણ આવી પહોંચ્યા હતા. એમણે મંદિર ઘેરી લીધું ને કેટલાક અંદર ઘુસ્યા

પંડિતજી આશ્ચર્યચકીત થઇ ગયા. એમને શુ કરવું એની કાંઇ ગમ પડી નહી જીરાવલા પાર્શ્વનાથના દર્શને આવેલ ને કેટલા શ્રાવકો ત્યા આવી પહોંચ્યા પણ એમને અંદર જતા અટકાવવાના આવ્યા કેટલાક સુભટો શસ્ત્રબદ્ધ ત્યા ઉભેલા એમણે શ્રાવકોને સુચવ્યુ કે 'મહારાજ દર્શન કરી બહાર આવે ત્યા સુધી કોઇને અંદર જવાની મના કરવામાં આવી છે એમને પણ ગંધ આવી કે 'દાળમા કાંઇ કાળુ છે.' એ શાન્ત ચાર દેવોના સ્પષ્ટ ગઢથી કાંઇક ભુ ડુ કરવા આવ્યો

બનાવવામાં આવ્યા, મરનારાઓએ ઘણાનો ભોગ લીધો હતો
રાજાએ અને એના સુભટોએ પણ તલવારને બરાબર રૂધિ
રથી નવડાવી હતી.

ત્યાં રહેનારા નિઃશસ્ત્ર ચૈત્યવાસી સાધુઓ પણ એકોલાહલથ
દોડી આવ્યા. પ્રભુના ઉત્થાપનની વાત સાંભળીને એમનાં હૈય
જનુની બન્યાં હતાં. મરણીયા થઇ ધસી આવતા એમને પક
લેવામાં આવ્યા. એક બે મજબૂત બાંધાવાળા એમના પંજ
માંથી છટકી જઈ મંદિરમાં દોડી ગયા. એમણે જોયું તો પ્ર
તિમાઓ બધી ઉત્થાપના કરવામાં આવી હતી. ને શંકરસ્વામ
જીરાવાલાની પ્રતિમાને સ્થાનકે શ્રીચક્રની સ્થાપના કરતો હતે
એ એકદમ શંકરસ્વામી ઉપર ધસી ગયા. પણ તરતજ એમ
પકડી લેવામાં આવ્યા એમને બરાબર બાંધવામાં આવ્યા.

" અરે સંન્યાસી ? તેં સંન્યાસી થઇ અમારા ભગવ
નની પ્રતિમાઓનો નાશ કેમ કર્યો ? " બંધનમાં પડેલા એ
ચૈત્યવાસી યતિએ ગર્જના કરી.

" અરે મૂઢ ! જો ખરા ભગવાન તો આ છે. તારે કલ્ય
ણ કરવું હોય તો એને નમ. " શ્રીચક્રની સ્થાપન કરી રહેલ
શંકરે એ યતિને પડકાર્યો.

" અરે આવું પાપ કામ કરી તું ક્યાં છુટીશ ?
જીનનું ફળ તને અવશ્ય મળશે તું મરે મોતે મરશે ?
શંકરસ્વામીને યતિએ કહ્યું.

"ચૂપ ! તારી જબાન બંધ કર ? નહીતર હમણાંજ છેદી નાખવામાં આવશે. તને કયાંથી ખબર હોય ? હું તો સાક્ષાત્ શંકરનો અવતાર, જગતમાં શૈવધર્મનો ઉદ્ધાર કરવા આવ્યો છું તે ?"

"ખચિત ! તું જગતનો સંહાર કરવા આવ્યો છું. પણ યાદ રાખજે કે જેવું તેં અમારૂં તીર્થ નાશ કરી પ્રતિમાઓ ખંડીત કરી છે એવું જ તારૂં મોટામાં મોટું તીર્થ એરાન મેદાન થશે. તે વખતે તારા લાખો ભક્તોનો–મનુષ્યોનો રક્તપાત થશે. તારા શિવના ટૂકડા દૂરના દેશોમાં મ્લેચ્છોના પગ તળે રગદોળાશે." યતિએ શ્રાપ આપ્યો.

"ચૂપ કર !" એમ બોલતાંજ એક તલવાર એની ગરદન આસપાસ ફરી.

શંકરસ્વામીનું કામ ખલાસ થયું હતું. ઉજરાવલાની પ્રતિમા નીચે ભોંયમાં રાખી શ્રીચક્રના યંત્રના–ભૈરવની સ્થાપના કરી બીજી પ્રતિમાઓને પણ ખંડીત કરાવી.

આ તરફ પણ મારામારી બંધ થઈ હતી, કેટલાક મરી ગયા હતા કેટલાક બંધીવાન બન્યા હતા. એ આ પાપ કૃત્ય જોઇ બન્ની જતી શંકરાચાર્ય ઉપર દાંત કચકચાવી રહ્યા હતા.

શંકરાચાર્યે એ લોહીથી રંગાયેલું અને મૃત કલેવરથી ઉજરાવલુ મંદિર પ્રથમ સાફ કરાવી નાખ્યું. બધા મડદા પણ નાનથી દૂર કે કાવી સર્વે જગા સાફ કરાવી નાખી. પછી ધમે કરીને મંદિર પવિત્ર કરી દરેક હિંદુજાતિને આમ ત્રણ કર્યું

એણે જાણ્યું કે આ મંદિર કોઇ એક પક્ષનું [illegible]
કૃષ્ણનું ન બનાવતાં સમસ્ત હિંદુજાતિ માટે ખુલ્લું મુકવું એ
ઠીક છે, કે જેથી એ લોકો એના બચાવમાં રહી શકે. લાંબો
કાલ મંદિર પણ ટકી શકે.

નવા પુજારી રાખ્યા. કામ કરનારા માણસોની નિમણુંક
કરીને પહેરેગીરો પણ શૈવના ચુસ્ત ભક્ત સુભટોને રાખ્યા.
એક દિવસ મોટો શંભુ મેળો ભરી સમસ્ત હિંદુ જાતિ માટે
આ મંદિર ખુલ્લું મૂક્યું અને મોટો ઉત્સવ કર્યો. એ મેળામાં
આવેલા સમસ્ત હિંદુ લોકોને એણે ઉપદેશ આપી જગન્નાથ
પુરીના ચુસ્ત ભક્ત બનાવ્યા. કેટલાય દિવસ એ ઉપદેશ અપાયે
લોકોને આ મંદિરના ચુસ્ત ભક્ત બનાવ્યા. મંદિરનો પા
એવી રીત શંકરસ્વામીએ મજબૂત કર્યો. ભ્રાતૃભાવ સાચવ
અને એકદીલી રાખવા શંકરસ્વામીના ઉપદેશથી ઠેઠ, ભં
કોળી, દરજી, સુતાર, ને વૈશ્ય. બ્રાહ્મણ સર્વે [illegible] એક પંકિ
જમ્યા છતાં વટલાય નહીં તેમજ અહીંયા હમેશા સર્વે કોઈ
જમે એવી શંકરસ્વામીએ પ્રથા પાડી, ઉચ્ચ નીચનો ભેદ
નાખી બધાએ સમાન છે. એવી ભાવના ઉત્પન્ન કરી સ
હિંદુ જાતિને આ મંદિર શંકરસ્વામીએ અર્પણ કર્યું.

[illegible]ના તથા આસપાસના જૈનો કેટલાક તો મ
બચાવ કરવા જતા હોમાયા હતા. કેટલાક કેદ પકડાય
તેમને શૈવ થવાની શરતે છોડી મુકવા શંકરસ્વામીએ
કેટલાક જીવવાની ઇચ્છાએ જૈન મટી શૈવ થઇ શ્રીચ

થયા. કેટલાક દૃઢ મનોબળવાળાએ એમની સુચના અંગિકાર ન કરી એ એમના સુભટોની તીક્ષ્ણ ભાલાની અણીના ભોગ થયા.

આસપાસના ગામડાઓમાંના કેટલાક જૈનોને પણ શૈવના ભક્ત બનાવી દીધા. એમનાં સપાટાથી આસપાસ ત્રાસ વર્ત્તી રહ્યો. કેટલાય જૈનો ભાગી ગયા, જે હાથ આવ્યા તે જીવવાની આશાએ શૈવ થયા ને કેટલાક એમની તલવારને આધિન થયા.

થોડા દિવસ વધારે રહીને શંકરસ્વામીએ લોકોને ઉપદેશ આપી પોતાના પક્ષનું બળ વધાર્યું. લોકોને ચુસ્ત ભક્ત બનાવ્યા. ગોવર્ધન મઠની સ્થાપના કરી મંદિર માટે પ્રાણ આપવાથી સ્વર્ગ મળે એવી ભાવના લોકોના હૃદયમાં ઉત્પન્ન કરી. જૈનોને પણ મારી મારીને શૈવના ઉપાસક બનાવ્યા.

પોતાનું મોટું કામ પાર પડવાથી એને મહા સંતોષ થયો. " હાશ ! આજ મારા મનની મુરાદ બર આવી. એ નાસ્તિકોનું મોટામાંમોટું તીર્થ આપણે વટલાવ્યું. હવે આપણે અહીંથી રવાને થવું જોઇયે." શંકરસ્વામીનું વચન રાજા અને સુભટોએ વધાવી લીધું.

મંદિરમાં પછડાવાથી શંકરસ્વામીને શરીરે લાગેલું પણ હવે તો શરીર સારૂં થયેલું જેથી અહીંથી ઉપડવાની તૈયારી કરવા માંડી. રાજાઓ પણ જવાને આતુર હોવાથી ત્યાંનો બંદોબસ્ત કરી એક દિવસે એમની છાવણી અને તેઓ બધા સ્વદેશ તરફ રવાને થયા.

પ્રકરણ ૮ મું.

ચોમાસું.

[illegible]

[illegible]

" शर्मणे सौगते धर्मः पश्य वाचंयमेन वः
आदत्तः साधयन् विश्वं, क्षण क्षण विनश्वरम् " ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—"જે વાચંયમ પુરૂષોએ આ બૌદ્ધધર્મ દેખાડ્યો છે તે તમારાસુખને માટે થાઓ—તમને શાંતિનો દેનાર થાઓ. જેણે ક્ષણેક્ષણ નાશ થનાર બધા વિશ્વને સાધ્ય કર્યું છે—નાશે કર્યું છે. એવો આ સૌગતધર્મ જગતવ્યાપી થયો છે." એમ કહી એણે પૂર્વ પક્ષ શરૂ કર્યો.

હવે શ્વેતાંબર આચાર્ય બપ્પભટ્ટસરિજીએ ઉત્તરપક્ષ તરીકે શરૂઆતમાં મંગલાચરણ કર્યું.

" अर्हन् शर्मोन्नतिं देयान्नित्यानंद पदस्थितः
यद्वाचाविजिता मिथ्यावादा एकांतमानिनः " ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—"હમેશાં આનંદમાં જ રહેનારા એવા રાગ દ્વેષ રહિત અરિહંત તમોને અભ્યુદય—સુખ, ઉન્નતિને આપો. જેમની વાણીએ મિથ્યાવાદ કરનારા એવા—એકાંત વાદ કરનારા વાદીઓને પણ જીતી લીધા છે." આશિર્વાદ કહી સૂરિએ વાદીના પ્રશ્નોનું ખંડન કરવા માંડ્યું.

બન્નેની આશિષ દેવાની શૈલી પૃથક્ પૃથક્ હતી. એ મંગલાચરણના તત્વો તરફ પંડિતોએ—વિવાદમાં મધ્યસ્થ પુરૂષોએ પોતપોતાનું લક્ષ દોર્યું. એમણે અનુમાન કર્યું કે—" આ સૌગતવાદીએ જગતને ક્ષણભંગુર કહ્યું એ ઉપરથી લાગે છે કે એની વાણી પણ ક્ષણભંગુર થશે.

તિઓનો ઉપયોગ કરી એને નિરૂત્તર કરી દઇશ. ” બૌદ્ધાચાર્યે રાજાના મનનું સમાધાન કર્યું.

“ હુવે તો અમે બધા મુંઝાયા છીએ. માટે જેમ બને તેમ એનો અંત લાવવા કૃપા કરજો અને એ હારે એમ કરજો ? ” ધર્મરાજાએ કંટાળીને વાદનો તાકીદે અંત લાવવા ભલામણ કરી.

“ તમારે તે વિષે બે ફીકર રહેવું હું એ માટે બરાબર ઇલાજો લઇશ. ” સોગતાચાર્યે રાજાનું મન મનવ્યું.

સોગતાચાર્ય ચિંતાતુર થયો “ આ સમર્થ વાદીને કેવી રીતે જીતવો ? શીયુક્તિ કુયુક્તિ લડાવવી, કે જેથી એ નિરૂત્તર થાય! ” એ માટે તે મનમાં અનેક તર્ક વિતર્ક કરવા લાગ્યો.

જેવી રીતે ધર્મરાજાએ કંટાળીને સોગતાચાર્યને પોતાનો હેતુ કહી સંભળાવ્યો એવીજ રીતે આમરાજાએ પણ બપ્પભટ્ટસૂરિજીને કહ્યું. “ પ્રભુ ? વાદ કયારે પૂર્ણ થશે ! હવે ! અમે તો બધા મુંઝાઇ ગયા છીએ. રાજકાર્યમાં પણ બાદ આવે છે તો તાકીદે હવે એનો અંત લાવો. ”

“ રાજન ? આ બધો વાણી વિલાસ ચાલે છે, સભા રંજનની ખાતર એમના આનંદને માટે આજ સુધી તો ચાલ્યું, પણ તમે ખાતરીથી માનજો કે આવતી કાલે પ્રાત:કાળે એ વિદ્વાનોને માન્ય બૌદ્ધ ભિક્ષુને હું જીતી લઇશ. ” સૂરિવરે કંઇક નિશ્ચયતાપૂર્વક કહ્યું.

[illegible] ... [illegible] સરસ્વતી-
[illegible] શુરૂએ પૂર્વે આપેલ [illegible] માંડી...
મધ્યરાત્રીનો [illegible] દિવસ
[illegible]
[illegible] સંભળાતા હતા. તેમજ
પાળવાના કર્કશ-કઠોર અવાજો કાને પડતા હતા, તે સિવાય
માલમ તો અત્યારે શાંતિને ખોળે હતી. [illegible]

. ગુરૂએ આપેલા સારસ્વતમંત્રનું આરાવર્તન ફરી મધ્ય-
[illegible] સમયે ચતુર્દશ . ઉત્કૃષ્ટ કાવ્યથી સરસ્વતીની સ્તુતિ
[illegible] માંડી. એ આત્મબળ, એ મનોબળ અને મંત્રબળ
[illegible] દેવો પણ લાચાર હોય છે. એ મંત્રોની શક્તિ, કંઈક
સાધન કરનારની શક્તિ, ગમે તેવા દેવનું પણ આકર્ષણ
છે. મંત્રનાબળે અને કાવ્યના પ્રભાવે ભારતીદેવી તરતજ
[illegible] આગળ પ્રત્યક્ષ થયાં. એ ચતુર્દશકાવ્યથી એમની
તે કરી, "વત્સ ? શા માટે મારૂં સ્મરણ કર્યું ?"
તીએ પૂછયુ.

"માતાજી ? આજકાલ કરતાં છ છ માસ થયાં બૌદ્ધ
જીતાતા નથી એનુ કારણ શુ ?" બપ્પભટ્ટીજીએ વાદ
[illegible] પરિસ્થિતિ કહી સંભળાવી કારણ પૂછયું."

"વત્સ ? મેં તારી માફક એને પણ અજેય થવાનું વરદાન આપ્યું છે તો એ કેમ જીતાય ?"

"ત્યારે માતાજી ? હવે અમારો અંત કેવી રીતે આવે ? કોઇ રીતે એ હારે એમ આપને કરવું પડશે." સૂરિવરે કહ્યું.

"એ વર્ધનેકુંજરે સાત સાત ભવથી મારૂં આરાધન કર્યું છે. ત્યારે આ ભવમાંજ હું એને પ્રસન્ન થઇ છું. તેથીજ મારા પ્રભાવથી એ સર્વે પંડિતોનો શિરોમણિ થયો છે ?" સરસ્વતીએ જણાવ્યું.

"તો આપ ત્યારે એનો પરાભવ કરી શકો તેમ નથી શું ?"

"નહિ ! એની પાસે મારી આપેલી અક્ષય ગુટિકા છે, એટલે એનો પરાજય કદાપિ થવાનો નથી."

"ત્યારે તમે જૈન શાસનનાં વિરોધી થશો શું ? અત્યારે જૈન શાસનની લાજ જવા બેઠી છે. તે તમને ગમતી વાત હોય તો ભલે ! આવતી કાલે તમારૂં અજેયનું વરદાન છતાં હું હારી જાઉં ? તમે સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતાઓ પણ જૈન શાસનનો વિરોધ કરો તો પછી એથી મોટું દુઃખ બીજું કયું ? જગતમાં ઘર ફુટેજ ઘર જાય એ તો ?"

"વત્સ ? દિલગીર ન થા ? હું જૈન વિરોધિની તો નહિ થાઉં ! તને વિજયનો ઉપાય કહું તે ધ્યાનમાં રાખ ' કે જે ઉપાય વડે આ પંડિત જીતી શકાય આવતી. પ્રાતઃકાલે જ્યારે તમારો વાદવિવાદ શરૂ થાય તે સમયે તેને મુખ શોષ કરાવવું.

કોગળા કરતાં એના મુખમાંથી મારા પ્રભાવે અક્ષયગુટિકા નીકળી પડશે તે પછી તારો અવશ્ય જય થશે." ભારતીએ વિજયનો ઉપાય સૂચવ્યો.........

"બસ હવે આવતી કાલે પ્રાતઃકાળે આપના પ્રભાવથી એ ઉપાયવડે હું એ સમર્થ પંડિતને જીતી લઇશ... ને વાદનો અંત આવશે." સૂરિવરે સંતોષ પૂર્વક કહ્યું.

"વત્સ ? આ તારાં ચૌદ કાવ્યો કે જે વડે તેં મારી સ્તુતિ કરી એ અતિ ઉત્કૃષ્ટ આકર્ષક શકિતવાળાં હોવાથી તે કોઇની આગળ તારે પ્રકાશ કરવાં નાહ અને તારા હૈયામાં જ રાખવાં" ભારતીએ કહ્યું.

"માતાજી ! એમ કરવાનું કાંઇ કારણ ?"

"કારણ એ કે એના પઠન થકી અવશ્ય મારે પ્રત્યક્ષ થવું પડે. એવી રીતે હું કેટલાની આગળ પ્રત્યક્ષ થાઉં ને કાય કલેશ કરૂં ? નિપ્પુણ્ય જનો આગળ પ્રકટ થઇ હું શું પ્રસન્ન થાઉં ! વત્સ !" એટલું કહી ભારતી તરતજ અદ્રશ્ય થઇ ગઇ.

એ મહાન સૂરિવરે તે પછી એ કાવ્યો કોઇની આગળ પ્રગટ કર્યાં નહી. પોતાનું કાર્ય પરિસમાપ્ત કરી પોતાને સ્થાનકે આવ્યા. શિષ્યો ગુરૂની રાહ જોતાં એમના કલ્યાણને ઇચ્છતા જાગ્રતજ હતા. તેમાંથી એક આપ્ત વિદ્વાન શિષ્યને બોલાવી સર્વ હકીકત સમજાવી વાક્પતિ પાસે મોકલ્યો. પોતે આરામ લેવા અલ્પનિદ્રાએ સુતા. ગુરૂને શાંતિ લેતા જોઇ સર્વ શિષ્યોએ પણ સુવાની તૈયાર કરવા માંડી.

પ્રકરણ ૯ મું.

વાદિ કુંજર કેશરીની પદવી.

રાત્રીનો ત્રીજો પ્રહર વહી ગયો હતો. આ સમયે કેટલાક નિશ્ચિંત માણસો ઘોર નિદ્રામાં હતા તો કેટલાક અર્ધ નિદ્રાળુ જનો જાગૃત છતાં સુતેલાજ હતા. કેટલાક પોતાના ખટ્કર્મમાં તત્પર–તૈયારી કરતા હતા. અત્યારે ગૌડપતિ ધર્મરાજનો કવિરાજ વાગ્પતિ જાગૃત છતાં કંઇક ચિંતાતુર હતો એ પલંગ ઉપર પડ્યો પડ્યો વિચારના તરંગમાં ઉડતો હતો “આજ છ છ મહિનાનાં વ્હાણાં વાયાં છતાં કોઇ વાદી હારતો નથી. એતો નવાઇ જ! હવે શું કરવું! આ સભાનો અંત કેવી રીતે આવે? બધા હવે તો કંટાળી પોતપોતાના સ્થાને જવાને તૈયાર થઇ રહ્યા છે જવાબ પણ સુઝતા. શું કરવું એ પણ એમને સુઝતુ નથી.” આવી ચિંતાથી ઘેરાયલા વાગ્પતિની નજર અચાનક એક વ્યક્તિ ઉપર પડી. તે ચમક્યો સંભ્રમથી ઉઠીને જોયું તો તે એક જૈનયતિ હતા. “આશ્ચર્ય! આ વખતે મારા તંબુમાં જૈનયતિ?”

એટલામાં એ વિદ્વાન યતિએ એનું ધ્યાન પોતા તરફ ખેંચાયુ જાણી એનો સંશય ટાળ્યો. “કવિરાજ! હું આપને એક વાત કહેવા આવ્યો છું! સૂરિવર બપ્પભટ્ટજી તરફથી એક અગત્યનો સંદેશો લાવ્યો છું.”

સૂરિવરનું નામ સાંભળી કવિરાજના કાન ચમક્યા.

શું એ મહામુનિ મને કાંઇ આદેશ કરે છે કે ! માફ કરજો. હું કંઇક ચિંતાતુર હતો જેથી આપનું આગમન કંઇ કળી શકયો નહિ."

"આપ ચિંતાતુર એતો નવાઇ જ ! આપ ગૌડરાજના માનિતા ! તેમજ અમારા કનોજપતિ પણ તમને માનબુદ્ધિથી જુએ છે. આપની શીઘ્ર કાવ્ય શક્તિથી એ પણ આસ પ્રસન્ન છે. એવા રાજમાન્ય પુરૂષોને પણ એ ચિંતા હાકિણી વળગે એ પણ નવાઇ જ ?"

"મુનિરાજ ! ચિંતા તો એજ કે આ વાદ વિવાદને આજ કાલ છ માસનાં વ્હાણાં વાયાં છતાં અંત દેખતો નથી બન્ને ઉપર સરસ્વતીની મહેરબાની છે એટલે કોણ હારે ? આ પરિસ્થીતિથી મુશ્કેલી ઉભી થઇ છે. બધા મુંઝાયા છે કે હવે શું કરવું ?" ચિંતાનું કારણ કવિરાજે મુનિવરને કહી સમજાવ્યું.

"કવિરાજ ? એ માટેજ હું આપની પાસે આવ્યો છું. એક કાર્યમા આપ મદદ કરો તો કાલેજ આ વાદનો અંત આવે એમ મારા ગુરૂએ શ્રીમુખે આપને કહાવ્યું છે,"

આ નવીન વાત સાંભળી કવિરાજ આનંદ પામ્યો "અને તે કાર્ય ? કહો કહો મુનિવર ! એ સુરિવરને હું મદદ કરવા તૈયાર છું ?" અધિરા થઇને કવિરાજે કહ્યું.

"આપે એ દિવસે અમે ગૌડથી નિકળ્યા ત્યારે સુરિવર

આગળ ભક્તિ બતાવી કહેલું કે 'એવું કયું કાર્ય છે કે જે કરીને હું આપને ભક્તિ બતાવું' તે સમયે સુરિવરે કહેલું કે 'અવસરે કહીશું' તો કવિરાજ આજે એ સમય આવી પહોંચ્યો છે. આપે કહેલું આપને યાદ તો છે ને ?" મુનિવરે વાત કરતાં પૂર્વની વાતનું સ્મરણ કરાવ્યું.

"કહો ! મુનિવર ? ગુરૂની એવી કયી આજ્ઞા છે કે હું કરી બતાવું ?" આતુર હૈયે વાક્પતિએ પૂછ્યું.

"કવિરાજ ! ગુરૂએ આપને કહાવ્યું છે કે પ્રાતઃકાલે સભામાં આમરાજ અને ધર્મરાજ બેઠા હોય એ સમયે જ્યારે અમારો વાદ વિવાદ શરૂ થાય તેવે સમયે આપે સર્વને–વાદ કરનારા તેમજ સભાસદો વગેરે સર્વેને મુખ શૌચ કરાવવું. એટલું કરાવશો એટલે આપનો સ્નેહ અમે કૃતાર્થ થયો એમ માનશું" શિષ્યે ખુલાસો કહી સંભળાવ્યો.

"બસ એજને ! આવતી પ્રાતઃકાળે અવશ્ય આપની ઇચ્છા સિદ્ધ થશે. આપ સૂરિવરને જણાવશો કે પ્રભાતે સભાની શરૂઆતમાંજ આપ આપનું વચન સિદ્ધ થયેલું જોશો." કવિરાજે ગુરૂનું વચન અંગીકાર કર્યું.

મુનિવર તે પછી તરતજ ત્યાંથી વિદાય થઇ ગયા. એમણે ગુરૂને આવીને યથાતથ્ય જેવી બની હતી તેવી હકીકત કહી સંભળાવી. શિષ્યની વાણી સાંભળીને ગુરૂ પણ પ્રસન્ન થયા.

પ્રાતઃકાળે સવિતાનારાયણનો ઉદય પૂર્વદિશા તરફ થતો

કરવું જોઈએ. રાજ સભામાં આવેલા આચાર્ય [illegible] સ્થાનક લીધાનું. ધર્મરાજ અને [illegible] પણ [illegible] આવ્યા. અને વાદીઓ પણ પોતપોતાના સ્થાનકમાં બેઠા. વાદ [illegible] આવી ગયા. વાદ વિવાદ કરવા આવેલા પંડિતોમાં [illegible] ઠરેલાને અને વાદીઓને બેઠેલા રાજસેવકોએ [illegible] મહારાજ ! હું આપ આદિનાથ [illegible] છું કે " [illegible] ઘણા દિવસથી વાદ વિવાદ ચાલે છે પણ એનો અંત [illegible] નથી તેથી આજ મનમાં એક શંકા ઉત્પન્ન થાય છે [illegible] નિક છે "

"અને તે શંકા ?" ત્યારે રાજસેવકોએ આતુરતાથી પૂછ્યું. "વાદ કરનારાઓ, અને આખી સભાના સભ્યોએ પ્રથમ શુદ્ધ બુદ્ધિ કરી પછી સભાના બીજાનું કામ થાય તો ઠીક ?" અત્યંત વાદપતિએ જણાવ્યું

"એનું કારણ છે કે [illegible] " આમ રાજ્યે [illegible] કરી

[illegible] વખત આવતી [illegible] આ સભ્યો બુધબુદ્ધિ કરવા [illegible] મને લાગે છે કે વાદવિવાદનો અંત આવતો નથી. એથી આ વાદની શરૂઆતના દરેક સભ્યો અને વાદકરનારાઓ શુદ્ધબુદ્ધિ કરે તો ઠીક ? ' વાદપતિએ કહ્યું

આ નવીન પ્રસ્તાવનાના આગમનને [illegible] એથી રાજાએ ગુરુની સન્મુખ જોયું. ગુરુએ નેત્ર સહેજ [illegible] એ વાતને અનુમોદન આપ્યું તે પછી "મહારાજ કહ્યું ધર્મરાજની

મહાવાદી જેણે આજપર્યંત સેંકડો વાદીઓને જીતીને જગતા દિગવિજય કર્યો હતો છતાં કોઈ એને હરાવવાને શક્તિવા નહોતું. આજે પણ છ છ મહિના થયાં જે પ્રતિવાદીને હંફાv રહ્યો હતો પણ દેવયોગે એ મહાવાદી આજે હારી ગયે તો માનો કે આપણું દૈવજ વાંકું હોય એમાં બીજાને શો દોષ ! ભલે દૈવે દગો દીધો પણ હરિશ્ચંદ્રની માફ સત્ય વચનથી ભ્રષ્ટ તો નજ થવું. પુરૂષોને સત્યવ્રત એવ એમનું મહાવ્રત છે—જીવન છે.

ગૌડરાજે પોતાના ભાયાતો, સરદારોને પંડિતોને કહ્યુ " બંધુઓ ! ન્યાયની રીતે હું આજે બધું હારી ગયો છું આજ પર્યંત હું તમારો સ્વામી હતો. આજથી કનોજરાજ તમારા સ્વામી થયા. માટે મારી માફક તમારે પણ મીઠી નજરે એમને સ્વામી તરીકે અંગીકાર કરવા. "

ગૌડરાજ અત્યારે એક કફની માત્ર પરિગ્રહ ધારી હતા. એમનો એક એક શબ્દ એમની પ્રજાના હૈયામાં શલ્યની માફક સાલી રહ્યો હતો. ગૌડપતિને એક કફનીમાં યોગીની માફક ઉભેલા જોઇ એ રાજ્યભક્ત પ્રજા કકળી ઉઠી. મુક્ત કંઠે રડી પડી. પણ ઉપાય નહુતો શું કરે ? મોહની પ્રબળતા ચારે તરફ જોસથી ફેલાઇ હતી. " મહારાજ ! શા માટે આપ રાજ્ય ત્યાગ કરો છો ? એવા વચનો કંઇક બોલાય ને ફેરવાય ? "

" નહી ! તમે મારી વ્હાલી પ્રજા થઇ મને વચન ભ્રષ્ટ

કરવા માગો છો ? જુગારથી હારેલું રાજ્ય પુષ્કર પાસેથી
મેળવવાની પુણ્યશ્લોક નળરાયની શું શક્તિ નહોતી ? છતાં
વચનની ખાતર રાજપાટ તજી કોપીન માત્ર પહેરેલે વસ્ત્રે વનમાં
ગયા મહા સમર્થ પાંડવો જુગાર રમતાં રાજ્ય હારી ગયા એ
વચન નિભાવવા ખાતર પાંડવો પણ રાજને તૃણ સમાન ગણી
વનમા ચાલ્યા ગયા તો હું મારૂં વચન શા માટે હારૂં ! એ
પણ માનવ હતા તો શું હું રાક્ષસ–અસુર કે મ્લેચ્છ છું કે
વચન બોલીને ફરી જાઉં ? એમને જતા જોઈ એમની વહાલી
પ્રજા રડતી આંખે જોઈ રહી હતી પણ વિધિની મરજી આગળ
કોઈની અરજી ચાલતી નથી. આ માટે અફસોસ કરવો સર્વ
કંઈ વિધિની મરજીથી જ બને છે. ભવિતવ્યતા હમેશાં
બળવાન છે ” ધર્મરાજે પોતાનો નિશ્ચય કહી સંભળાવ્યો.

પોતાના સ્વામીનો એ નિશ્ચય સાંભળી એ રાજભક્ત
ન ચોધાર આંસુથી રડી પડી ‘ અરે દૈવ ! તને લાખો વાર
કાર હો ! તેં આ અવિચારી કૃત્ય શું કર્યું ? ’ “ હા !
બહુ જ ખોટું કર્યું ? ”

એ વિલાપ કરતી પ્રજાને છેલ્લુ નમન કરી કફની ધારી
પતિએ જંગલનો માર્ગ લેવાની તૈયારી કરી સર્વની સાથે
મેટી હસ્તે મુખે છેવટે બપ્પભટ્ટીને પણ એ રાજયોગી
“ પ્રભુ આશીષ આપો ? ”
ઉને નમી કરી પોતાની રડતી પ્રજાને જોતા પોતાનુ
કરીને એ રાજયોગી જંગલ તરફ ચાલ્યો આગ

અસંખ્ય જનસમુદાય છતાં પોતાનો સ્વામી આજે એકલે અટુલો રાજસંન્યાસી થતો કંઇ વ્હાલી પ્રજા સહન કરી શકે એ પ્રજાનાં વ્હાલનાં આંસુ અસહ્ય હતાં. રાજયોગીને જંગલ માર્ગે જતો જોઇ બપ્પભટ્ટ સૂરિજીએ મીઠાશથી કહ્યું "ધર્મરાજ !"

થોડુંક આગળ ચાલેલા રાજયોગી ધર્મરાજે ગુરૂને સ્વર સાંભળી પાછળ જોયું. "આપે મને હાંક મારી." રાજયોગી બોલ્યા.

"હા ! ધર્મરાજ ! તમે ક્યાં જશો ? શું કરશો ? ગુરૂએ પૃછ્યું એ પૃછવામાં ઘણો ભાવ હતો ચતુર પુરૂષ એને મર્મ કળી શકે એમ હતું.

"સૂરિવર ! હું ક્યાં જઇશ એ નક્કી નથી પણ જ્યાં મારૂં ભાગ્ય લઇ જશે ત્યાં જઇશ. ?"

એમ કહી ભરેલે હૈયે એમણે ચાલવા માંડ્યું "જરા સબુર ?" ગુરૂએ કહ્યું, રાજયોગી ગુરૂનું વચન સાંભળી સ્થંભ્યો.

"રાજન્ ! તમારી સત્ય પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે તમે રાજ્ય આપી દીધું છે જેથી તમારી પ્રતિજ્ઞા તો પૂર્ણ થઇ. હવે જરા સબૂર કરો ?"

દરેકનાં મન આતુર હતાં ગોડની પ્રજા પણ આ બનાવ જોઇ રડતી-રડતી આ નવીન બનાવ તરફ આતુર હૈયે

હી એ રાજભક્ત પ્રજાને હૈયે એજ અવાજ હતો કે શુરૂ મહારાજ રાજ પાછું અપાવે તો કેવું સારૂં ? વિધિએ એ સર્વનો આર્ત્તનાદ સાંભળ્યો અને ગુરૂવર્યને વિચાર સ્ફુર્યો હતો.

ગુરૂ મહારાજ આમરાજ તરફ ફરીને બોલ્યા! " કનોજ રાજ ! ધર્મરાજને એમનું રાજ્ય પાછું આપો ? એવું મહાદાન તમને બહુ શોભારૂપ થશે કેમકે જગતમાં દાતા દુર્લભ હોય છે. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

शतेषु जायतेशुरः सहस्त्रेषु च पंडितः
वक्ता दशसहस्त्रेषु दाता च भवंति नवा ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—" સેંકડો પુરૂષોમાં કોઇ શૂરવીર હોય, કદાચ હજાર પુરૂષોમાંથી પંડિત પણ નીકળે. દશ હજારમાં વક્તા નીકળે પણ જગતમાં દાતાર તો હોયે વા નયે હોય. માટે દાતા દુર્લભ છે. "

" તો હે રાજન્ ! તમારૂં દાતારપણું પ્રગટ કરો ? તમે જૈન થયા એટલે કૃપણ થઇ ધર્મને લજવશો નહીં. દાતાપણું તો ઉભયને લાભ કરનારૂં છે. પહેલાં શ્રીરામચંદ્રે વનમાં રહીને પણ સુગ્રીવ અને વિભીષણને રાજ્ય આપ્યાં છે. એવી મોટા રાજાઓની પ્રથા છે માટે આ યુગમાં તું રામ થા ? "

ગુરૂનું વચન સાંભળી કનોજરાજે ગૌડનો રાજમુકુટ લેઇ રાજયોગી ધર્મરાજના મસ્તક ઉપર મુક્યો, એ રાજાનું

કૌપીન ઉતારી એમને એમનો રાજપોશાક પહેરાવ્યો. એની આનાકાની છતાં આમરાજે એમનું સંપ્તાંગ રાજ્ય એમને પાછું અર્પણ કર્યું. ગૌડરાજ સાથે સ્નેહથી હાથ મેળવ્યો.

આ બનાવથી ગૌડની પ્રજા ઘણીજ ખુશ થઈ. ગુરૂમહારાજ અને આમરાજનો અતિ આભાર માનતી એમનાં ઓવારણાં લેવા લાગી. જે શોકનાં અશ્રુઓ વરસતાં હતાં તે પલટાઈને હર્ષનાં અશ્રુ થઇ ગયાં.

કનોજરાજે ગૌડરાજ સાથે હાથ મેળવતાં કહ્યું ' ધર્મરાજ! જે ગુરૂની કૃપાથી તમને આ સપ્તાંગ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થઇ એમના ઉપદેશનું પાલન કરી એમના અનન્ય ભક્ત થજો ઉત્તમ પુરૂષની માફક ઉપકારનો બદલો અતિ ઉપકારથી વાળજો" આમરાજે એટલા શબ્દો બોલી એની સપ્તાંગ લક્ષ્મી એને પાછી આપી એ ઉપરાંત પોતા તરફથી સો હાથી હજાર અશ્વ, હજાર પાદાતિ સો વાદિત્ર ભેટ રૂપે આપ્યાં. બધે આનંદ આનંદ છવાઈ રહ્યો.

સર્વે તે પછી પોત પોતાને સ્થાનકે જવાને તૈયાર થયા. છેલ્લાં ગૌડરાજ આવીને વાદી કુંજરકેશરી ગુરૂમહારાજને નમ્યો." પ્રભુ! આપનો ઉપકાર અનન્ય છે? આપ નિરીહ હોવાથી આપને હું શુ આપી શકું? છતાં આપ મારે લાયક કંઇ ફરમાવો?"

" રાજન્! અમારે ત્યાગીઓને સંસારમાં કયી વસ્તુની અપેક્ષા હોય પણ તમને જો અમારી ઉપર ભક્તિ હોય તો

જૈન ધર્મનું પાલન કરી એ ધર્મનું ગારવ વધારજો ધર્મના
થી આ ભવ ને પરભવ તમને સુખરૂપ થશે." ગુરૂએ કહ્યું.

"આપનું વચન મારે પ્રમાણ છે આજથી હું આપનો
ન્ય ભક્ત છું એમજ માનજો હું તો શું પણ મારી પ્રજા
તમારી ભક્ત થઇ જશે. તમારા ઉપકારને કદિ નહી
શે." ધર્મરાજે ગુરૂનું વચન માન્ય કર્યું.

ગોડ પ્રજાના આગેવાનો ભાયાતો અને સરદારો પણ
મને-ગુરૂને નમ્યા; એમનો છેલ્લો ઉપદેશ સાંભળી એમના
ક્ત થયા. "પ્રભુ ! આજથી અમે સર્વે આપનાજ ભક્ત
એ. રાજા, પ્રજા સર્વેનો ધર્મ જૈન રહેશે. ગોડદેશમાં આજથી.
ષ્ટ્ર ધર્મ તરીકે જૈન ધર્મજ પ્રમાણ ગણાશે. આપના શિષ્યો
ત અમારા દેશમાં વિહાર કરી અમને બોધ આપે. ભવસા-
રથી તારે એજ અમારી ઇચ્છા છે." એ ગોડવાસીઓની
ક્તિ અનુપમ હતી, ભક્તિભાવથી મળી ભેટીને ગુરૂના
પકારનું સ્મરણ કરતા ધર્મરાજ પોતાના દેશમાં જવાને
તૈયાર થયા.

સૂરિવરે બોદ્ધાચાર્યને પણ મીઠા વચને સંતોષ્યા.
"મહાનુભાવ ! સંસારમાં હાર જીત એ તો દૈવની રમત છે
જે બાબતો દૈવને આધિન હોય એમાં ડાહ્યા પુરૂષો શોક
કરતા નથી." વગેરે ઉપદેશમય વચનો કહી એ વાદીનું મન
મનવ્યું જૈન ધર્મનો બોધ કર્યો તે પછી ધર્મરાજ પોતાના
પરિવાર સાથે ગોડ દેશ તરફ રવાના થયા.

કનોજરાજ પણ વાદિ કુંજર કેશરી સાથે પોતાના પરિવાર સહીત સ્વદેશ તરફ વળ્યા ગોપગિરિ પર્વત ઉપ આવીને મહાવીર સ્વામીને નમ્યા તે સમયે સૂરિવરે એકાક કાવ્ય વડે વીર પ્રભુની ભક્તિ ભાવથી સ્તુતિ કરી ઘણો હર્ષ પ્રદર્શિત કર્યો "હે પ્રભુ જ્યાં તમારા જ્ઞાનરૂપીસૂ ના ઉદય હોય ત્યાં બીજા ઉદય કંઇ કામ આવતા નથી કેમ કે ઉદય આગળ તો બાહ્ય અંધકાર નાશ થાય અંદરનો અંધકાર નાશ પામે ?" ઇત્યાદિ સ્તુતિ કરી હૃદયનો ભા [illegible] કર્યા. તે પછી ગુરુ સહિત સર્વે કનોજ નગર તરફ ગયા

—※—

પ્રકરણ ૧૦ મું.

[illegible]

[illegible]

જગન્નાથમાં એમણે ગોવર્ધન મઠ સ્થાપ્યો, બદ્રિકેદારમાં શી મઠ, શૃંગેરી નગરમાં શૃંગેરીમઠની સ્થાપના કરીને શીમાં સુમેરૂ મઠ સ્થાપ્યો.

જેમ શંકરસ્વામીએ શિષ્યો તૈયાર કર્યા તેમ એ રૂપે નવાનવો ગ્રંથો રચીને અન્ય ધર્મોનાં ખંડન કર્યાં. વૈદિક, બૌદ્ધ અને જૈન મતનું પણ ખંડન કર્યું. જૈનોની સ્યાદ્વાદ શૈલીની સત્ય ભંગીનું સમજ્યા કર્યા વગર ખંડન કર્યું છે. એ વાત કલ્પી શકાય. જોઈએ તો એ કહેવાતા સર્વજ્ઞે સમજ્યા વગર ખંડન કર્યું હોય અથવા તો જૈનોના અહિંસા તત્વ ઉપર રૂષ્ટમાન થઈને જાણી બુઝીને હાંકયું હોય. જૈનોના અહીંસાધર્મે વેદાંતમતને પાછળ પાડી લોકોમાં અહિંસાતત્વની અસર કરી હતી. એ જગત માન્ય ધર્મ ઉપર ઇર્ષ્યાને લઇને ખંડન કર્યું હોય તો કાંઇ અશકય તો નથીજ. ભારતમાં દેશ પરદેશ ફરીને એણે જૈન અને બૌધોને સમજાવીને શૈવ બનાવી દીધા એ દિગ્વિજય કરવા નિકળ્યા ત્યારે સુધન્વા રાજા સૈન્ય સહીત એમની સાથે હતો જેથી શ્યામ, દામ, દંડ અને ભેદથી લોકોને પોતાના મતમાં ખેંચવાની શંકરસ્વામીને અનુકુળતા થઈ હતી.

એવી સ્થીતિમાં પણ શંકરસ્વામી ગુજરાત કચ્છ કે કાઠીયાવાડ અથવા તો કનોજ કે ગોડ જેવા દેશોમાં વિચર્યા નથી. કેમકે તેઓ સમજતા હતા કે અહીંઆ એ ફાવી શકે તેમ ન હોતું.

કર્ણ આદિ દેશોમાં ફરીને કાપાલિયોનો પરાજય કર્યો. ત્યાંથી પાછા ઉજ્જનમાં આવ્યા ત્યાંની રાજસભામાં રાજાને પોતાની પ્રજામાં ધર્મ ફેલાવવા માટે ઉપદેશ કર્યો. રાજન્! તારા રાજ્યમાં એ બૌદ્ધ અને જૈનોને સમશેરના બળથી આપણા ધર્મમાં ખેંચી લાવ? એમાં તને કાંઇ હિંસા લાગશે નહી. ધર્મને બ્હાને થતી હિંસા હિંસા કહેવાતી નથી માટે તને તો સ્વધર્મની વૃદ્ધિ કરવાથી સ્વર્ગની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થશે રાજાએ એ હુકમનો અમલ કર્યો.

રાજા એક દિવસ સભા ભરીને બેઠો હતો. એના ગુ શંકરાચાર્ય પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત રાજસભામાં બે ઉપદેશ કરી રહ્યા હતા, લોકોને પોતાના મનમાં આકર્ષવાને પ્રયત્ન કરી રહ્યા હતા. ન સમજે તો ભાલાની અણી બતા ડરાવી રહ્યા હતા. એવામાં એક પરદેશી દુત જેવા જણા પુરૂષે રાજસભામાં પ્રવેશ કર્યો. રાજાને નમીને એણે કહ્ "મહારાજ! આપની રાજસભામાં ઉપદેશ કરનાર શં સ્વામી માટે એક સંદેશો લાવ્યો છું."

શંકરસ્વામી, રાજા, સભા સર્વે આ નવીન વાત સાંભ દંગ થઇ ગઇ. રાજા કહે "શું છે તારો સંદેશો? ઝટ કહે?

"મહારાજ! આપના ગુરૂ શંકરસ્વામીએ જગત ઉ જુલમ કરવા માંડયો છે. એમના ઉપદેશથી વિદર્ભના રાજા પોતાની પ્રજા ઉપર જુલમ કરવા માંડયો છે. લોકોને મા મારીને વેદાંતી બનાવે છે. જૈનો અને બૌદ્ધો ઉપર એ રા

ત્રીતમ જુલમ ગુજારે છે બળાત્કારે એ એમને ધર્મભ્રષ્ટ કરી માર્ગ માર્ગમાં ખેંચે છે ન માને તો શમશેરથી કત્તલ કરી ાંખે છે. ખુદ તમે માળવપતી પણ પ્રજા ઉપર આમના ઉપ- ાથી જુલમ કરી રહ્યા છો. જૈન અને બૌદ્ધોને સતાવી રહ્યા ો. પાપના પોટલા બાંધી રહ્યા છો એ જુલમ કરી તમારા ર્મનો તમે વધારો કરવા માગો છો શું ?"

દૂતનો ઉત્તર સાંભળી શંકરસ્વામી બોલ્યો. "અરે મૂઢ! એ તું શું બકબક કરી રહ્યો છે સમજ્યા વગર ભસી રહ્યો છે. એતો લોકોના કલ્યાણનો માર્ગ છે. લોક કલ્યાણની ભાવના અમારા હૃદયમાં રમી રહેલી હોવાથી એનો અમે અમલ કરી રહ્યા છીએ ?"

"વાહરે તમારી લોક કલ્યાણની ભાવના ? બલાત્કારે લોકોને વટલાવી તમારા ધર્મમાં લાવવા એ તમારી ભાવના અરે તમારો ધર્મ સાચો છે કે ખોટો ? એ હજી પ્રતિવાદીઓ સાથે વાદ કરી સાબીત તો કરો ? પાપના માર્ગમાં તમારૂં ગાડું હાંકે ન રાખો ?" દૂતે કહ્યું.

"અરે મૂર્ખ ! તારી જીભ સંભાળ ? નહીતર હમણાંજ ખેંચી કાઢવામાં આવશે. તારો આવવાનો ઉદ્દેશ શું છે એતો પ્રથમ કહી સંભળાવ ?" રાજાએ પૂછ્યું.

"રાજન્ ! શંકરાચાર્યે તમારા ગુરૂએ અને તમે જગ- ત્પ્રસિદ્ધ ઠરાવેલા પાર્શ્વનાથનુ તીર્થ ઉચ્છેદી નાંખી મોટું

પ્રાપ્ત કર્યું છે એ પાખંડ પોકાર આખી દુનિયામાં ઉઠયો છે. તમે બૌદ્ધોને તલવારથી ફેંકી નાખી તમારૂં શૌર્યથી બળ બતાવ્યું છે. ધર્માંધપણાથી અન્ય ધર્મોને નુકશાન કરવા માંડ્યું છે એ તમારા ગુરૂ શંકરાચાર્યને કનોજરાજ અને ગૌડરાજના ગુરૂ વાદી કુંજરકેશરી બપ્પભટ્ટસૂરિજી વાદ કરવાને આમંત્રણ કરે છે. અરે, સ્વામી! તમારામાં જો પરાક્રમ હોય તો એમની સાથે વાદ કરો એટલે તમારૂં સર્વજ્ઞપણું, સમર્થપણું તરતજ જણાઇ આવશે? " પરદેશી દૂતે સંક્ષેપમાં કહી સંભળાવ્યું.

" ખુશીથી ભલે એ મારી સાથે વાદ કરવા આવે? હું વાદ કરવા તૈયાર છું મેં બધા વાદીઓને જત્યા છે એ એકજ જગતમાં બાકી છે. " શંકરાચાર્ય બોલ્યો.

"એ એકનેજ જીતશો ત્યારે ખબર પડશે તમારી વિદ્વતાનું પોગળ ફુટી જશે. શિયાળ ત્યાં લગીજ બૂમો પાડી શકે કે સિંહની ગર્જના સાંભળી નથી. જેણે સમર્થ બૌદ્ધાચાર્ય વર્ધન કુજરકેશરીને વાદમાં છ છ મહિનાને અંતે પણ હરાવી પરાસ્ત કર્યો. અને વાદી કુંજરકેશરીનું બિરૂદ મલ્યું. દુનિયાના વાદીઓ જેના ચરણ આગળ પોતાનો ગર્વ છોડીને નમી રહ્યા છે. એવા અદ્વિતીય પ્રતિમલ્લ વાદી બપ્પભટ્ટીજી સાથે વાદ કરો ત્યારેજ તમને ખબર પડે? એ બૌદ્ધાચાર્યે સરસ્વતીને પ્રસન્ન કરી અક્ષય ગુટિકા મેળવી સેંકડો વાદીઓને જીત્યા હતા. એવા વિશ્વવિજેતા મહાવાદી બૌદ્ધાચાર્ય વર્ધન-

જર પણ આજે ગર્વ તજી એ ગુરૂને પુંજવના મહારાજની રજ
હો." દૂતે આગમનનું કારણકહી સંભળાવ્યું.

રાજાએ અને શંકરસ્વામીએ બાૈદ્ધ અને જૈનોના વાદ-
વાદને લગની ઉડતી અફવા સાંભળી હતી. એ વાદને છ છ
માસ વહેવા છતાં એનો અન્ત આવ્યો નહોતો એ પણ સાંભ-
ળવામાં આવ્યું હતું. જેથી રાજાએ એને લગની તમામ હકી-
કત એ મુસાફર દૂતને પૂછવાથી એ સવિસ્તર હકીકત દૂતે
રાજસભામાં કહી સંભળાવી. જે સાંભળી સભા દિંગ થઇ ગઇ.

" અમારા ગુરૂ આ વાદવિવાદમાં રોકાયા એનો લાભ લઇ
તમે અમારૂં તીર્થ ઉચ્છેદ કરી નાખી મોટુ પાપ કર્યું છે
શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે અતિ ઉગ્ર પાપ માણસના પુણ્યનો ક્ષય કરી
ત્રણ વર્ષે વધારેમાં વધારે કાળ જતાં તરતજ ઉદય આવે
છે. ધર્માંધપણાથી આવું મહદ્ પાપ કર્યું એ ઉત્તમ જનોને
યોગ્ય ન કહેવાય, એક હલકામાં હલકો શુદ્ર માણસ પણ તીર્થ
આશાતનાનું પાપ તો નજ કરી શકે. તમે એક ધર્મનેતા
થઇને આક્ષેપ કર્યો. ઠીક તમને ગમ્યું તે ખરૂ ? પણ હવે જેમ
બને તેમ તાકીદે તમો અમારા એ નર કેશરિ સાથે વાદ કરો?
તમારૂં પાંડિત્ય બતાવો ? " દૂતે હૈયાનો ઉભરો ખાલી કર્યો.
એના એક એક શબ્દો રાજ સભા, રાજા, અને સ્વામીજીને
બાણની માફક ખુચતા હતા

" તારીવાત અમારી ધ્યાનમાં આવી ગઇ છે. તારા ગુરૂ

કરો ? કે પાણીએ મારો ના ? આપણું બળ આપણે બીજે ઠેકાણે બતાવશું ? કે દુષ્ટને અહીંથી કાઢી મુકો ? આપણી રાજસભા લોહીથી રંગો ના ?" રાજાનાં વચન સાંભળી એક સરદારે એને ગળચીથી પકડી બહાર ખેંચવા માંડ્યો.

" રાજન ? મારા પ્રશ્નનો જુવાબ નથી આપવો ? શંકરસ્વામી ? તમારે વાદ કરવો છે કે નહીં ? શું જવાબ ?" દુતે છેવટમાં કહ્યું.

" એ નક્કી કરીને અમે ખબર આપશું ?" શંકરસ્વામીએ કહ્યું.

દુત ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. એણે જઈને સર્વે સમાચાર બપ્પભટ્ટીજીને અને આમરાજાને કહ્યા. આમરાજાની આંખમાં ખુન વરસ્યું, લડાઇ કરવા એકદમ લશ્કર તૈયાર કરવા માંડ્યું ગૌડરાજને પણ તાકીદે સૈન્યસહીત આવી મળવાને સૂચના કરવા માટે એક ખેપીયો તૈયાર કરવામાં આવ્યો. એ ગુરૂમહારાજની રજા લેવા આવ્યો ? ગુરૂએ રાજાનો ક્રોધ શાંત થાય એવો મધુર ઉપદેશ આપ્યો. " રાજન ? શાંત થાઓ ! ધર્મની ખાતર યુદ્ધમાં હજારો અમુલ્ય મનુષ્ય જીવનનો નાશ થાય એ ઠીક નહીં. "

" પણ ભગવન્ ? એ લોકોએ કેટલો બધો જુલમ કરવા માંડયો છે. એ શંકરે તો ધર્મને માટે મનુષ્યો તેમજ જૈનો અને બૌદ્ધોનો તો રાજાની મદદથી સંહાર કરવા માંડયો છે."

" એ તારી વાત સાચી છે એ માની શંકરસ્વામી જરૂર

મારી સાથે વાદ કરવાને આવશે થોડો સમય ધીરજ રાખ ? એણે ઘણા વાદીઓને જીતેલા હોવાથી એના મનમાં કદાચ એમ હોય કે આ એકને જીતવામાં શું ? એમ સમજીને અવશ્ય આવશે ? ઉતાવળે આંબા ન પાકે ?, મહાવીર સ્વામીના શાસન ઉપર એવા કંટક પ્રહાર પડવાનાજ છે. જો એ નહીં આવે તો કોઇ બીજો ઉપાય કરશું." સૂરિવરે કનોજરાજનો ક્રોધ થરો પાડયો કેમકે લડવું–યુદ્ધ કરવું નજીવાં કારણે અથવા તો ધર્મને બ્હાને અસંખ્ય પુરૂષોનો સંહાર એમને ગમતો નહોતો. મનુષ્યના જીવનની કિંમત એમણે ઘણી હતી. માટે જેમ તેમ કરી આમરાજાને સમજાવી શાંત કર્યો.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

ભૂલનો ભોગ.

પૂર્વની ઘટના પછી શંકરાચાર્ય અને માળવરાજ એક દિવસે વિચાર કરતા બેઠા હતા. એટલામાં પ્રતિહારીએ આવીને દખલ કરી, "મહારાજ આપણા ગુપ્તચરોમાંથી ગુજરાતનો એક દૂત આવ્યો છે જે અગત્યના સમાચાર લાવ્યો છે. આજ્ઞા હોય તો પ્રવેશ કરાવું ?"

પ્રતિહારીની વાણી સાભળી રાજાએ ગુરૂ તરફ જોયું.
"એને અંદર મોકલ ?" ગુરૂએ કહ્યુ

અતિહારી નમન કરી ચાલ્યો ગયો અને થોડીવારમાં એક દૂત એમની આગળ નમન કરીને ઉભો રહ્યો "કેમ હરિદત્ત ! ગુજરાતથી શું સમાચાર લાવ્યો છે ?"

"મહારાજ ! માઠા સમાચાર છે. આપે જગન્નાથનું જૈન તીર્થ વટલાવી હિંદુ બનાવ્યું જેથી આખું ગુજરાત છેડાઇ પડયું છે. આપની અને શંકરસ્વામીની સામે એ લોકો લડાઇની તૈયારી કરી રહ્યા છે. ખુદ રાજધાની પાટણમાં ગુર્જરેશ્વર વનરાજ પણ ગુસ્સે થયો છે. પાટણના ચૈત્યવાસી સાધુઓ અને શ્રીમંત જૈનો તો આપને રેંશી નાખવાને આભ જમીન એક કરી રહ્યા છે. ગુર્જરેશ્વરના હુકમથી યુવરાજ યોગરાજ લશ્કરની તૈયારી કરી અહીં આવવા નિકળી ચુકયો હશે. તે ન જાણે કયારે આપની ઉપર ચઢી આવશે. ! મને લાગે છે કે નજીકના સમયમાં આપ બન્ને ઉપર મોટી આફત રહેલી છે." એ હરિદત્તે ગુજરાતની અને પાટનગર પાટણની વસ્તુસ્થીતિ કહી સંભળાવી રાજાએ પછી એને રજા આપી.

"ગુરૂ મહારાજ ? આ તો મોટી આફત આવી. એક તરફ કનોજરાજ ને બીજી તરફથી ગુજરાતનો ભય. બેમાંથી એકની સામે યુદ્ધ કરવાની મારી શક્તિ નથી. આપ શું રસ્તો બતાવો છો ?"

"રાજન્ ? ધૈર્ય ધર ? હિંમત શું હારે છે. સુધન્વા રાજાને તારી મદદમાં બોલાવ ? યુદ્ધનું બ્યુંગલ ફુંકાવ ?", શંકરાચાર્યે જણાવ્યું.

"અરે ગુરૂજી ? યુદ્ધ નીતિ એ કુટિલ નીતિ છે. મેં એકની સાથે યુદ્ધ આરંભ્યું એટલે બીજો ચઢી આવવાનો ! મને પીશી નાખવાનો ! એ બિચારો અલ્પબળવાળો સુધન્વા એ મોટા લશ્કર સામે ન લડી શકે ! જેમ અહીંયા ખળભળાટ થયો છે તેમ સુધન્વાને પણ કેમ એ જૈનોએ નહી મુંજવ્યો હોય. એ તે એનું સંભાળશે કે મને મદદ કરશે." રાજાની યુક્તિ શંકરને વ્યાજબી લાગી.

"ત્યારે તારૂં શું ધ્યાન પડે છે. રાજન્ ?" વેદાંતનો પરમ ગુરૂ બોલ્યો. ચારે કોરથી વાદળ ઘેરાયલું જોઇ એના પણ હાંજા ગગડયા હતા.

"આપ એમની સાથે વાદવિવાદ કરો તો એ બ્હાને યુદ્ધનો ઉત્સાહ ટાળી દઉં. અને વાદ કરવાને એમને આમંત્રણ કરૂં ! જેમ બૌદ્ધોનો ને જૈનોનો વાદ થયો તેમ આપણો પણ ભલે થાય ?" રાજાએ દલીલ કરી.

"રાજન ! તારી યુક્તિ તો સત્ય છે હું પણ વાદ કરવાને તો તૈયાર છુ !" શંકર સ્વામી બોલ્યા. પણ એ વજ્રસમું કઠોર હૈયુ ધડકતુ હતુ. વાદ કરવાની એમની શક્તિ નહોતી. "સરસ્વતીનુ વરદાન પામેલા બૌદ્ધાચાર્યને જેણે હરાવ્યો એવા પુરૂષની આગળ હું કેમ ટકી શકીશ ? એને પણ સરસ્વતીનુ વરદાન અવશ્ય હશે. નહીતર બૌદ્ધાચાર્યને તે કેવી રીતે હરાવી શકે ? એ સરસ્વતી સ્વરૂપ ઘર્ટનકુ જર સાથે છ છ માસ પર્યંત પણ જેણે વાદમાં પાછી પાની કરી

ગણી હતી જેની અમોઘ વાણી એવા બપ્પભટ્ટનું નામ સાંભળી મારું તો હૈયું કંપે છે, કેમકે દિવ્ય શક્તિને હરાવવાની મારા માં તાકાત નથી. કદાચ એથી પણ વધુ દિવ્ય શક્તિ મેળવી હોય તોજ દિવ્યશક્તિનું જોર ટકે એવો બપ્પભટ્ટાચાર્ય હારે તો એ દિવ્યશક્તિ આગળ મારું શું ગજું ?" મનમાંહે અનેક સંકલ્પ વિકલ્પ શંકરસ્વામીને થતા હતા. પણ વચનથી કહેવાય તો પોતાની આબરૂ જાય. અને જામેલી પ્રતિષ્ઠાને ધક્કો લાગે. છતાં રાજા આગળ એ શંકરે માંડમાંડ બચાવ કર્યો.

"ત્યારે ગુરુ ! હું બપ્પભટ્ટજીને આમંત્રણ કરું છું ! આપણ બન્ને રાજને સીમાડે ભેગા થઈશું. એમ કહેવડાવું છું ?" રાજાનાં વચન સાંભળી શંકરસ્વામીનું હૈયું કમ્પ્યું. તીર ધનુષ્યમાંથી છૂટે તે પહેલાજ એ તીર કબજે કરવાની જરૂર હતી એમ શંકરસ્વામીને લાગ્યું. છૂટ્યા પછી તો કમબખ્તી હતી.

"રાજન ! તારી યુક્તિ ઠીક છે પણ ઉતાવળ નહીં કર. મને પણ એક વખત સરસ્વતીનું [illegible] અને વરદાન મેળવવા દે. જેથી એ સામે [illegible] સુગમ થઈ પડે." શંકરસ્વામીએ કહ્યું.

"હવે આપના [illegible] માટે આપ શું કરવા માગો છો ?" રાજાએ પૂછ્યું.

"હાલમાં તો હું ગોદ્રહ [illegible] તરફ જાઉં છું" [illegible]

મધ્યમાં કાશ્મીર જઈ સરસ્વતીનો પ્રાસાદ મેળવી હું અહીં આવું ત્યાં સુધી તું તારું સંભાળજે" શંકરસ્વામીએ કહ્યું.

બીજે દિવસે શંકરસ્વામીએ પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત માળવાથી ઉચાળા ભર્યા. છતાં હજી એમની મહત્વાકાંક્ષા એમની એમ તાજી હતી. જ્યાં જ્યાં જૈનોનું જોર ઓછું હતું. એવા દેશમાં ગયા. નૈમિશ, દરદ, સૂરસેન, કુરૂ, પંચાળ આદિ દેશોમાં પંડિતોને જીતતા ભટ્ટ ઉદયન આદિ વિદ્વાનોથી અજીત એવા હર્ષ પંડિતને શંકરસ્વામીએ જીત્યો.

આગળ જતાં શંકરસ્વામીએ શાક્ત ભાષ્યના કર્તા અભિનવ ગુપ્તને જીતી લીધો એનો ગર્વ એટલો બધો વધી ગયો પણ બપ્પભટ્ટીજીનું નામ યાદ આવતું ત્યારે એ ગર્વ ઉપર ઠંડુ જળ પડતું—ઠરી જતો એ જગાએ વાદ કરવાની હિંમત નહોતી હવે તેને બૌદ્ધોને હરાવવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઇ હતી કેમકે એમાં રહેલા સમર્થવાદી વર્ધનકુંજરના તેજનો ક્ષય થઇ ગયો હતો. જેથી શંકર બૌદ્ધો સામે પણ હામ બીડી ઉભા રહ્યા હતા.

શાક્તભાષ્યના કર્તા અભિનવગુપ્તને જીતવાથી એ અભિનવગુપ્ત મનમાં અતિ ગુસ્સે થયો પણ બહેર રીતે શંકરસ્વામીને તે કાંઇ કરી શકે એમ નહોતું. જેથી કંઇક પ્રયોગ કરીને શંકરનું કાશળ કાઢવાને એણે વિચાર કર્યો. એ મુરાદ પાર પાડવાને અભિનવ પોતાના શિષ્યો સહીત શંકરસ્વામીનો

[illegible] છે. પાછી તો કપાયલી [illegible]
[illegible] છે. તો અનુભવાય [illegible]
[illegible] કરવામાં, ધર્માધર્માથી અન્ય [illegible]
[illegible] કરવામાં, પોતાનું ખંડન કરી અનેક [illegible]
[illegible] કરવામાં, વળી અનેક કુયુક્તિ [illegible]
[illegible] થાય છે. તેમાં પાપીથી અનંત [illegible]
[illegible] હોય છે. તેથી આદિ કરી [illegible]
[illegible] પોતાનું હોય તો [illegible]
[illegible]

અપૂર્વ કરણ કરી સમકિત–ઉપશમ સમકિત પ્રાપ્ત કરે.
ઉપશમ સમકિતનો કાલ અન્તર્મુહૂર્ત સુધીનો હોય છે.
તાં ભમતાં સંસારથી થાકેલા આત્માને કોઇ વખત નહી
વેલો એવો અપૂર્વ ભાવ આવે એને ઉપશમ સમકિત કહે
અન્તર્મુહૂર્ત પછી એ પાછો પડે તે મિશ્રમાં થઈ સાસ્વાદન-
ગુ ઠાણે જઈ મિથ્યાત્વમાં પણ જાય. અથવા તો ક્ષાયોપશમ
મકિત પણ પામે. ક્ષાયોપશમ (અનંતાનુબંધી કષાયની
ડાળ ચોકડી, સમકિત મોહિની, મિશ્ર અને મિથ્યાત્વ મોહિની
ા સાત પ્રકૃતિ કંઇક ક્ષય કરી હોય કંઇક ઉપશમ ભાવી હોય)
ાત્માને અસંખ્યાતી વાર પ્રાપ્ત થાય ત્યારે ઉપશમ સમકિત
ંસારમાં પાંચવાર આવે. એક ભવમાં એ બે વાર પ્રાપ્ત થાય.
ાયોપશમ સમકિતનો ઉત્કૃષ્ટ કાલ કંઈક અધિક છાસઠ સાગ-
ાપમનો હોય. ત્યાં સુધી સમકિત ભોગવે મુક્તિતો ગમે
યારે જાય.

પૂર્વની સાતે પ્રકૃતિનો ક્ષય કરે તો ક્ષાયક સમ્યકત્વ પામે
એ સમકિતવાળો તદભવે મોક્ષે જાય, પણ સમકિત પામ્યા
પહેલાં જો આયુષ્ય બાંધ્યું હોય તો ત્રીજે ભવે મોક્ષે જાય.
ક્વચિત પાંચમે ભવે પણ જઈ શકે એથી તો વિશેષ ભવ ન જ
કરે ? આ સમકિતની ઉત્કૃષ્ટ સ્થીતિ તેત્રીશ સાગરોપમથી કંઈક
અધિક જાણવી. બાકી તો દરેક સમકિતની જઘન્ય સ્થીતિ તો
અન્તર્મુહૂર્તની હોય, કારણ કે સમકિત પામીને તરતજ ક્ષપક
શ્રેણિ આરંભતો આત્મા મુક્તિએ પણ જાય ને કેવલજ્ઞાન પણ

માને ને અન્ય ધર્મને પણ માને એ તો મિશ્ર સમકિત કહેવાય. બન્ને ઘરનો મેમાન બને તો ભૂખે જ મરે. દહિને દુધ બન્નેમાં પગ રાખે એ લપશી પડવાની નિશાની સમજવી. શુદ્ધ સમકિતી તો કદાપિ ન ડગે. એ તો વીતરાગ દેવને, પંચમહાવ્રતધારી ગુરૂને જ ભજે. તીર્થંકર દેવે કહેલો ધર્મ નિઃશંકપણે આરાધે. અન્ય એકાંતવાદીનાં ગમે તેવાં શાસ્ત્રો વાંચવાથી કે સાંભળવાથી એનું હૈયું ન ડગે ? શંકાને સ્થાન પણ ન હોય. પોતાની અલ્પ બુદ્ધિથી કંઈ બાબત ન સમજાય તો એ વસ્તુમાં શંકા ન કરતાં પોતાની અલ્પ બુદ્ધિ સમજી કોઈ જ્ઞાની પાસેથી એ સંબંધમાં ખુલાસો ન થાય ત્યાં લગી મધ્યસ્થ રહે.

મનુષ્યજન્મ, આર્યદેશ, ઉત્તમ જાતિ, સર્વે અંગોપાંગ અક્ષત, આયુ, લક્ષ્મી, નિરોગતા એ સર્વે કર્મની લાઘવતાથી પ્રાપ્ત થાય. મોટું પુણ્ય હોય તોજ એ પૂર્વની વસ્તુઓ મળી શકે. એવું પ્રાપ્ત થતાં પણ સદ્ગુરૂ જોગ દુર્લભ હોય. એ સદ્ગુરૂનો જોગ મળેલો હોય છતાં તત્વ સાંભળવાની જીવને રૂચિ થતી નથી. માટે ઘણા પુણ્ય યોગેજ તત્વ સાંભળવાની જીજ્ઞાસા થાય અને એ જીજ્ઞાસા થાય અને સાંભળે તેથી શું ? એ તત્વ એના હૈયામાં ન ચોટે, એની ઉપર એને શ્રદ્ધા ન આવે, શુદ્ધ દેવ, ગુરૂ ને ધર્મનું સ્વરૂપ ગુરૂ વિસ્તારથી સમજાવે. પોતે સાંભળે છતા શુભ કર્મનો યોગ હોય તોજ જીવને એની ઉપર શ્રદ્ધા આવે શ્રદ્ધા એજ સમકિત ! સમકિત પ્રાપ્ત થયા પછી કર્મની લઘુતા થતા ચારિત્ર તરફ જીવનું વલણ વળનું

જાય છે. પરંપરાએ સમકિત આત્માને આ સંસારથી મુક્ત કરી મુક્તિ અપાવે છે.

સમકિતી શુદ્ધ દેવ કોણ કહેવાય, અશુદ્ધદેવ કોણ કહેવાય, એનું પોતાની બુદ્ધિથી પૃથગકરણ કરે જે વીતરાગ હોય. કામ, ક્રોધ, મોહ, લોભ આદિ અઢાર દોષથી રહિત હોય, જેમનું સ્વર્ગ મૃત્યુ અને પાતાલપતિઓ પણ ભક્તિએ કરીને પૂજન કરે એવા અનંતજ્ઞાન છતાં ગંભિર અનંત દર્શન, અનંત શક્તિ છતાં ક્ષમાવાન હોય એવા દેવનું એકાગ્ર મને ધ્યાન કરે, પૂજન કરે તો એમના સમાન ધ્યાતાપણ તીર્થંકર પદ પામે. શ્રેણિક મહારાજે શ્રી મહાવીરનું એકચિત્તથી ધ્યાન કર્યું તો મહાવીર સમા આવતા કાળમાં 'પદ્મનાભ' તીર્થંકર થશે. શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવે નેમિનાથનું ધ્યાન, ચિંતન અને ભક્તિ પૂર્વક પૂજન કર્યું તો બારમા 'અમમ' નામે તીર્થંકર થશે, માટે સમકીત એમ [illegible] ભાવનાથી એ વીતરાગ તીર્થંકરની ભક્તિ કરતા [illegible] જાય, તો તીર્થંકર પોતાનું પદ પણ ધ્યાતાને આપે મોક્ષની લક્ષ્મી એને અલ્પકાળમાં મળે. આવી શુદ્ધભક્તિ શુદ્ધ સમકિતવંત [illegible] કરી શકે. સાધુનું ફલ મેળવી શકે

અઢાર દોષ, રાગદ્વેષ [illegible] રહીત જેમ તીર્થંકર હોય [illegible] પંચમહાવ્રતને શુદ્ધ પાળનાર હોય. [illegible]

છે, એ ભીક્ષા ભોજન સ્વાદને માટે નહી. શરીરની પુષ્ટીને માટે નહી પણ ચારિત્ર ધર્મની રક્ષાને માટે શરીર ટકાવવા આહાર કરે, ભોજન પણ ઉણોદરી–પાંચ સાત કોળીઆ ઓછા જમે કે જેથી પ્રમાદ ન વધે. રાત્રીએ તો સર્વથા ભોજન પાણી ન જ વાપરે. ધર્મ સાધન માટે જોઇએ તે કરતાં વધારે કાંઇપણ સંગ્રહી ન રાખે, મમતાભાવ વધે એવું કાંઇ પણ કરે નહી, જ્યાં રાગ દ્વેષનો પ્રસંગ ઉભો થાય એવા સમયે રાગદ્વેષને આધીન ન થતાં સાધુ મધ્યસ્થપણાએ વર્તે. હમેશાં સમભાવમાં રહે. ભવીજીવોને એમના ઉદ્ધાર માટે સમ્યગ જ્ઞાન; દર્શન ને ચારિત્ર સ્વરૂપ તીર્થંકર ભગવંતે કહેલો સ્યાદાદ–અનેકાંત સ્વરૂપ ધર્મ, એનો ઉપદેશ કરે ઇત્યાદિ અનેક ગુણ યુક્ત હોય. એવા ગુરૂને આરાધી એમની સેવાથી સત્યતત્વને જાણે.

એવાં ગુરૂ પાસેથી તીર્થંકર ભગવંતે કહેલો ધર્મ સાંભળે. ધર્મ તો એજ કે જે નરક, તિર્યંચ કુમનુષ્ય અને કુદેવથી રક્ષણ કરે. ધર્મ તો એજ કે જે પ્રાય: નરક અને તિર્યંચગતિમાં ન જાય. પંચમહાવ્રતરૂપ ધર્મ સાધુઓ પાળે, એ સાધુ ધર્મ પાલવાને અશક્ત મનુષ્ય પંચઅણુવ્રતરૂપ શ્રાવક ધર્મ પાળે, દાન, શિયલ, તપ અને ભાવ એ ચાર પ્રકારના ધર્મનું પાલન કરે. ધર્મની ઇચ્છિા કરનારો જીવ સાત વ્યસન જે નરક અને તિર્યંચ આદિ દુર્ગતિમા લઇ જનાર છે એને છોડવા પ્રયત્ન કરે.

૧ જુગાર ના રમે એ જુગાર શરૂઆતમાં તો નજીવો જણાય પણ એના કડવા ફલ નળરાજ, અને પાંડવ ને ભોગ-

કરવા માંડી એ જોઇને પ્રજાએ પણ એ નીતિ અંગીકાર કરી, યથા રાજા તથા પ્રજા. એ સાતે વ્યસનોના પાશ પ્રજા ઉપર પડેલા તે રાજા તથા મોટા મોટા અધિકારીઓ, સરદારો ને ધનાઢ્યોના શુદ્ધ આચારની દેખાદેખીથી ઓછા થયા. એ રાજા, સરદારો, ભાયાતો અહિંસાના ઉપાસક છતાં ગુન્હેગારોને શિક્ષા કરવામાં નિડર હતા. સમય પરત્વે પોતાના બળનો ઉપયોગ કરવામાં પાછા હઠતા નહી. યુદ્ધને પ્રસંગે મ્યાનમાંથી ખડ્ગ બહાર ખેંચી કાઢતાં વ્હાર લગાડતા નહી. એ બધું બળ એમનું સત્યને માર્ગે વળેલું હતું નિર્દોષોનો બચાવ કરવા માટે જુલમગારો ઉપર હતું.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

કનોજ પતિએ ઉચ્ચરેલા અગીયાર વ્રત.

રાજા બારવ્રતધારી શ્રાવક બને એવી સૂરિવરની ઇચ્છા હતી. એ માટે ગુરૂએ રાજાને શરૂઆતમાં સમકિત-વ્યવહાર -સમકિતની ઓળખાણ કરાવી. સપ્ત વ્યસનનો ત્યાગ કરાવ્યો એ ઘટના પછી કેટલોક કાળ વહી ગયો ગુરૂએ જાણ્યું કે રાજા દૃઢ મનોબળથી પોતાના નિયમ પાળવામાં જાગૃત રહે છે એની અસર પ્રજા ઉપર પણ સારી રીતે થવા પામી છે. વળી પોતાના શિષ્યો ચારે તરફ પ્રજામાં પણ ધર્મ તત્વની ભાવના

જાગૃત કરી પ્રજાને જૈન ધર્મમાં સ્થીર કરી રહ્યા હતા. કનોજ રાજનો દાખલો આગળ કરી શિષ્યો પ્રજા વર્ગને સમજાવી રહ્યા હતા.

એક દિવસ રાજાએ સભામાં ગુરૂને બારવ્રતનું સ્વરૂપ પૂછયું "ભગવન્! આપની કૃપાથી બારવ્રત ગ્રહણ કરી નિરતિચારપણે એનું પાલન કરી મારા આત્માને ભવસાગરથી પાર ઉતારૂં!"

"તે તને યોગ્ય છે? સામાન્ય રીતે શ્રાવકને બાર વ્રત હોય ત્યારે રાજાઓ અગીયાર વ્રતનું પાલન કરી શકે." ગુરૂએ કહ્યું.

"એનું કારણ? રાજાને બારવ્રત કેમ નહીં." રાજાએ પૂછ્યું.

"બારવ્રતમાં જે બારમું અતિથિ સંવિભાગવ્રત એ રાજાઓને નિષિદ્ધ હોય. સાધુઓ રાજાને મંદિરે આહારપાણી વહોરવા જઇ શકે નહી એ માટે? શ્રમણ ભગવન્ મહાવીર સ્વામીએ જ્ઞાનથી જોઇને સાધુઓને રાજગઢમાં આહાર વહોરવા જવાનો નિષેધ કર્યો છે. જે આજ્ઞાનું કોઈ પણ સાધુ ઉલ્લંઘન ન કરી શકે?" સૂરિવરે કહ્યું "છતાં રાજા શ્રાવકોને તો દાન માનથી સત્કારી શકે?"

"પ્રભુ? એ અગીયાર વ્રત તો ઠીક! પણ એમાં અહિંસાનું વ્રત તો અમારાથી કેવી રીતે પળી શકે જુલમગારોનું દમન કરવું પડે ચોર, જુગારી, હિંસક, ખુની વગેરેને પ્રજાની

બીજનોને સંતાપવાં એવું ન કરે. રાજદંડ થાય એવું ધન લેવાનો નિયમ કરે એ ત્રીજુ સ્થુલ અદત્તાદાનવ્રત " જુલ્મથી પ્રજાને દંડીને પણ ધન ન પડાવે. "

દેવસંબંધી, મનુષ્યસંબંધી, તિર્યંચ સંબંધી મન, વચન કાયાથી મૈથુન વર્જે, સ્વસ્ત્રીની શ્રાવક જયણા રાખે. બ્રહ્મચર્યવ્રત્ત ન પળે તો શીયલવ્રત પાળે. એ ઉપરાંત બીજી બાબતોમાં જયણા કરે. એ ચોથું સ્થુલ મૈથુનવ્રત.

રાજા, શ્રાવક ગમે તે હોય પોતે પોતાની જોઇતી સામગ્રીની છુટ રાખી જેની પોતાને જરૂર ન હોય એવા પરિગ્રહનો નિયમ કરે ધન ધાન્ય, સુવર્ણ, દાસ, દાસી, ગાય, ભેંસ વગેરેનું શ્રાવક પ્રમાણ કરે રાજા હોય તો એને જોઇએ તેટલું હાથી, ઘોડા, રથ, પ્યાદળ, કોશ, ભંડાર, શસ્ત્રાદિક રાખે બાકીનો નિયમ કરે. એ પાંચમું સ્થુલ પરિગ્રહ પરિમાણવ્રત.

દશે દિશાએ સ્વશક્તિથી જઇ શકે એટલો નિયમ રાખી બાકીનો નિયમ કરે. તીર્થયાત્રા માટે જવાની જયણા રાખે એ છઠ્ઠુ દિશિ પરિમાણવ્રત.

ભોગ (એકવાર ભોગવવામાં આવે તે) ની વસ્તુમાં અને ઉપભોગ (વારંવાર ભોગવવામાં આવે તે) ની વસ્તુઓમાં પોતાને જોઇએ તે પ્રમાણમાં રાખી બાકીની વસ્તુનો નિયમ કરે એનું વર્ણન વિસ્તારથી રાજાને કહી સંભળાવ્યું. એ સાતમું ભોગોપભોગ વિરમણવ્રત.

જેમાં પોતાનો કે કુટુંબીજનનો કાંઇ સ્વાર્થ નથી એવાં પાપ કાર્ય જેવાં કે કોઇને ખોટો ઉપદેશ કરવો, કામશાસ્ત્ર ભણી ઉન્માર્ગગામી થવું. જુગાર રમવો, મદિરાપાન, હાંસી, વિકથા, પશુઓની સાઠમારી, પ્રમાદ સેવી વિનાકારણે પાપ કરે એવા અનર્થદંડને છોડે એ આઠમું અનર્થદંડ વિરમણ વ્રત.

પ્રતિદિવસ સામાયક કરે, અથવા તો એક વર્ષમાં અમુક સામાયિક કરવાનો નિયમ કરે એ નવમું સામાયકવ્રત.

હંમેશાં દિવસ અગર રાત્રીએ અમુક જગા સુધી જ દશે દિશામાં જવું આવવું એવો નિયમ તે દશમું દેશાવગાશિકવ્રત.

આખા વર્ષમાં અમુક પૌષધ કરે તે અગીયારમું પૌષધોપવાસવ્રત.

સાધુઓને વસ્ત્ર, ભોજન, પાત્ર આદિ દાન આપે. ગુરૂને દાન આપી. આહાર વહોરાવી પછી પોતે પારણું કરે એ બારમું અતિથિ સંવિભાગવ્રત.

"એ બારમું વ્રત રાજાને ન હોય માટે રાજાએ અગીયાર વ્રતનું આરાધન કરી વ્રતધારી શ્રાવક થવું જેથી ભવસમુદ્ર સહેજે તરી શકાય."

અગીયારે વ્રતનું સ્વરૂપ, એનું રહસ્ય જાણી આમરાજા અગીયાર વ્રતધારી શ્રાવક થયો. નિરતિચારપણે એ રાજા વ્રતોનું પાલન કરતો જૈનધર્મ નું ગૌરવ વધારવા લાગ્યો

પ્રકરણ ૧૫ મું.

ગૌડવધ.

વાદી વર્ધનકુંજરને સૂરિવરે મીઠા વચનથી સમજાવવાથી તથા એની કેટલીક શંકાઓ દૂર કરવાથી એ પણ જૈન થયો હતો. સુરિવર ઉપર પૂજ્યબુદ્ધિવાળા થયેલા એ વાદીએ એક દિવસ ખાનગીમાં ગૌડરાજને કહેલું. "મહારાજ! બપ્પભટ્ટીજીએ મને જીત્યો એમાં મારો દોષ નથી. આપ એનું કારણ સમજ્યા?"

"મને એજ આશ્ચર્ય થાય છે કે તમે કેવી રીતે હારી ગયા. તમે તો 'કહેતા હતા કે વાદમાં મને કોઇ જીતી શકે એમ નથી, છતાં આમ બન્યું એ તો નવાઈ?" રાજાએ કહ્યું.

"રાજન્! એ બધો તમારા પેલા વાક્પતિનો દોષ છે. તમારું લુણ ખાનાર એ વાક્પતિએ લુણ હરામ કર્યું." વર્ધનકુંજરે કહ્યું. "બપ્પભટ્ટી તો પુરૂષરૂપે સાક્ષાત્ સરસ્વતી-સ્વરૂપ છે. જ્ઞાન સ્વરૂપ એ પિંડ રચાયેલો છે. એમનાથી હું હાર્યો એમાં મને કંઈ પણ ક્ષોભ થતો નથી પણ ક્ષોભ તો એટલોજ કે પેલો બ્રાહ્મણ વાક્પતિ આપનો નોકર છતાં નિમકહરામ થયો."

"તે કેવી રીતે વારૂ?" રાજાએ ઉત્સુકતાથી પૂછ્યું.

"એણે મુખશુદ્ધિ કરાવી મારા મોંમાં રહેલી અક્ષય ગુટિકા બહાર કાઢી નંખાવી. જો મુખ શુદ્ધિ ન કરાવી હોત

ાં વર્ષોપર્યંત પણ એ સૂરિવર મને હરાવી શક્ત નહી. પણ સૂરિ સાથે મળી જઇ મુખશુદ્ધિને બ્હાને મારીએ અક્ષયગુટિકા બ્હાર કઢાવી નં ખાવી એ મને બહુ સાલે છે. આખરે બ્રાહ્મણ ખરોને ? એ લુણહલાલ ભાગ્યેજ કરી શકે. વિક્રમરાજાએ પોતાના બ્રાહ્મણ મિત્રને પરકાય પ્રવેશીની વિદ્યા અપાવી એની ઉપર ઉપકાર કર્યો. તો એ નિમકહરામ અવસર મેળવીને વિક્રમરાજાના જ ખોળીઆમાં પ્રવેશી ગયો. ચાણુક્યે સુગંધુ વિપ્રને બિંદુસારનો પ્રધાન બનાવ્યો તો એ નિમકહરામ બ્રાહ્મણે ચાણુક્યનું જ કાશળ કાઢવા માંડયું. નવમા નંદના પ્રધાન શકટાળ મંત્રીએ પંડિત વરરૂચિને રાજા પાસેથી દાન અપાવ્યું તો એ વરરૂચિએ નંદરાજને ભોળવીને શકટાળનું કાશળ કઢાવ્યું. મહારાજ ! એ બ્રાહ્મણો તો નિમકહરામ જ હોય જુઓને આ વાક્પતિએ આસ્તેથી કેવું તમારૂં લુણ હરામ કર્યું. એ તો સૂરિવરે આમરાજને ઉપદેશ કરી આપનું રાજ્ય આપને પાછું અપાવ્યું. નહીતર એણે તો એનાથા બનતું કર્યું. ” વર્ધનકુંજરે કહ્યું અને રડી પડ્યો. એ રીતે એણે પોતનો ઉશરો રાજા આગળ પ્રગટ કર્યો.

રાજાએ એને આશ્વાસન આપ્યું. ‘ શું કરીયે ? એ અમારો માનિતો છે. કવિરાજ છે. વળી જુનો સેવક છે એણે અનેક યુદ્ધોમાં વિજય પ્રાપ્ત કરી પ્રતિષ્ઠા મેળવી છે. વળી પ્રબંધકર્ત્તા છે એટલે એકાદિ ભૂલથી એનો પરાભવ કરવો યોગ્ય નથી. ”

છતાં ચડતી પડતીના રંગ જોયા છતાં એમને શૈવધર્મનો પાશ ચુસ્ત લાગેલો હતો. શંકરસ્વામીનો એ શિષ્ય હતો, છતાં શંકરસ્વામી જેવો ઝનુની સ્વભાવ નહોતો. સરળ સ્વભાવી અને બીજાના ગુણની અનુમોદના કરનાર હતો.

કનોજરાજને ત્યાં અત્યંત સગવડતામાં રહ્યા છતાં વાક્પતિને ગૌડરાજના ગુણો વારંવાર યાદ આવતા. એ ભૂતકાળનાં સ્મરણો યાદ આવતાં ત્યારે એ રાજાના ગુણો સંભારી કવિરાજનું હૈયુ ભરાઇ આવતું. એનું મન પણ ગૌડવધથી અહીં રહેવા છતાંય વૈરાગ્ય તરફ અધીક ઢળતું. સંસારના કોઈપણ પદાર્થ ઉપર એને મમત્વભાવ થતો નહી કંઇક ઉદાસીનતા, કંઇક ગંભિરતા અને કંઇક વૈરાગ્યપણાથી કવિ ઓછું બોલતો. સંસારના હાસ્યવિનોદમાં પણ ઓછો ભાગ લેતો, પોતાનાગુરૂ શંકરાચાર્યના ભગંદરના રોગથી કેદારમાં પરલોક ગમનના સમાચાર પણ એણે સાંભળ્યા હતા. છેલ્લા છેલ્લી શંકરસ્વામીની જુલ્મનિતિ પણ એના સાંભળવામાં આવી હતી. સંસારની આવી વિચિત્ર ઘટનાઓનો અનુભવ કરનાર કવિરાજ કેટલોક સમય કનોજરાજના દરબારમાં રહીને એ વૈરાગી આત્મા આત્મસાધન કરવાને મહારાજની રજા લઈ મથુરાં તરફ ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

[illegible]

[illegible]

" રાજન્ ? પૂર્વકાલમાં મારા કરતાં પણ સમર્થ વિદ્વાનો થઈ ગયા છે. બારે અંગના જ્ઞાતા, ચૌદ પૂર્વધર, એવા શ્રુતપૂર્વીઓ સકલ વિદ્યાના પારંગામી હતા. એક પદના સો અર્થ કરનારા, હજાર અથવા તો લાખ અર્થ કરનારા મહા સમર્થ જ્ઞાનીઓ વિદ્યમાન હતા. એમ આપણે જાણીએ છીએ. પ્રભવસ્વામી, શય્યંભવ, ભદ્રબાહુ, સ્થુલિભદ્ર, આર્યસુહસ્તિ, વજસ્વામી, વૃદ્ધવાદી, સિદ્ધસેન દિવાકર વગેરે તે સમયમાં જગતગુરૂ જેવી પરાકાષ્ઠાએ પહોંચેલા હતા. " ગુરૂએ કહ્યું.

" પ્રભુ ? એ તો ભૂતકાલની વાત થઈ. પણ આજે વર્ત્તમાન કાલમાં તો મને લાગે છે કે સ્વર્ગમાં પણ આપના જેવો કોઇ ન હોય તો મનુષ્યની તે વાતજ શી ? સરસ્વતીનું વરદાન પામેલો પેલો બૌદ્ધવાદી પણ આપની આગળ હારી જઇ આપનો શિષ્ય થઇ ગયો. "

" આજે પણ હે રાજન્ ! મારા ગુરૂભાઇ નન્નસૂરિ અને ગોવિંદાચાર્ય એ બન્ને ગુણે કરીને મારા કરતાં પણ અધિક છે. " સૂરિવરે કહ્યું.

" આપના એ ગુરૂભાઈ હાલમાં ક્યાં રહે છે ? " રાજાએ પૂછ્યું.

" મોઢેરામાં–" જવાબ મળ્યો.

" ભગવન્ ? જો કે આપના વચન ઉપર મને સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા છે છતાં કૌતુકથી એ બાબતનો અનુભવ કરવાની મારી ઇચ્છા છે. " રાજાએ પોતાની ઇચ્છા પ્રગટ કરી.

" તને જેમ સુખ પડે એમ કર ? " ગુરૂએ જણાવ્યું.

બીજે દિવસે પોતાના પ્રધાનને રાજ્ય ભળાવી સૂરિવરની રજા લઇને રાજા પોતાનાં કેટલાંક માણસોની સાથે વેશ બદલીને ગુજરાતની ભૂમિ તરફ ચાલ્યો. મોઢેરામાં આવીને તે નન્નસૂરિ વ્યાખ્યાન વાંચતા હતા ત્યાં ઉપાશ્રયમાં આવી રાજા વ્યાખ્યાન સાંભળવા લાગ્યો. એ સમયે નન્નસૂરિ સિંહાસન ઉપર બેઠેલા હતા એમને માથે છત્ર હતું. પડખે ચામર વીંજાતા હતા. એ જોઇને રાજાએ પોતાનો હાથ ઉંચો કરીને ફેલાવ્યો–વિસ્તાર્યો. એ જોઇને ગુરૂએ મધ્યમા અને તર્જની એ બે અંગુલીઓ એની આગળ શ્રંગાકારવડે કરીને વિસ્તારી પૂછનાર એ સમસ્યા સમજી ગયો.

પૂછનારના જવા પછી લોકોએ ગુરૂને પૂછ્યું કે "ભગવન્ ? આપે એ શી ચેષ્ટા કરી. અમે એનો પરમાર્થ સમજ્યા નહી."

સૂરિએ જણાવ્યું. " આ કોઈ પરદેશી વિદ્વાન્ પુરૂષે અમને પૂછ્યું કે 'યતીઓને શું રાજલીલા સંભવે ?' એનો જવાબ અમે એ ચેષ્ટાવડે કરીને આપ્યો કે એ સમજી ગયો." ગુરૂએ-નન્નસૂરિએ લોકોને સમજાવ્યું.

એક દિવસ સભામા નન્નસૂરિ વાત્સાયને કહેલું કામશાસ્ત્રનું વર્ણન કરતા હતા. એ વર્ણન કરવાની એમની એવી તો શક્તિ હતી કે સભા જાણે શૃંગારમય બની ગઇ હોય તેમ શૃંગાર રસમાં ડુબી જે વર્ણન અનુભવી પણ ન કરી શકે. એવી એમની કામશાસ્ત્રની વર્ણન શૈલી સાંભળતાં રાજાને અરૂચિ પેદા થઇ. " ઓહો ? આતો માત્ર વિદ્વાનજ પણ ચારિત્રમાં તો મોટું મીંડુ દેખાય છે. અમે કામી છતાં પણ આવા ભાવો સમજતા નથી એવું કામ શાસ્ત્રનું રહસ્ય સમજે છે. તેથીજ સમજાય છે કે અનુભવ વગર કામશાસ્ત્રમાં આવું જાણપણું ક્યાંથી હોય ? અચીત એ સ્ત્રીઓમાં લંપટ હોવો જોઇએ." રાજાને ખેદ થયો પ્રણામ કર્યા વગરજ ઉઠીને ચાલતો થયો-પોતાને ઉતારે આવ્યો ખેદયુક્ત ચિત્તવાળો તે પોતાના પરિવાર સાથે કનોજ ચાલ્યો ગયો.

ગોવિંદાચાર્યે જાણ્યું કે રખેને એ આમરાજા ન હોય, એની તપાસ કરવાને એક માણસને કનોજ તરફ બપ્પભટ્ટીની પાસે મોકલ્યો. ગુરૂપાસે આવીને સર્વે હકીકત કહી સંભળાવી. રાજા પણ આવી ગયો હતો. તેને જોવાથી એ માણસે ખાતરી કરીકે નક્કી વેશ પરાવર્ત્તન કરીને

રાજા પોતે આવેલો હતો. એ માણુસની વાણી સાંભળીને ગુરૂએ કહ્યું કે "તમે એમને નન્નસૂરિ અને ગોવિંદસૂરિને કહો કે રાજા તમને પ્રણામ કર્યા વગર ગયો એ ઠીક ન થયું. એથી તો એ તમારી નિંદા કરશે બીજા શ્રમણોની પણ અવજ્ઞા કરશે. માટે તમે એવું કરો કે તમારી તરફ તેમજ બીજા શ્રમણો તરફ રાજા અવજ્ઞા ન રાખે."

એક દિવસ રાજસભામાં કનોજરાજ સભા ભરીને બેઠા હતા તે સમયે પ્રતિહારી માર્ફતે નાટક વિદ્યામાં કુશળ એવા બે નટપુરૂષોએ પ્રવેશ કર્યો. "મહારાજ ? આપ રજા આપે તો એક ઉત્તમ નાટક અમે ભજવી બતાવી આપને અને આપની સભાને રંજન કરીયે ?"

"તમે કેવું નાટક ભજવવા માગો છો ?" રાજાએ પૂછ્યું

"કોઇ વીરરસ ભર્યું ? એ વીરતાનાં દર્શન કરી આપ. પ્રજા પણ શત્રુ દળને જીતવાને વીર બને. આપના સરદારે ભાયાતો પણ એ વીરતાથી શોભે." નટે પોતાનો અભિપ્રા કહી સંભળાવ્યો.

"એવું વીરતાભર્યું કયું નાટક ભજવશો." રાજાએ આતુરતાથી પૂછ્યું.

"રૂષભદેવનું ?"

રૂષભદેવનું નામ સાંભળી રાજાને અને સરદારોને પ એ વાત રૂચી. સર્વને એ નાટક જોવાની ઇચ્છા થઇ. જે રાજાએ એક મોટા વિશાળ ચોગાનમાં મંડપ બંધાવ્યે

ર્વને માટે પોતપોતાના અધિકાર પ્રમાણે બેસી શકે એવી વ્યવસ્થા કરાવી. બધી ગોઠવણ તૈયાર થઇ ગયા પછી નાટકને માટે એક દિવસ મુકરર કર્યો.

એ પ્રમાણે તે દિવસે દફતરો નાના મોટા અધિકારીઓ, સરદારો, પ્રજાજનના આગેવાનો મંડપમાં આવીને પોતપોતાને આસને બેઠા. છેલ્લે રાજાએ આવીને પોતાનું આસન લીધું. પછી એ નટ લોકોએ શ્રી રૂષભદેવનું નાટક શરૂ કર્યું. શરૂઆતથીજ એ નટ લોકોની કળા ચાતુરીથી પ્રેક્ષકોને એવો રસ પડવા માંડ્યો કે નાટકમાં એમનું એક ધ્યાનજ લાગી ગયું. એક ચિત્તથી રસપૂર્વક પ્રેક્ષકો નાટકનો સ્વાદ લેવા લાગ્યા. એક પછી એક દેખાવો બનાવવા માંડ્યા. એ સાથે કથાનક શૈલીથી જે જે બનાવો બનતા એનું રસભરી ભાષાથી વર્ણન થતું.

છેવટે ભરત અને બાહુબલીનો યુદ્ધ પ્રસંગ આવ્યો. એ ઉદાર પ્રસંગે નટસૂરિએ વીરરસનું વર્ણન કરવા માંડ્યું. યુદ્ધનાં સાહિત્ય જેવાં કે વ્યૂહરચના, શસ્ત્રોનો ખડખડાટ, વીર પુરૂષોનો યુદ્ધોત્સાહ, શૂરવીરોનાં વર્ણન, હરકરનો હોકારવ, ભટ્ટ, સુભટોની હાકો યુદ્ધમાં નિમના થતા અભિનયો આદિ દેખાવો રસપૂર્વક શૈલીથી વર્ણવ્યા, અને એ પ્રમાણેના દેખાવો નાટકમાં પ્રત્યક્ષ દેખાવા લાગ્યા કે જેથી [illegible] વીરપુરૂષો પોતાનું

ભાન ભૂલી સાક્ષાત્ યુદ્ધ પ્રસંગ ઉભો થયો સમજતાં એમની વીરતા ફાટી નીકળી. આમરાજા અને એમના સરદારો, સુભટો કાલિંદીના પ્રવાહ જેવી શ્યામ ચળકતી તલવારો ખેંચી યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયા, ને મારો મારો કરતાં સિંહની માફક ક્રોધ કરતા તુટી પડ્યા. એટલામાં તો એ નટોમાંના બન્ને મૂળ નટ નાયકોએ પોતાનું મૂળ સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું. અને ગોવિંદસૂરિએ ગર્જનાપૂર્વક કહ્યું. " હાં ! હાં ! કનોજરાજ ! આતો કયાં યુદ્ધ કહેવાય ? આતો નાટક ? "

તલવાર ખેંચી ધસેલો કનોજરાજ આ બન્નેને જોઈ દંગ થઈ ગયો. એણે પોતાની તલવાર ફેંકી દીધી. ક્રોધ શાંત થઈ ગયો એણે જોયું તો એ બન્ને નટ નહોતા પણ મોઢેરામાં જોયેલા નન્નસૂરિ અને ગોવિંદસૂરિ હતા.

રાજાને શાંત થયો જોઇ એના સરદારો પણ શાંત થયા શરમાઇ ગયા. પોતાની તલવારો એમણે મ્યાન કરી. રાજાને વિચાર થયો કે " આ બન્નેએ શામાટે મારી આગળ નાટક ... ? "

...નું નિવારણ કરવા નન્નસૂરિએ કહ્યું ... કે શ્રૃંગાર રસના અનુભવી છીએ પણ ...થી વ્યાખ્યા કહી શકીયે છીએ. જુઓ ...છતાં અમારા વીર રસના વર્ણનથી તમે ... કે અમે પોતે તો શસ્ત્ર થકી ...યુ [illegible] ...નુ અનુભવ નથી. કારણ કે

પણમાંગીજ અમે મન મદાજ કર્યું છે. જેથી પાપ બીક
તથાપિ હે રાજન ! આ બધું એમ કરવાને અમારે
એ બંને એ પ્રગટ પ્રભાવી બારતીનોજ પ્રભાવ ! એની
ા સર્વે રસો અને જીવંતની માફક સાક્ષાત દર્શાવી
કે મંદિરમાં એવીજ રીતે તમારી આગળ અમે વાત્સાયન
ા કામશાસ્ત્રનો અનુભવ નહીં છતાં વિદ્વાન અનુભવી પણ
ખેંચી શકે એવું યથાર્થ વર્ણન કરતા હતા. હું નન્નસૂરિ
મારા ગુરૂભાઈ ગોવિંદાચાર્ય છે. અમારા કામ શાસ્ત્રના
નથી આપને જે સંકલ્પ વિકલ્પો થયા, અમારે માટે
મને જે હલકો વિચાર આવ્યો તે મિથ્યા છે. એ સિદ્ધ કરી
ાવવા આપની આગળ વીરરસનું વર્ણન કરી આપને
રૂભાવ બનાવ્યો."

નન્નસૂરિની વાણી સાંભળી રાજા શરમાઈ ગયો એમના
ગમાં પડી એમની ક્ષમા માગી. એના મનમાં જે કંઇ વિરોધી
ાવ હતા તે તરતજ દૂર થઈ ગયો.

નાટકનો એ રીતે અંત આવ્યો સર્વે કોઇ ગુરૂની
પ્રશંસા કરતા પોતપોતાને મકાને ગયા.

એમની વિદ્વતાની રાજાને ખાતરી થઇ કે જેવા સૂરિવરે
એમને વખાણ્યા હતા તેના કરતા પણ એ પ્રાજ્ઞ હતા. એ
પણ ભારતીની પ્રસન્નતા મેળવી સરસ્વતીના પુત્ર હતા. રાજાએ
એમના બ્રહ્મચર્યની ચારિત્રની અને પાંડિત્યની પ્રશંસા કરી.
એ બન્ને ગુરૂભાઈના સત્કાર બહુ માનપૂર્વક કર્યો. એટલે

સ્વપ્નાં રાજા જોતો હતો, તેવામાં ભારવટીયા ઉપર કંઈક લ
ખેલું તે ઉપર રાજાની દ્રષ્ટિ પડી. રાજાએ વાંચ્યું.

शैत्यं नाम गुणस्तवैव तदनु स्वाभाविकी स्वच्छता
किं ब्रूमः शुचितां व्रजंति शुचयः संगेन यस्यापरे
किं वातः परमस्ति ते स्तुतिपदं त्वं जीवितं देहिनाम
त्वं चेन्नीचपदेन गच्छसि पयः कस्त्वां निषेद्धुंक्षमः ॥१॥

ભાવાર્થ—"શીતલતા એ તારો ગુણ કહેવાય, સ્વચ્છ
તો તારી સ્વાભાવિક સ્થીતિ રહી તારી પવિત્રતા માટે
અમે શું કહીયે! કે જેની સોબતથી-પરિચયથી બીજા
પવિત્ર થાય છે, વળી એ કરતાં વધારે મોટી બીજી તારી
સ્તુતિ કરી શકાય કે તું દેહીમાત્ર પ્રાણીમાત્રનો આધાર-
જીવીત છે તેમ છતાં હે જળ! તું પોતેજ નીચ માર્ગે જશે
તને રોકવાને કોણ સમર્થ છે?"

"जीयं जल विंदु समं, संपत्तीउ तुरंग लोलाउ
सुमिणय समंच पिम्मं, जंजाण सिलं अलंकरिउ"

"જગતમાં પ્રાણીઓનું જીવિત જલબિંદુ જે
સંપદાઓ તુરંગના જેવી ચપળ-ક્ષણમાં નાશ થનારી
અને પ્રેમ તો સ્વપ્ન જેવો છે એમ સમજી વિચારીને હે
તના મુસાફર! તું શિયલનો આશ્રય કર! મતનો ભ
...નો મેમાન થતો ના!"

" लज्जिज्जइ जेण जणे, मइ लिज्जइ नियकुलक्कमो जेण
कंठठीएवी जीए, तं न कुलीणेहिं कायव्वम् " ॥

"જે દુરાચાર, વ્યભિચાર કરવાથી લોકમાં લાજ આવે, અપકીર્ત્તિ થાય. જે દુર્જન–વ્યભિચારી પુરૂષને યોગ્ય અધમ હલકાં કૃત્ય કરવાથી પોતાનું અત્યંત વિશુદ્ધ કુલ મલીન થાય તેવાં કામ કંઠે પ્રાણ આવવાના હોય;–તોપણ કુલવંત માણસ ના કરે!"

રાજાએ વારંવાર એ બોધ વચનો વાંચ્યાં. ભારતીના પ્રસાદથી લખાયેલાં એ વચનો રાજાના હૃદયમાં પ્રણમી ગયાં એની કુવાસના નષ્ટ થઈ. કંઈક વિવેક આવતાં એણે વિચાર્યું. "ઓહો આવા વચનો એ મારા મિત્રનાજ સંભવે! દુરાચાર તરફ ગમન કરતાં મને એ સન્મિત્ર વગર કોણ બચાવે!" એણે અક્ષર ઓળખ્યા, કવિત્વ શક્તિ જાણી લીધી. એના મનમાં ખાતરી થવાથી એના બુરા કર્ત્તવ્ય માટે એને શરમ આવી. હવે ગુરૂને શું મુખ બતાવું! શ્યામ વદનવાળો થઈ વિચારમાં પડ્યો "આહા! ધિક્કાર છે આ અધમ વૃત્તિઓને કે જે સારૂં ખોટું કાંઈ જાણતી નથી ને આંધળા માણસની પેઠે પાપરૂપ કુવામાં ધકેલી દે છે જો કે મેં એને ભોગવી નથી છતાં મનથી પણ સંકલ્પમાત્ર વડે કરીને પાપ કર્યું તો એનું પ્રાયશ્ચિત કરવું શું? શું પ્રાયશ્ચિત કરૂં? કાષ્ટ ભક્ષણ કરૂં, ઝેર ખાઉં કે કુવે પડી આપઘાત કરૂં, અથવા લોક સમક્ષ મારૂં પાપ પ્રગટ કરૂં."

આપનો મિત્ર વાક્પતિ આપના સમાગમમાં આવ્યો, છતાં એ ચુસ્તસાંખ્ય ધર્મી રહ્યો. આપનો બોધ એને જરાય ન થયો!"

"એ વાક્પતિ હાલમાં મથુરામાં શું કરે છે ?" ગુરૂએ પૂછ્યું. રાજાએ જણાવ્યું. "ભગવન્ ! શ્રીપતિ ત્રિદંડી થયો છે. એમ લોકો કહે છે. ગળામાં તુલશીની માલા ધારણ કરી. નાસિકા ઉપર દૃષ્ટિ સ્થાપન કરતો વરાહ સ્વામીના મંદિરમાં રહ્યો છે. વૈરાગ્યથી વાસિત થયેલો પ્રાયઃ કરી ઉપવાસનો તપ કરતો રહે છે એ વાક્પતિ-રાજને આપ બોધ આપીને જૈન બનાવો, આપની વાણી અને શક્તિ ત્યારે જ પ્રમાણ થાય."

"હું વાક્પતિને મારો શિષ્ય બનાવું ત્યારે મારી વાણી પ્રમાણ જાણજે." સૂરિવરે જણાવ્યું. ને મથુરામાં જવાને તૈયાર થયા. રાજાએ એમની સાથે હજારો પંડિતો અને સામંતો મોકલ્યા. સૂરિવર એ સર્વે માણસોની સાથે મથુરાં તરફ વિહાર કરી ગયા.

આચાર્ય સહીત તે સર્વે મથુરામાં આવી પહોચ્યા, મથુરા નગરીમાં વરાહ મંદિરમાં વાકપતિને જેવો રાજાએ વર્ણવ્યો હતો, તેવો જોયો. ત્રિદંડી થઇને પરમાત્મામાં એક ચિત્ત રાખી ધ્યાન કરી રહ્યો છે. એ ધ્યાનસ્થ વાક્પતિના ચિત્તની પરિક્ષા કરવા માટે બપ્પભટ્ટીજીએ આશિર્વાદ દેવાનો પ્રારંભ કર્યો. હર અને વિષ્ણુ આદિની સ્તુતિ કરવા માંડી.

" લોકોનાં દેખતાં સંધ્યા આગળ હાથ જોડી તું પ્રણિ-

પાન કરતો શું થાય છે વળી હે નિર્લજ્જ ? બીજી સ્ત્રીને માથે ધારણ કરી રાખે છે તે પણ હું સહન કરૂં છું. સમુદ્ર મથનસમયે હરિને લક્ષ્મીમળી તો ભલે પણ તેં માટે તેં વિષ શા માટે ભક્ષણ કર્યું ? માટે હે પરસ્ત્રી લંપટ ? મને સ્પર્શ કરીશ નહિ. એ પ્રમાણે ગૌરી--પાર્વતીજીએ જેને કહેલું એવા હર-મહાદેવ તમારૂં રક્ષણ કરો ? ”

“ ધ્યાનવડે કરીને એક ચક્ષુ જેનું મીંચાયલું છે. બીજું પાર્વતીજીના નિતંબ ઉપર શ્રૃંગાર રસની ધારા છોડતું નમી રહ્યું છે અને ત્રીજું દૂરથી આપ ચઢાવતા કામદેવ ઉપર ક્રોધથી સળગી રહ્યું છે એવા શંભુના સમાધિ સમયનાં ભિન્ન ભિન્ન રસ વાળા ત્રણ નેત્ર તમારૂં રક્ષણ કરો ? ”

“ એક રાન હતો,—હા, સીતા નામે એની સ્ત્રી હતી.— હા એ સીતાને પંચવટીમા રાવણ હરી ગયો—હા. એવી [illegible] નિદ્રાથી [illegible] હરિની પૂર્વ સ્મરણ [illegible] રક્ષણ કરો ? ”

[illegible] એક દાવે જેમ હઠ કર્યો [illegible] એવી ગાથા [illegible]

તમારું મન જોડો. જૈનધર્મનો આશ્રય કરો એનાથી કર્મનો નાશ કરો ? "

ગુરૂનાં વચન સાંભળીને વાક્પતિએ કહ્યું. " એવા જીનેશ્વર ક્યાં છે ? "

" સ્વરૂપ થકી તો મુક્તિમાં પણ મુર્ત્તિ થકી જીનમંદિરમાં બીરાજે છે. " ગુરૂએ કહ્યું " તો ચાલો આપણે દર્શન કરવા જઈએ ? "

" હા ! ચાલો ? "

બપ્પભટ્ટીજી આમરાજાએ કરાવેલા જીનમંદિરમાં વાક્પતિને લઈ ગયા અને ત્યાં પોતેજ પ્રતિષ્ઠિત કરેલા પાર્શ્વનાથનાં દર્શન કરાવ્યાં. શાંત, દાંત, કાંત અને નિરંજનરૂપ જોઈને કવિવર પ્રબુદ્ધ-બોધ પામીને બોલ્યો " આહા ! આ [illegible] કેવી સૌમ્યતા, શાંતતા પ્રસરી રહી છે. " એના હૃ[illegible] પુરાતન રહેલુ મિથ્યાત્વરૂપી વિષ નીકળી ગયુ [illegible] સમયથી સ્વીકાર કરેલો ત્રિદંડીનો વેશ છોડી [illegible] મુનિનો વેશ પહેરી લીધો [illegible] જૈન [illegible] શુદ્ધ જૈનત્વ પામ્યો.

[illegible] જૈન થયેલા [illegible]

[illegible]

[illegible] સામે ગુરૂને અણ"

[illegible] મારૂં આયુષ્ય હવે [illegible]

[illegible] કરાવો તો ભવાંતરમાં

ગુરૂએ પણ એનું આયુષ્ય હવે અલ્પ જાણીને આરાધના કરવા માંડી એને ભવચરિત્રનું પચ્ચખ્ખાણ કરાવ્યું. અઢારે પાપસ્થાનકનો ત્યાગ કરાવ્યો. અરિહંત શરણ, સિદ્ધ શરણ, સાધુ શરણ, કેવલી પ્રરૂપેલ ધર્મનું શરણ એવાં ચારે શરણાં અંગીકાર કરાવ્યાં. નમસ્કાર મંત્રના એક ધ્યાનથી અંતરનો અંધકાર દૂર કરાવ્યો. જીવનભરમાં જે જે સુકૃત કર્યો હતાં એનું સ્મરણ-અનુમોદન કરાવ્યું. પાપ કાર્યની ગર્હા કરાવી. રોજ પરમાત્મપદના ધ્યાનમાં લીન હતો, સર્વે જીવોની સાથે ખમતખામણાં કરી સર્વને ખમાવ્યા. અરિહંત દેવ, સુસાધુ ગુરૂ, જીનેશ્વરે કહેલો ધર્મ સંભારી સમકિતની અનુમોદના કરવા લાગ્યો. અઢાર દિવસ પર્યંત અંત સમયે વાક્પતિ ધર્મધ્યાનમાં એકચિત્તવાળો રહ્યો થકો પરલોકને-સ્વર્ગગતિને પ્રાપ્ત થયો. એ વાક્પતિ વચમાં એક અવતાર કરીને મહા આનંદપદ એવા મોક્ષ-પદને પામશે.

વાક્પતિના મરણ પછી સૂરિવર અને રાજમંત્રીઓ ગોપગિરિ તરફ આવ્યા ત્યાં ગોપગિરિમાં શ્રીમહાવીરને નમી કનોજ નગરમાં ગયા એમના આગમન પહેલાં રાજાના જાણવામાં સર્વે વાત આવી ગઇ હતી રાજાએ એ વાત સાંભળી ખુશી થઇ ગુરૂનો પ્રવેશ મહોત્સવ કર્યો. ગુરૂના જ્ઞાનથી ચમતકાર પામી રાજાએ સ્તુતિ કરી. " ઓહો ! આશ્ચર્ય છે કે આપનું સામર્થ્ય અદભૂત છે આપે યુક્ત એવા સાંખ્ય માર્ગીને પણ

દીધું જે જે લડવઇઆ હતા એમને યુદ્ધ માટે આમંત્રણ મોકલ્યાં. પોતાના દેશના રક્ષણને માટે ઘણા યોદ્ધાઓ બહાર પડ્યા. એ સર્વને સમુદ્રસેન રાજાએ લશ્કરી તાલીમ અપાવવી શરૂ કરી. દિવસે દિવસે એ સૈનિકોમાં ભરતી થતી ચાલી. ને તે એક મોટું વિશાળ સૈન્ય તૈયાર થયું.

કારીગરો બોલાવી અવનવાં શસ્ત્રો–તલવાર, બરછી, ભાલાં, તીર, વગેરે તૈયાર કરાવવાં શરૂ કર્યાં. શસ્ત્રો તૈયાર થતાં ગયાં એમ નવા નવા સૈનિકોને એ પુરાં પાડવામાં આવ્યાં. એ નવા લશ્કરનો રણોત્સાહ વધારવાને ગાયકો દેશભક્તિનાં ગીત ગાતા. વીર પુરૂષોનાં કથાનક સંભળાવી એમનાં ગુપ્ત શૌર્યને પ્રગટાવવા લાગ્યા. એ અભિનવ શૌર્યવાળા નવીન સૈનિકો પણ આતુરતાથી પોતાનું પરાક્રમ બતાવી યુદ્ધ ક્રીડા કરવાની રાહ જોવા લાગ્યા.

સમુદ્રસેનનો સેનાપતિ મોટું લશ્કર લઇ ધસ્યો આવતો કનોજપતિને માર્ગમાંજ મળ્યો. કનોજપતિના ગુપ્તચરોએ એ સમાચાર પ્રથમથીજ જણાવી દીધા હતા જેથી રાજગિરિ તરફ ધસ્યુ જતુ આમરાજાનું લશ્કર એનો સત્કાર કરવાની રાહ જોતુ સ્થંભ્યુ

દુશ્મનનુ લશ્કર આવતુ દેખી આમરાજે એ યુદ્ધમાં સૈન્યની સરદારી પોતાના સેનાપતિને સોંપી એની સાથે એને અર્ધું લશ્કર આપીને મોકલ્યો બન્ને સેનાપતિઓ સામ સામે મળ્યા. યુદ્ધ શરૂ થયુ તલવારે તલવાર ને ભાલે ભાલા અથ

નાહક કલેશ કરવાથી શો ફાયદો ? " ગુરૂએ કહ્યું એમને શાંતિ પ્રિય હતી પણ દિગંબરોને અશાંતિ ગમતી હતી.

" નહી કોઈપણ રીતે નહી શ્વેતાંબરોને ચડવા દઈ આ તીર્થ અમે અપવિત્ર નહી થવા દઈએ." દિગંબરોએ કદાગ્રહ નો કક્કો ઘુંટવા માંડ્યો.

" ઠીક છે તો તમને બહાર કાઢીને હું નેમિનાથનાં દર્શન કરીશ." આમરાજે પડકાર કર્યો અને યુદ્ધનું આમંત્રણ આપ્યું.

"આવી જાઓ અમે યુદ્ધ કરવાને તૈયાર છીએ." સામે દિગંબરો પડકાર કરતા ઊઠયા. અગીયારે રાજાઓ પોતાના સૈન્ય સહિત લડવાને તૈયાર થયા.

આમરાજાએ પણ લશ્કરમાં યુદ્ધનું રણશિંગુ વગડાવ્યું સામસામે યુદ્ધની તૈયારીઓ થઈ રહી.

પણ બપ્પભટ્ટસૂરિ શાંતિના ઉપાસક અહિંસાના ચુસ્ત બંધુ હતા. ધર્મયુદ્ધને બ્હાને બન્ને તરફના વીરોનો ક્ષય થાય, એમનાં અમુલ્ય મનુષ્યજીવન નષ્ટ થાય એ તેમને ગમતું નહોતું. કોઇ પણ યુકિતથી કામ કાઢવાને તે તૈયાર થયા. એમણે આમરાજાને સમજાવ્યો "રાજન્ ? ધર્મકાર્યના ઉદ્યમમાં યુદ્ધ કરીને એવો કોણ હોય કે પ્રાણીઓના જીવનને નાશ કરે ? તમે શાંત થાઓ ? વાણીના વિલાસવડે કરીને હું એ સર્વને જીતી લઈશ. નખનો છેદ કરવા કે કમળના ટુકડા કરવા કુહાડાનો કોણ ઉપયોગ કરે ? "

આમરાજાને સમજાવી શાંત પાડી સૂરિવરે દિગંબરમાંથી ડાહ્યા ડાહ્યા પંડિત પુરૂષોને આમંત્રણ કરી બોલાવ્યા. દિવ્ય શક્તિથી તીર્થ આપણામાંથી કોનું છે એનો નિર્ણય કરવા સમજાવ્યું “ નેમિનાથનાં ત્રણ કલ્યાણક આ પર્વત ઉપર થયાં છે એ મતલબના રહસ્યવાળી ગાથા જો અમારી કન્યાઓ પઢે તો તીર્થ અમારૂં ને તમારી દિગંબર કન્યાઓ ભણે તો તીર્થ તમારૂં ? ”

બન્ને પક્ષોએ એ શરત માન્ય રાખી. બીજે દિવસે શ્વેતાંબરો અને દિગંબરોએ પોતપોતામાંથી કન્યાઓ ભેગી કરવા ઠરાવ્યું.

રાત્રીના સૂરિવરે મંત્ર શક્તિથી અંબિકાનું આરાધન કરી ધર્મકર્મમા વિઘ્ન આવેલું દુર કરવાને આજ્ઞા કરી જેથી અંબીકાએ કહ્યું કે “ વત્સ ? મારા પ્રભાવ થકી આપણી શ્વેતાંબર કન્યાઓ એ મુજબની ગાથા ભણી જશે ” દેવી અદ્દશ્ય થઈ ગઈ.

બીજે દિવસે બન્ને પક્ષોએ હાજરે કન્યાઓ ભેગી કરી બપ્પભટ્ટીજીએ શ્વેતાબર કન્યાઓને નેમિનાથના કલ્યાણકની ગાથા પઢવા કહ્યુ જેમણે અંબિકાના પ્રભાવથી દરેક કન્યાઓ ગાથા ભણી.

“ ઉજ્જિત સેલ સિહરે, દિક્ખા નાણુ નિસીહિઆ જસ્સ ।
ત ધમ્મ ચક્કવટ્ટિ, અરિહ્નેમિ નમંસામિ ॥ ૨ ॥

શ્વેતાબર કન્યાઓ એ ગાથા બોલી પણ દિગબર

મારૂં મારૂં કરતામાં સંસારના ઝઘડામાં પડેલા સમર્થ પુરૂષો પણ મરણના કાંઠે આવીને ઉંડા ધરામાં ડુબી ગયા. માટે રાજન્ ? કોઇપણ ચીજમાં તારી વાસના રહેજ નહીં. પરમેષ્ઠિમંત્રના ધ્યાનમાં એકાગ્ર ચિત્તવાળો થઇ આ ભવસાગર તરી જા ? અનંતકાળ પર્યંત અજ્ઞાનકાર્ય કર્યા હોવાથી આ ભવની પરંપરાનો છેડો નથી આવતો, અનશન પૂર્વક આરાધના વડે થયેલું મરણ પંડિત મરણ કહેવાય. સમાધિ પૂર્વક પંડિત મરણે મરનારા આત્માઓ અલ્પભવમાં ભવસાગર તરી મુક્તિ રમણીને વરે છે. માટે સંસારની વાસનાઓ છોડી દેવી જોઇએ. ધર્મ કર્મ કરનાર આત્માને તો સ્વર્ગની સંપદાઓ એના આવાગમનની રાહ જોતી હોય છતાં એણે તો મુક્તિનું સ્વરૂપજ ઓળખવું. એને યોગ્ય તો મુક્તિનીજ લક્ષ્મી ગણાય. કે જે મુક્તિની ગોદમાંથી અનંતો કાળ જતાં પણ અનંતાં સુખ ભોગવી શકે.

ભવાંતરમાં તમે તાપસ હતા સો વર્ષ પર્યંત તપ કરવાથી એનું ફલ તમે રાજ્ય લક્ષ્મી પામ્યા. વાસનાઓની–અજ્ઞાન તપની એ ગતિ હોય. નહિતર તપથી અનંતા કર્મોનો ક્ષય થઇ શકે પણ એ તપ જ્ઞાનગર્ભિત હોવું જોઇએ. વાસનાઓતો આત્માને અધોગતિ લઇ જનારી છે. એ પુદ્ગલીક સુખમાં મગ્ન આત્મા, આત્માના અનંત આનંદને ક્યાંથી સમજે ? આત્મા જ્યાંસુધી પોતે પોતાને ઓળખે નહી, બાહ્ય દ્દષ્ટિ ત્યાગીને અંતર્દ્દષ્ટિ તરફ વળે નહી ત્યાં લગી વાસ્તવિક સ્વરૂપ એના સમજ્યામાં ક્યાંથી આવે ?

મહાનુભવ લાંબી જીંદગી ભોગવતા છતાં મનુષ્ય જ્યારે ગણ્યા શ્વાસોશ્વાસ લેતો હોય છે ત્યારે એની લાંબી જીંદગી એને સ્વપ્નવત્ લાગે છે ફક્ત બાહ્યજ પ્રવૃત્તિમાં લાગેલો એ હાથ ઘસતો ધર્મકર્મ રહીત ચાલ્યો જાય છે. આયુષ્ય આવી રહ્યું હોય ત્યારે કોઈ એને બચાવી શકતું નથી. ઈંદ્ર, ચંદ્રને ચક્રવર્તી જેવા સમર્થ પુરૂષો પણ આયુષ્ય વધારવાને સમર્થ થતા નથી. સર્વ કોઇ જન્મે છે તે મરવાના છે. કાળ કોઇને છોડતો નથી. કાચની કોઠીમાં કે ગમે તેવી ગુપ્ત જગ્યામાં સંતાયેલાને કાળે ઝપડાવ્યા છે માટે એવી અનિત્ય વસ્તુઓમાં હર્ષ શોક શું કરવો ? માતા, પિતા, કલત્ર, પુત્ર, પરિવાર કે સપ્તાંગ રાજ્યલક્ષ્મી એ બધું છેવટે તો કંઈ કામ આવે નહી. અનંતીવાર એ બધું આ જીવે ભોગવ્યું છે–છોડયું છે, જ્યાંસુધી ભવ કરશે. ત્યાંલગી એ છોડવાનો છે. એવી ક્ષણીક વસ્તુઓની જ્યાં લગી ઇચ્છા છે ત્યાં લગી સંસારમાં ભ્રમણ કરવાનું હોય

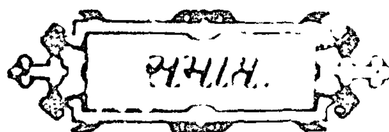
અરે આ શરીર કે જેને આજલગી લાલનપાલન કરીને વધારેલું છે, એ પણ આખરે અગ્નિમાં બળી ભસ્મ થઈ જવાનું છે. માટે હે રાજન્ ? આ બધી બાહ્ય વસ્તુનો મોહ તજી દે ? સંસારમા કોઇ કાઇનુ નથી. આત્મા એકલો આવ્યો છે એકલો જવાનો છે અજ્ઞાનીજનોનેજ મૃત્યુ સમયે દુઃખ થાય છે, પણ જ્ઞાની તો મૃત્યુ સમયે પણ એની ઉપક્ષા કરે. પંડિત મરણે કરી એ મૃત્યુને સુધારી લે. મનુષ્ય જન્મ ધર્મકર્મ વડે કરીને

મારૂં તારૂં કરવામાં સંસારના ઝઘડા
પુરૂષો પણ નરભવના કાંઠે આવીને ઉંડા
માટે રાજન્ ? કોઇપણ ચીજમાં તારી વા
પરમેષ્ઠિમંત્રના ધ્યાનમાં એકાગ્ર ચિત્તવાળો
તરી જા ? અનંતકાળ પર્યંત અજ્ઞાનકા
આ ભવની પરંપરાનો છેડો નથી આવતો
આરાધના વડે થયેલું મરણ પંડિત મરણ
પૂર્વક પંડિત મરણે મરનારા આત્માઓ ર
ગર તરી મુકિત રમણીને વરે છે. માટે સં
છોડી દેવી જોઇએ. ધર્મ કર્મ કરનાર અ
સંપદાઓ એના આવાગમનની રાહ જો
તો મુકિતનું સ્વરૂપજ ઓળખવું. એને ચે
લક્ષ્મી ગણાય. કે જે મુકિતની ગોદમાંથી
પણ અનંતાં સુખ ભોગવી શકે.

ભવાંતરમાં તમે તાપસ હતા સે
વાથી એનું ફલ તમે રાજ્ય લક્ષ્મી પા
અજ્ઞાન તપની એ ગતિ હોય. નહિતર ત
ક્ષય થઇ શકે પણ એ તપ જ્ઞાનગર્ભિત હે
ઓતો આત્માને અધોગતિ લઇ જના
સુખમાં મગ્ન આત્મા, આત્માના અન
સમજે ? આત્મા જ્યાંસુધી પોતે પોતાને
દૃષ્ટિ ત્યાગીને અંતર્દૃષ્ટિ તરફ વળે નહી
સ્વરૂપ એના સમજ્યામાં ક્યાંથી આવે ?

ચાલ્યો આવતો હતો પણ જૈન સાધુઓના ઉપદેશને અભાવે કેટલાક ચાલીશ પચાસ વર્ષથી સ્વામીનારાયણના ધર્મમાં દાખલ થયા છે તો કેટલાક વૈષ્ણવ-ગોશરી વગેરે થયા છે.

મહાન્ અશોકના પૌત્ર સંપ્રતિ રાજાના સમયમાં ચાલીશ ક્રોડની જૈન વસ્તી હતી અરે અકબર બાદશાહના સમયમાં એના રાજ્યમાં ખુદ સાડાત્રણ ક્રોડ ઉપરાંત જૈનો હતા. રાજસ્થાન, દક્ષિણનુરાજ્ય આદિ બધા ભારતના જૈનો લગભગ દશક્રોડની સંખ્યામા હતા. એજ જગતમાં સર્વોપરી ગણાતી જૈનકોમ આજે શ્વેતાંબર દીગંબર થઇને માંડ અગીયાર લાખ થાય ? એમ ઇચ્છીએ છીએ કે જૈનસંઘના નાયકોને સન્મતિ થાઓ ? જૈનોના જાહોજલાલી પાછી ફરીને જાગૃત થાઓ જૈનો જાગો ? ભારતવર્ષના જૈનો જાગ પુનરૂદ્ધાર થાઓ ?

પ્રભાવના કરવા માટેનાં પુસ્તકો.

પ્રભાવના કરવા લાયક અમારાં પુસ્તકો એકી અવાજે વ ણાયા છે કારણ કે બાળકોને તે ઉત્તમ પ્રકારનું ચારિત્ર આપી ઉ સંસ્કારી બનાવે છે દેખાવમાં સુંદર શુદ્ધ છતાં કિંમત ઘણીજ સસ્ત ઘણા શ્રીમંતોએ અમારાં પુસ્તકો પાઠશાળાના ઇનામી મેળાવડા લગ્નાદિ શુભ પ્રસંગોમાં સામટાં મંગાવી વહેંચ્યા છે. મંગાવી ખા કરો—બાળકથી તે વૃદ્ધપર્યંત દરેકને એક સરખાં ઉપયોગી છે.

		કીંમત.	સોનકલ
૧	પંચપ્રતિક્રમણ પોકેટ સાઇઝ પાકું રેશમી પુંઠું આવૃતિ બીજી [illegible] ૩૦૦ નવસ્મરણ સ્તોત્રો, છંદો, રાસ સાથે...	૦-૧૦-૦	૫૦-૦-
૨	વિજયશેઠ અને વિજયા શેઠાણી. ...	...૦—૪-૦	૧૫-૦-
૩	ઇલાયચી કુમાર ચરિત્ર. ...	[illegible]	[illegible]-૦-
૪	અરણીક મુની ચરિત્ર... ...	[illegible]	૧૦-૦-
૫	જૈન નિત્ય પાઠ સંગ્રહ નવસ્મરણ અને [illegible] સ્તોત્રો છંદો, રાસ વિ.) ..	[illegible]	[illegible]-૦-
૬	પ્રાતઃસ્મરણમાળા (છંદો રાસ વિ.)	[illegible]	[illegible]-૦-
૭	સ્નાત્રપુજા શ્રીદેવચંદ્રજીકૃત તથા અષ્ટપ્રકાર પુજાના દોહા	[illegible]	[illegible]
૮	પાંચ પદની અનુપૂર્વી	...[illegible]—૧—[illegible]	[illegible]
૯	પુણ્ય પ્રકાશનું સ્તવન	...૦—૧[illegible]	૫-૦-[illegible]
૧૦	રત્નાકર પચ્ચીશી	...૦—[illegible]	[illegible]૮-૦

લખો—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા,

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.